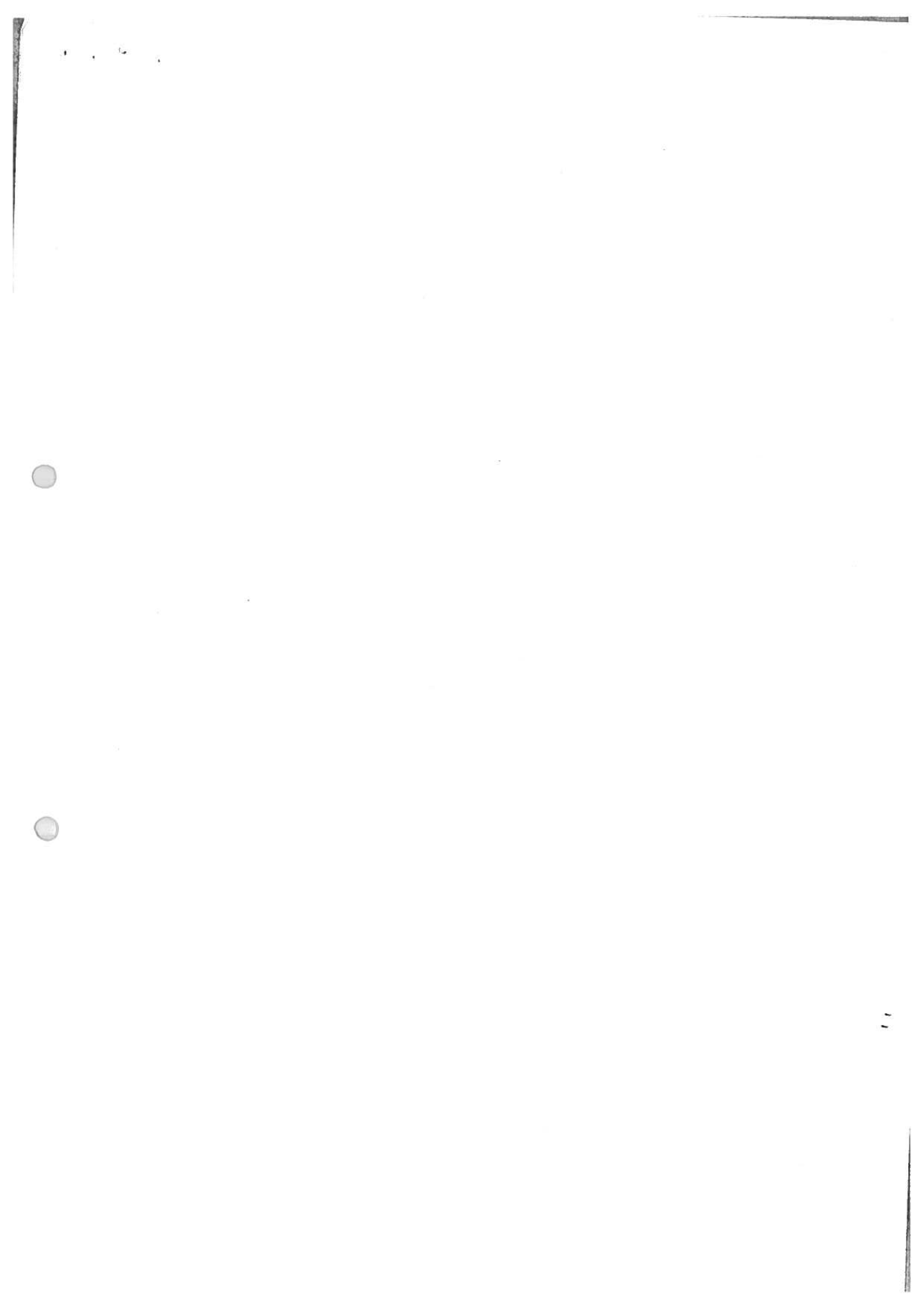

TOELICHTING
OP DE JAARCIJFERS

1997 EN 1998

HOGE RAAD DER NEDERLANDEN

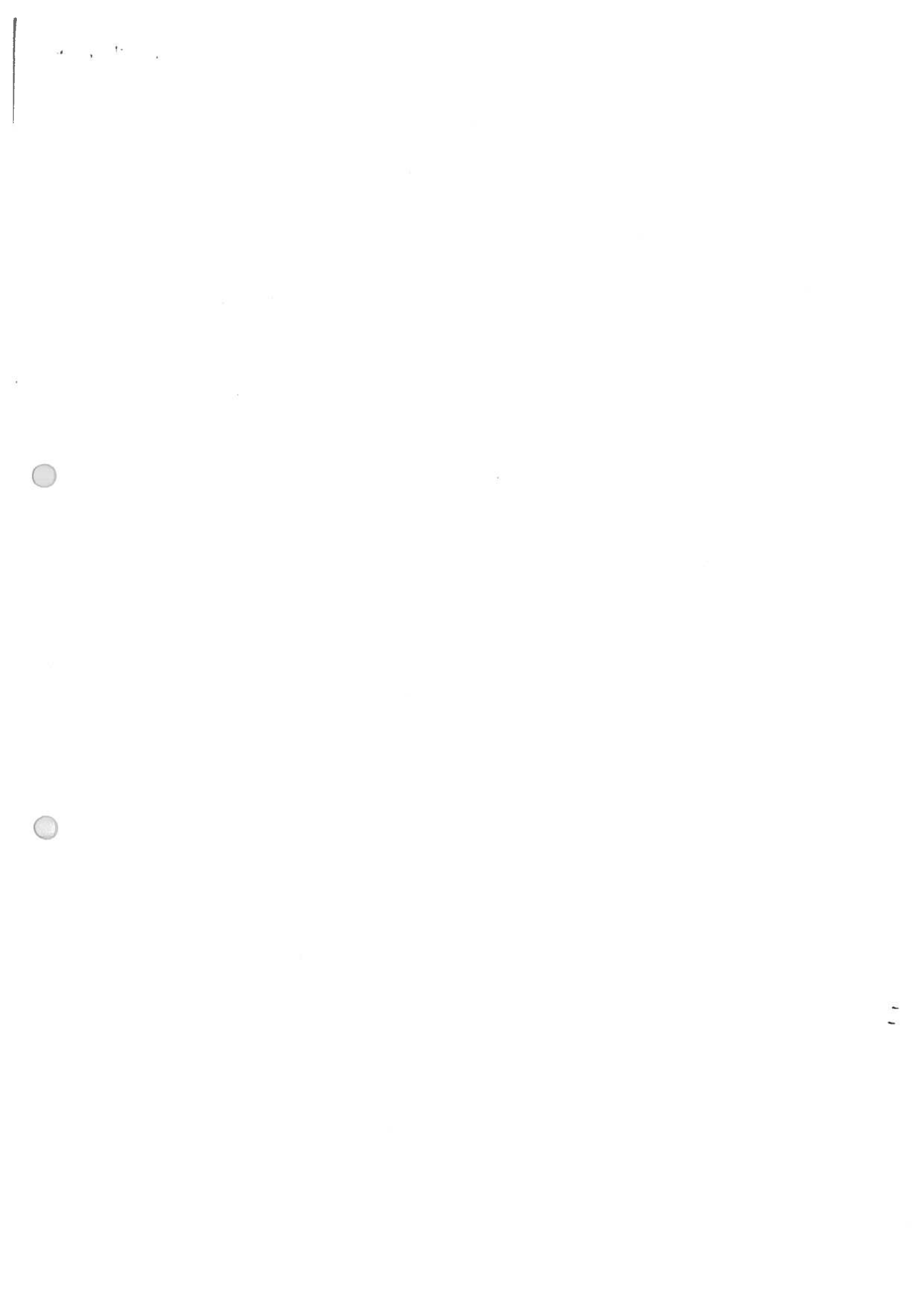

TOELICHTING
OP DE JAARCIJFERS

1997 EN 1998

HOGHE RAAD DER NEDERLANDEN

KAZERNESTRAAT 52, POSTBUS 20303, 2500 EH 'S-GRAVENHAGE
TELEFOON: 070 - 361 13 11, FAX: 070 - 365 87 00

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave		Blz. 3
Hoofdstuk I	Algemeen	Blz. 5
	§ 1 Inleiding (1-10)	
	§ 2 Personele bezetting en nevenfuncties (11-40)	
	§ 3 Algemene opmerkingen bij de jaarcijfers (41-59)	
	§ 4 Advisering (60-71)	
	§ 5 De herstructureringsoperatie (72-90)	
	§ 6 Huisvesting (91-97)	
Hoofdstuk II	Het wetenschappelijk bureau	Blz. 33
Hoofdstuk III	Toelichting op de jaarcijfers 1997 en 1998 ten aanzien van de civiele kamer	Blz. 39
Hoofdstuk IV	Toelichting op de jaarcijfers 1997 en 1998 ten aanzien van de strafkamer	Blz. 43
Hoofdstuk V	Toelichting op de jaarcijfers 1997 en 1998 ten aanzien van de belastingkamer	Blz. 55
Hoofdstuk VI	Het parket	Blz. 63
Hoofdstuk VII	Cassatie in het belang der wet	Blz. 67
Hoofdstuk VIII	Ombudsregeling	Blz. 73
Bijlagen		
	Samenstelling van de Hoge Raad	Blz. 83
	Samenstelling van het parket	Blz. 87
	Samenstelling van het wetenschappelijk bureau	Blz. 89
	Samenstelling van de administraties en de algemene dienst	Blz. 91

HOOFDSTUK I. Algemeen

§ 1. Ter inleiding

1 De Hoge Raad legt in hoofdzaak verantwoording af door de motivering van zijn uitspraken. Daarenboven pleegt hij regelmatig gegevens te publiceren omtrent zijn samenstelling, de bestuurlijke, wetenschappelijke en administratieve ondersteuning welke hij geniet, en het aantal bij hem binnengekomen en door hem afgedane zaken. Ten einde tegemoet te komen aan het toenemend verlangen van de samenleving naar verantwoording (infra, 53), gaat hij in deze als "TOELICHTING OP DE JAARCIJFERS" aangeduide, tweejaarlijkse publicaties¹ veelal ook nader in op hem van belang voorkomende aspecten van zijn werk in de afgelopen periode. Een belangrijk facet van dat werk, waaraan hij steeds aandacht besteedt, is zijn adviserende taak.

2 Raad en parket vormen, vooral door de samenhang tussen de conclusies van het parket en de uitspraken van de raad (infra, 42), in feite één organisatie². Daarom doet ook het parket in deze publicaties verslag van zijn werkzaamheden. In dit kader pleegt ook de procureur-generaal verslag te doen van die werkzaamheden die verband houden met de in het bijzonder aan hem toevertrouwde taken.

3 In beginsel is elke "TOELICHTING" zo ingericht dat zij op zichzelf kan worden gelezen, maar teneinde onderlinge vergelijking te vergemakkelijken wordt telkens zo veel mogelijk hetzelfde stramien gevolgd. Ditmaal is dit algemene hoofdstuk echter uitgebreid met:

- een korte beschouwing over het probleem van de **groeïende werkdruk** van de Hoge Raad, waarin tevens aandacht wordt gevraagd voor de mate waarin uitbreiding een oplossing voor dat probleem kan zijn;
- een beschouwing over de zgn. **herstructureringsoperatie rechterlijke organisatie**
- een overzicht van de problemen welke de Hoge Raad ondervindt op het gebied van zijn **huisvesting**.

4 In § 2 van dit hoofdstuk vindt men gegevens omtrent de **samenstelling** van Hoge Raad, alsmede zijn bestuurlijke, wetenschappelijke en administratieve ondersteuning. Daarin wordt eerst de stand van zaken per 1 januari 1999 vastgelegd en vervolgens wordt nagegaan welke wijzigingen er in de personele samenstelling zijn geweest sedert de vorige "TOELICHTING", die de jaren

1 Omdat het verzorgen van deze publicaties veel tijd en energie vergt, houdt de Hoge Raad vast aan dit tweejaarlijkse ritme.

2 Daarom is hierna onder: *Hoge Raad* in beginsel het parket steeds mede begrepen. Soms is dat anders, maar dat blijkt dan onmiskenbaar uit de samenhang of wordt uitdrukkelijk aangegeven.

1995 en 1996 betref. In dit kader wordt ook kort ingegaan op de wijzigingen welke in de verslagperiode zijn opgetreden in de **beheersstructuur**. Tenslotte treft men in deze paragraaf ook gegevens aan omtrent met de rechtsprekende taak verband houdende **nevenfuncties** van de leden van raad en parket.

5 In § 3 vindt men vervolgens enkele algemene opmerkingen over de aard van de werkzaamheden van elk van de vier kamers van de Hoge Raad. Achtereenvolgens komen de eerste of civiele kamer, de tweede of strafkamer, de derde of belastingkamer en de vierde of ombudskamer aan bod.

6 § 4 is gewijd aan de **adviserende taak** van de Hoge Raad en de procureur-generaal in de verslagperiode. In § 5 wordt aandacht besteed aan de **herstructureringsoperatie** rechterlijke organisatie, aan de bemoeienissen daarmee vanwege de Hoge Raad, aan zijn positiebepaling daarin en zijn verwachtingen daarover.

7 In § 6, de slotparagraaf van dit hoofdstuk, besteedt de Hoge Raad voor het eerst sinds hij in 1988 zijn huidige gebouw aan het Lange Voorhout betrok, aandacht aan zijn **huisvestingsproblemen**.

8 Hoofdstuk II pleegt gewijd te zijn aan een bijzonder facet van het werk van de Hoge Raad als geheel. Mede in verband met wat infra, 54 wordt opgemerkt over de grenzen van de uitbreiding, vraagt de Hoge Raad ditmaal aandacht voor zijn **wetenschappelijk bureau**.

9 De hoofdstukken III, IV, en V zijn gewijd aan de **jaarcijfers** van de Hoge Raad per kamer. De wijze waarop de cijfers worden verwerkt, verschilt voorts nog per kamer. Daarom zijn de cijferopstellingen niet gelijkvormig.

10 De hoofdstukken VI-XIII zijn gewijd aan het parket. Hoofdstuk VI geeft de **jaarcijfers**, hoofdstuk VII behandelt het instituut "**cassatie in het belang der wet**" en de wijze waarop de procureur-generaal van zijn bijzondere bevoegdheden dienaangaande gebruik maakt, terwijl hoofdstuk VIII aandacht besteedt aan de wijze waarop de **ombudsregeling** wordt toegepast.

§ 2 Personele bezetting en nevenfuncties

11 In de verslagperiode zijn overleden:

26 januari 1997 mr Cornelis Bronkhorst, oud vice-president
17 juni 1998 mr Philip C.M. van der Ven Sr, oud vice-president
15 februari 1999 mr Johan F. Bellaart, oud-raadsheer.

§ 2.1 Samenstelling en wijzigingen in de samenstelling

- 12 Per 1 januari 1999 bestond de Hoge Raad uit de president, 6 vice-presidenten, 27 raadsheren, onder wie een raadsheer met een werktijd van 14,4 uur per week en 4 raadsheren in buitengewone dienst, waarvan er één tevens was aangewezen als waarnemend advocaat-generaal; het parket bestond uit de procureur-generaal, de plaatsvervangend procureur-generaal, 13 advocaten-generaal, één waarnemend advocaat-generaal en één advocaat-generaal in buitengewone dienst.
- 13 Met ingang van 1 april 1997 is de aanstelling van mr N. Keijzer als raadsheer gewijzigd in een aanstelling als raadsheer in buitengewone dienst. Hij werd aangewezen als waarnemend advocaat-generaal. Mr Keijzer werd als raadsheer in de Hoge Raad opgevolgd door mr A.M.M. Orie, advocaat te 's-Gravenhage en raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof te Amsterdam. Eveneens per 1 april 1997 is eervol ontslag verleend aan mr T. Koopmans als advocaat-generaal. Hij werd per die datum opgevolgd door mr F.B. Bakels, raadsheer in het Gerechtshof te Amsterdam.
- 14 In verband met zijn benoeming tot lid van de Raad van State heeft mr R.W.L. Loeb met ingang van 30 mei 1997 het parket bij de Hoge Raad verlaten. Hij werd per 1 juni 1997 als advocaat-generaal opgevolgd door mr J.W. IJssink, vice-president van het Gerechtshof te 's-Gravenhage.
- 15 Wegens het bereiken van de wettelijke leeftijdsgrens van 70 jaar zijn de raadsheer mr G. van der Linde en de raadsheer in buitengewone dienst, tevens waarnemend advocaat-generaal mr A.R. Bloembergen per 1 september 1997 gedefungeerd. Eveneens met ingang van 1 september 1997 is de aanstelling van mr J.L. Urlings als raadsheer omgezet in een aanstelling als raadsheer in buitengewone dienst; met ingang van diezelfde datum werd mr Urlings benoemd tot raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch. Per 1 september 1997 werd mr Van der Linde opgevolgd door mr L. Monné, vice-president van het Gerechtshof te 's-Gravenhage, en mr Urlings door mr D.G. van Vliet, belastingadviseur te Amsterdam en raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof te 's-Gravenhage. Advocaat-generaal mr W.D.H. Asser werd per 1 september 1997 advocaat te Amsterdam; mr F.F. Langemeijer, vice-president van het Gerechtshof te 's Hertogenbosch, volgde hem per die datum op.
- 16 Per 1 oktober 1997 trad als advocaat-generaal bij de Hoge Raad in dienst mr J. Spier, hoogleraar privaatrecht aan de Katholieke Universiteit Brabant. Hij volgde mr J.B.M. Vranken op, aan wie per 1 september 1997 eervol ontslag was verleend in verband met zijn benoeming tot hoogleraar aan de Katholieke Universiteit Brabant.

- 17 Vooruitlopend op de - met ingang van 20 november 1998 van kracht geworden - wijziging van de Wet op de samenstelling van de burgerlijke gerechten ter uitbreiding van onder meer het maximum aantal advocaten-generaal bij de Hoge Raad (Wet van 12 november 1998, Stb. 630), werd mr N. Jörg, vice-president van het Gerechtshof te Arnhem, met ingang van 1 februari 1998 aangewezen als waarnemend advocaat-generaal bij de Hoge Raad. Met ingang van 18 januari 1999 is mr Jörg benoemd tot advocaat-generaal.
- 18 Met ingang van 1 juni 1998 kwam in verband met de 70-jarige leeftijdsgrens een eind aan het dienstverband van de vice-president mr W. Sniijders. In zijn plaats werd tot vice-president benoemd mr F.H.J. Mijnsen. In de door deze benoeming ontstane vacature van raadsheer werd voorzien door de benoeming per 1 oktober 1998 van mr A. Hammerstein, coördinerend vice-president van het Gerechtshof te Arnhem.
- 19 In 1998 is de raadsheer mr C.H.M. Jansen tijdens zijn zomervakantie in Duitsland op de fiets geschept door een auto. De gevolgen waren en zijn ernstig. Mr Jansen zal pas in de loop van 1999 zijn werkzaamheden voor de Hoge Raad kunnen hervatten. Door de vervroegde openstelling van een uitbreidingsvacature (infra, 57) kon per 1 januari 1999 mr P. Lourens, raadsheer in het College van Beroep voor het Bedrijfsleven, tot raadsheer in de Hoge Raad worden benoemd.
- 20 Door de benoeming op zeer korte termijn van het lid van de belastingkamer mr A.W.H. Meij tot rechter in het Gerecht van Eerste Aanleg te Luxemburg kwam per 1 september 1998 een onverwacht snel eind aan zijn dienstverband bij de Hoge Raad. Mr Meij werd per 19 oktober 1998 opgevolgd als raadsheer door mr P.J. van Amersfoort, vice-president van het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch.
- 21 De Hoge Raad spreekt ook op deze plaats zijn erkentelijkheid uit voor de snelheid waarmee - achtereenvolgens - de Tweede Kamer der Staten-Generaal, de Minister van Justitie, het Kabinet der Koningin en Hare Majesteit bereid zijn gebleken de indiensttreding van mrs Van Amersfoort en Lourens op korte termijn te realiseren.
- 22 Ook met ingang van 1 september 1998 is de aanstelling van de raadsheer mevrouw mr Van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp op haar verzoek omgezet in een deeltijdfunctie'. In verband daarmee werd, eveneens per 1 september 1998, tot raadsheer benoemd mevrouw mr A.M.J. van Buchem-Spapens, raadsheer in het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch'.
- 23 Per 1 oktober 1998 eindigde het dienstverband van de vice-president mr Ch. Th. Hermans. In zijn plaats werd tot vice-president benoemd mr W.J.M. Davids. In de daardoor ontstane vacature van raadsheer werd benoemd mr J.P. Balkema, coördinerend vice-president van het Gerechtshof te Arnhem.

24 31 december 1998 was de laatste dag van het dienstverband van de raadsheer mr J.F. Bellaart en van de raadsheer in buitengewone dienst mevrouw mr I.H. Wildeboer. Mr Bellaart werd per 1 januari 1999 opgevolgd door mr P.C. Kop, vice-president van het Gerechtshof te Amsterdam.

25 In de bijlagen 1 en 2 wordt een overzicht gegeven van de personele bezetting per 1 januari 1999.

3 Het gaat hier om de eerste keer dat een lid van de Hoge Raad in deeltijd wilde gaan werken. Het verzoek daartoe heeft aanleiding gegeven tot beraad binnen het presidium en overleg met de Minister van Justitie.

Bij zijn beraad is het presidium tot de slotsom gekomen - en de Minister heeft aanvaard - dat als uitgangspunt heeft te gelden dat (óók) de functie van lid van de Hoge Raad in beginsel in deeltijd kan worden uitgeoefend. Wél zullen - meent het presidium, en ook daarbij heeft de Minister zich aangesloten - voor een verzoek als bedoeld in art. 3 Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren goede redenen moeten worden aangevoerd (als hoedanig voor wat betreft leden van de Hoge Raad en het parket in beginsel niet kan gelden het voornemen een deeltijdmaatschap van de raad te gaan combineren met een deeltijdfunctie elders). Het presidium is voorts van oordeel - een oordeel waarmee de Minister instemt - dat óók ten aanzien van een op goede redenen gegrond verzoek afwijzend moet worden geadviseerd indien het belang van de dienst zich tegen toewijzing verzet. Of zulks het geval is, moet telkens aan de hand van de zich dan voordoende situatie worden beoordeeld.

Het gevolg van inwilligen van een verzoek van een lid van de Hoge Raad om in deeltijd te mogen gaan werken is enerzijds dat betrokkene lid blijft - zodat, anders dan wanneer zijn aanstelling wordt omgezet in aanstelling tot raadsheer in buitengewone dienst, niet een vacature ontstaat - anderzijds dat de desbetreffende kamer onderbezet raakt. Bij de huidige werklast is dit laatste onaanvaardbaar. Compensatie van de onderbezetting door het aantrekken van een deeltijdraadsheer moet echter praktisch uitgesloten worden geacht. Nog daargelaten of te dien aanzien de regeling van art.118 Gr.w jo art.85 RO analogisch kan worden toegepast, zouden immers alleen kandidaten die bereid en financieel in staat zijn zich tot een deeltijd-raadsheerschap te beperken, in aanmerking komen, want combinatie van een deeltijdfunctie in de Hoge Raad of het Parket met een deeltijdfunctie elders is uit een oogpunt van onafhankelijkheid en status van het college niet of slechts bij hoge uitzondering aanvaardbaar. Zij die uitsluitend deeltijdraadsheer kunnen en willen zijn, zullen echter over het algemeen aan het eind van hun carrière zijn en het is noch voor hen, noch voor de Hoge Raad zinnig dat zij zich dan nog in de cassatierechtspraak inwerken. Presidium en Minister waren daarom van oordeel dat in geval van een toe te wijzen verzoek om deeltijd er een andere vorm van compensatie voor de onderbezetting moet komen. Daartoe is met de Minister afgesproken dat inwilliging van een dergelijk verzoek in beginsel leidt tot een volledige vacature waarin op de normale wijze wordt voorzien. Indien en voor zover daardoor overbezetting ontstaat, moet deze bij het inwilligen van het volgende verzoek worden gecompenseerd. Dat betekent dat als het eerste verzoek een deeltijdfunctie van 3/5 betrof, inwilliging van een volgend verzoek om een dergelijke deeltijdfunctie niet een vacature doet ontstaan. Een vacature ontstaat dan pas bij inwilliging van het daarop volgende verzoek.

4 Naar aanleiding van het verzoek van mevrouw Van Erp Taalman Kip heeft de Hoge Raad gevraagd om uitbreiding. Daarbij heeft hij erop gewezen dat de laatste uitbreidingen dateerden van 1986 en 1987 en dat in 1987 het totale aantal ingekomen zaken 3285 bedroeg, tegen 5391 in 1996, een stijging van 64%. De Minister heeft in de uitbreiding bewilligd. Dat betekent, naar daarbij uitdrukkelijk is afgesproken, dat in afwijking van de in de vorige noot weergegeven regeling van de gevolgen van het inwilligen van een verzoek als het onderhavige, inwilliging van het verzoek van mevrouw Van Erp Taalman Kip een vacature heeft doen ontstaan waarop deze regeling nog niet van toepassing was. Die regeling gaat dus eerst in bij inwilliging van een volgend verzoek om in deeltijd te mogen werken.

§ 2.2 Nevenfuncties leden Hoge Raad en parket

26 Vermelding verdienen hier die nevenfuncties van de leden van de Hoge Raad en het parket die op rechtsprekend terrein liggen.

27 De president Martens is Eerste vice-president en de vice-presidenten Roelvink en Mijnsen zijn rechter in het Benelux-Gerechtshof te Brussel. De vice-president Davids en de raadsheren Neleman en Van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp zijn rechter-plaatsvervanger in dit Hof. Vanaf 1 maart 1998, toen procureur-generaal Ten Kate terugtrad als advocaat-generaal bij het Benelux-Gerechtshof, is de plaatsvervangend procureur-generaal Mok hoofd van het parket en advocaat-generaal bij het hof. De advocaat-generaal Strikwerda is advocaat-generaal plaatsvervanger.

28 De raadsheer in buitengewone dienst en oud-president Royer is lid van het Permanent Hof van Arbitrage; dit Hof, gevestigd in het Vredespaleis te 's-Gravenhage, is opgericht ingevolge artikel 20 van het Internationaal Verdrag van 1899 tot vreedzame beslechting van internationale geschillen.

29 De vice-president Haak is rechter in de Kamer van Beroep van de Centrale Commissie voor de Rijnvaart te Straatsburg; de rechtsmacht van dit Rijnvaart-gerechtshof berust op de Herziene Rijnvaartakte van Mannheim van 1868.

30 De advocaat-generaal Ilsink en de advocaat-generaal in buitengewone dienst Moltmaker zijn plaatsvervangend lid van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba; zij zijn door de president van dat Hof aangewezen als lid van de Raad van Beroep voor belastingzaken aldaar.

31 De raadsheer Korthals Altes is staatsraad in buitengewone dienst van de Raad van State.

De raadsheer Van Amersfoort is plaatsvervangend lid van het College van Beroep voor de Studiefinanciering.

32 De raadsheer in buitengewone dienst Urlings is raadsheer-plaatsvervanger in het Gerechtshof te 's-Hertogenbosch.

33 De jaarlijks bijgewerkte lijst van alle nevenfuncties van de leden van raad en parket ligt sedert 1987 voor eenieder ter inzage bij de receptie.

§ 2.3 Bestuur, ondersteuning, automatisering

34 De Hoge Raad wordt bestuurlijk, wetenschappelijk en administratief bijgestaan door:

- een functionaris die tot en met 31-12-1998 de titel droeg van "hoofd

ondersteunende diensten" en sinds 1-1-1999 die van "directeur beheer Hoge Raad" (infra, 37);

- de griffier/kabinetschef president;
- de kabinetschef van de procureur-generaal;
- 51 medewerkers van het Wetenschappelijk bureau;
- 29 administratieve medewerkers en 16 medewerkers algemene dienst.

De totale bezetting van de ondersteuning komt daarmee, afgezien van het personeel van de beveiliging en van de catering, per 1 januari 1999 op 100 personen. In **bijlagen 3 en 4** wordt een overzicht gegeven van de bezetting van deze diensten.

35 In de verslagperiode is een aanvang gemaakt met een onderzoek naar de formatieopbouw en organisatiestructuur. Zulk een onderzoek is reeds daarom gewenst omdat het bestaande formatieplan uit 1994 dateert. Bovendien was door allerlei ontwikkelingen (automatisering, wetwijzigingen, groeiende werkdruk en invoering van de 36-urige werkweek) een situatie ontstaan waarin de functieomschrijvingen niet meer overeenstemmen met de werkelijkheid. Het onderzoek werd verricht door een daartoe van de arrondissements-stafdienst betrokken deskundige. Het is gestart bij de administraties en is vervolgens uitgebreid tot de interne dienst en het wetenschappelijk bureau. Helaas heeft het onderzoek vertraging opgelopen. Dit heeft ertoe geleid dat het onderzoek wordt voortgezet door het particulier organisatiebureau dat al was aangehouden om de hierna onder 37 bedoelde problemen te onderzoeken. Dit heeft het voordeel dat dit bureau beide onderzoeken kan combineren.

36 Onder 2 is al aangestipt dat raad en parket in feite één organisatie vormen. Dat geldt ook bestuurlijk en beheer technisch. Het bestuur over deze organisatie wordt deels gevoerd door een **Dagelijks Bestuur**, waarin, behalve de president en de procureur-generaal, de voorzitters van de strafkamer en de belastingkamer, een vertegenwoordiger van het parket, de griffier, en de directeur beheer zitting hebben. Aanbevelingen voor nieuwe leden van de raad en op het procesbeheer betrekking hebbende onderwerpen komen aan de orde in het **Presidium**, dat bestaat uit de president, de procureur-generaal, alle vice-presidenten alsmede de plaatsvervangend procureur-generaal, met als secretaris de griffier. De verhouding tussen beide bestuurscolleges is niet formeel geregeld, maar geeft in de praktijk geen problemen. Zaken die meer in het bijzonder het parket raken worden behandeld in de parketvergadering.

37 Het beheer van de Hoge Raad is, ook na 1 januari 1998, rechtens dual , waarbij de Minister wordt vertegenwoordigd door de directeur beheer⁵. Per 1 januari 1998 is de beheersstructuur gewijzigd. Per deze datum is een einde

⁵ Doordien de directeur beheer lid is van het Dagelijks Bestuur, is de bestuursvorm in feite die van integraal management.

gekomen aan de zgn. dgo-structuur, waarin het arrondissement en zijn manager een essentiële rol speelden, en is - onder meer bij wijze van voorbereiding op integraal management - voor de gehele rechterlijke organisatie een nieuwe beheersstructuur ingevoerd, waarbij aan de gerechten - en hun managers - een zelfstandiger positie is ingeruimd. In deze nieuwe beheersstructuur is de functie van hoofd ondersteunende diensten vervallen en is daarvoor in de plaats de functie van directeur beheer voor de Hoge Raad gecreëerd. De Hoge Raad is gelukkig dat in deze nieuwe functie mevrouw E.M. Jansen is benoemd, die sinds 1990 hoofd ondersteunende diensten was en haar sporen als zodanig had verdiend. De directeur beheer is verantwoordelijk voor het beheer van de Hoge Raad. Zij is hoofd van dienst van het ondersteunend personeel en legt over het beheer van de aan Hoge Raad toegewezen middelen verantwoording af aan de directie Rechtspleging van het Ministerie van Justitie. Het is niet nodig hier uitgebreid in te gaan op de bijzonderheden van de nieuwe beheersstructuur. Voldoende is aan te tekenen dat deze nieuwe beheersstructuur heeft geleid tot een aanzienlijke toename van taken en verantwoordelijkheden van de directeur beheer, onder andere in het kader van de planning en control cyclus. Daarom is per 1 mei 1998 een staffunctionaris aangesteld die de directeur beheer met name op laatstgenoemd gebied ter zijde staat. De vraag is echter gerezen of hiermee kan worden volstaan. De veranderde positie van de directeur beheer heeft eens te meer duidelijk gemaakt dat de huidige opzet van de organisatie waarbij de directeur rechtstreeks leiding moet geven aan de diverse diensten (de drie administraties, de interne dienst, het wetenschappelijk bureau, het secretariaat, de bibliotheek en de automatisering) vroeger of later problemen gaat geven. Zoals (supra, 35) reeds aangegeeft is inmiddels opdracht gegeven aan een particulier organisatiebureau om zich over dit organisatorisch probleem te buigen.

38 Ten behoeve van zijn administraties dient de Hoge Raad te beschikken over geautomatiseerde systemen die controle op het verloop van de interne processen mogelijk maken. De administratie voor civiele zaken beschikt over een dergelijk systeem, dat is ontleend aan het landelijk systeem voor de gerechtshoven (CIRAD). Dit systeem werkt redelijk. Voor straf- en fiscale zaken beschikt de Hoge Raad echter nog niet over bevredigende systemen. In de verslagperiode is daarom opdracht gegeven tot het ontwerpen daarvan.

39 Ten behoeve van zijn eigen werk beschikt de Hoge Raad over een elektronisch archief en een databank⁶. De opzet en onderlinge verhouding tussen deze beide instrumenten is geregeld in het besluit "Databank Hoge Raad" dat het DB op 12 februari 1998 heeft vastgesteld.

⁶ De Hoge Raad hecht veel belang aan het project GEORGE dat enerzijds ertoe zal leiden dat zijn databank ter beschikking komt van de gehele rechtsprekende macht, en anderzijds dat hij de beschikking krijgt over een of meer databanken waarin de uitspraken van de andere gerechten zijn opgeslagen. De Hoge Raad zou het dan ook ten zeerste betreuren als dit project vertraging zou ondervinden.

De databank op fiscaal terrein loopt duidelijk voor op die op de beide andere gebieden. De fiscale sectie van de databank bevat uitspraken vanaf 1 januari 1995, en wel in geanonimiseerde vorm. Sinds enige tijd zijn ook de desbetreffende uitspraken van de gerechtshoven beschikbaar, maar deze moeten nog in de databank worden verwerkt. Dat geldt ook voor de conclusies van het fiscale parket. De fiscale sectie van deze databank is in de verslagperiode in overleg met en onder verantwoordelijkheid van het departement ter beschikking gesteld aan derden.

In 1998 is het voor het eerst mogelijk geworden de complete tekst van uitspraken van de strafkamer in de databank op te nemen. Voor straf- en civiele zaken is ter beschikkingstelling aan derden vooralsnog uitgesloten omdat het anonimiseringsprobleem nog niet is opgelost. Aan de oplossing van dit netelige probleem wordt zowel intern als extern gewerkt⁷.

40 In de tweede helft van 1998 is het project IGW bij de Hoge Raad tot uitvoering gekomen. De uitvoering van het technisch gedeelte van het project – de vervanging van oude door nieuwe apparatuur en de voor de bediening van de nieuwe apparatuur en de daarbij behorende systemen vereiste instructie – is uitstekend verlopen. Niettemin leidt het werken met de nieuwe systemen – naar moet worden aangenomen: ten gevolge van feilen van het programma – zowel voor de Hoge Raad als voor de ondersteunende diensten nog steeds tot veel ongemak, tijdsverlies en frustraties. Voor de administraties levert bovendien het ontbreken van een behoorlijke mogelijkheid de bestaande WordPerfect-macro's te converteren nog steeds grote problemen op.

§ 3 Algemene opmerkingen naar aanleiding van de jaarcijfers

§ 3.1 *Overzicht van de taken van de verschillende kamers van de Hoge Raad.*

41 De belangrijkste taak van de Hoge Raad is de cassatierechtspraak op het gebied van het burgerlijk of civiele recht, het strafrecht en het belastingrecht. Doel van de cassatierechtspraak is in de eerste plaats rechtsbescherming, controle op de kwaliteit van de bestreden uitspraak van de lagere rechter, zowel wat betreft de wijze waarop daarin het recht is toegepast, als wat betreft de motivering. Daarnaast beoogt cassatierechtspraak het handhaven van de rechtseenheid en geeft zij richting aan de rechtsontwikkeling. Het belang van deze laatste aspecten heeft de wetgever erkend in art.101a van de Wet op de rechterlijke organisatie.

7 Intern wordt bezien of het mogelijk is te komen tot richtlijnen voor het anonimiseren van uitspraken; extern wordt met de gerechtshoven bezien of aanlevering in elektronische vorm van reeds geanonimiseerde uitspraken mogelijk is; soortgelijk overleg vindt plaats met de balie voor wat betreft cassatiedagvaardingen en cassatierekestten; voorts vindt overleg plaats met het departement in verband met de budgettaire consequenties van het moeten anonimiseren van alle uitspraken.

42 Evenzo is de belangrijkste taak van de procureur-generaal en de advocaten-generaal de Hoge Raad een onafhankelijk advies te geven hoe in het gegeven geval te oordelen. De wet duidt een dergelijk advies aan als conclusie van het openbaar ministerie (in de wandeling: COM) Deze adviezen leveren een onmisbare bijdrage aan de rechtspraak van de Hoge Raad en daarmee aan de kwaliteit van de rechtspraak, de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling. Het blijven echter adviezen. De Hoge Raad is vrij ze al dan niet te volgen en is ter zake geen verantwoording verschuldigd. De conclusies worden met de uitspraak van de Hoge Raad gepubliceerd in de vakpers. De procureur-generaal heeft daarnaast nog een aantal bijzonder taken (zie de hoofdstukken VI t/m VIII).

43 Cassatie verschilt wezenlijk van hoger beroep. In hoger beroep wordt de zaak in beginsel helemaal opnieuw bekeken en dus, zonodig, een nieuw onderzoek ingesteld naar de feiten. Daarentegen is het onderzoek van de cassatierechter beperkt. Met name voor wat betreft de feiten. De Hoge Raad moet – volgens wettelijk voorschrift - uitgaan van de feiten, zoals de lagere rechter die heeft vastgesteld. Cassatie betekent echter: vernietiging van een rechterlijke beslissing wegens schending van het recht, de spelregels van het procesrecht daaronder begrepen. De vaststelling van de feiten door de lagere rechter bindt de Hoge Raad dan ook alleen indien die lagere rechter bij zijn feitenonderzoek heeft voldaan aan de eisen die het recht stelt aan een behoorlijk proces. Heeft de lagere rechter essentiële regels van een behoorlijke rechtspleging geschonden, dan zal de Hoge Raad reeds daarom de aangevallen beslissing moeten casseren.

44 In beginsel wijst de Hoge Raad na vernietiging van de bestreden uitspraak een lagere rechter aan om de zaak verder te behandelen. In beginsel oordeelt hij immers niet over feiten. Alleen als voor een eindbeslissing beslissingen van feitelijke aard niet of nauwelijks meer behoeven te worden genomen, doet de Hoge Raad de zaak zelf af.

45 De rechtspraak op het gebied van het civiele recht en het handelsrecht (Wetboek van Koophandel, Faillissementswet) wordt uitgeoefend door de *eerste of civiele kamer*. Deze kamer oefent ook cassatierechtspraak uit op tal van andere, niet in strikte zin tot het civiele recht behorende terreinen (bijv. die van de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen en de Algemene Bijstandswet).

46 De rechtspraak op het gebied van het strafrecht, het uitleveringsrecht (infra, 70) en de Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften (zie echter noot 11) is in handen van de *tweede kamer of strafkamer*. De *derde kamer of belastingkamer* – die in twee afdelingen is verdeeld – houdt zich in hoofdzaak bezig met de cassatierechtspraak op het gebied van het belastingrecht, het onteigeningsrecht en het recht op het gebied van de landinrichting; deze kamer oordeelt tevens over de cassatieberoepen die zijn ingesteld tegen

uitspraken van de Centrale Raad van Beroep te Utrecht en de Ondernemingskamer van het Gerechtshof te Amsterdam.

47 De vierde kamer van de Hoge Raad behandelt de vorderingen van de procureur-generaal tot schorsing of ontslag van leden van de rechterlijke macht (artikelen 11 – 13a van de Wet op de rechterlijke organisatie). In de verslagperiode is één dergelijke vordering ingesteld. De Hoge Raad is niet toegekomen aan behandeling van de vordering omdat de rechter wiens ontslag was gevorderd zelf om ontslag heeft verzocht, waarna de vordering van de rol is gevoerd (infra, 150). Ook verricht de vierde kamer in het kader van de *ombudsregeling* op vordering van de procureur-generaal onderzoek naar gedragingen van een rechter waarover bij de procureur-generaal is geklaagd (infra, 178). Vanwege deze ombudstaak wordt de vierde kamer ook wel aangeduid als *ombudskamer*. In de verslagperiode heeft de procureur-generaal één vordering bij de ombudskamer ingesteld waarop door de vierde kamer uitspraak is gedaan: zie daarover infra, 193.

§ 3.2 Groeiende werkdruk van de Hoge Raad.

48 In het kader van de kabinetsformatie heeft de Secretaris-Generaal van het departement van Justitie president en procureur-generaal verzocht hem te doen weten, of behoefte bestaat aan uitbreiding van Hoge Raad. President en procureur-generaal hebben daarop geantwoord dat die behoefte inderdaad bestaat. Omdat bij de behandelingen van na te noemen voorstellen van wet is gebleken dat in de Tweede Kamer voor dit onderwerp belangstelling bestaat, volgt hier een geactualiseerde samenvatting van hun antwoord.

(a) inleiding

49 De rechtsprekende macht vervult haar taak in een samenleving die onder meer door economische ontwikkelingen als het wegvallen van nationale en internationale marktbelemmeringen sterk aan dynamiek heeft gewonnen. Steeds duidelijker wordt dat het beroep op de rechter als gevolg daarvan niet slechts in kwantitatieve zin is toegenomen. Ook in kwalitatief opzicht stelt de veranderende samenleving de rechter zwaardere eisen. Dit geldt, gezien zijn bijzondere positie in ons rechtsbestel, met name voor de Hoge Raad. In dit kader zijn vooral de volgende vier ontwikkelingen van belang: de voortschrijdende internationalisering van de rechtsorde, de toenemende aandacht voor principiële rechtsvragen, de uitdijende informatiestroom en de stijgende mate waarin de samenleving ook van de rechtsprekende macht verantwoording verlangt. Zij zullen hierna achtereenvolgens worden besproken (50-53). Daarbij zal telkens worden ingegaan op de wijze waarop zij de Hoge Raad raken. Tot slot wordt meer specifiek aangegeven waarom de sterke groei van de kwalitatieve (en ten dele ook van de kwantitatieve) werkbelasting heeft genoopt tot (een beperkte) uitbreiding (54-59).

(b) voortschrijdende internationalisering

50 In de Nederlandse rechtspraak spelen het Gemeenschapsrecht en het Europees Verdrag tot Bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden (EVRM) een steeds grotere rol⁸. Regelmatig dient de Hoge Raad, zo nodig zelfs ambtshalve, de vraag te beantwoorden of normen van nationaal recht met het Gemeenschapsrecht verenigbaar zijn. Voorts dwingt het Europese streven naar harmonisatie van nationale wetgevingen hem steeds vaker tot toepassing van het nationale recht overstijgende regelingen dan wel tot Gemeenschapsrechtconforme interpretatie van het nationale recht. Een en ander leidt tot een niet te onderschatten kwalitatieve verzwaring van zijn taak. Hetzelfde geldt voor het EVRM. Ook de bepalingen van dit verdrag moet de Hoge Raad zonodig ambtshalve toepassen. Hij kan daarbij slechts ten dele afgaan op de jurisprudentie van het EHRM, omdat dit college zich tamelijk strikt pleegt te beperken tot de hem voorgelegde zaak.

(c) toenemende aandacht voor principiële rechtsvragen

51 De aandacht voor de beginselen achter het recht en daarmee voor principiële rechtsvragen neemt nog steeds toe. Dit hangt wellicht samen met de wijze waarop het EVRM in het Nederlandse recht doorwerkt.

Een goed voorbeeld van deze ontwikkeling biedt het procesrecht. Deformalisering, een goede procesorde en art.6 EVRM zijn daarin de sleutelwoorden. Kernbegrippen daarbij zijn hoor en wederhoor, openbaarheid, motivering, onpartijdigheid en onafhankelijkheid. Beroep op zulke kernbegrippen vergt nauwgezette, fundamentele analyse en niet zelden een moeilijke afweging.

Ook op andere rechtsgebieden vragen partijen en hun advocaten steeds vaker aandacht voor de principiële kanten van hun zaak. Het gaat daarbij dikwijls om kwesties die maatschappelijk in meer of mindere mate omstreden zijn. Een eenvoudige bewijskwestie kan echter evenzeer tot een beroep op algemene rechtsbeginselen en het EVRM aanleiding geven.

De beslissing van zulke principiële opgezette zaken is tijdrovend. Zelfs als het concrete geval niet om een moeilijke afweging vraagt, dient de Hoge Raad in zijn uitspraak rekening te houden met de algemene strekking die daaraan wegens haar karakter zal toekomen.

(d) de uitdijende informatiestroom

52 De voortschrijdende informatietechnologie biedt kansen om de kwaliteit van de rechtspraak te vergroten. De rechter krijgt eenvoudiger toegang tot relevante regelgeving, literatuur en jurisprudentie. Deze ontwikkeling heeft echter

⁸ Een uitgebreide beschouwing daarover is te vinden in de TOELICHTING op de jaarcijfers 1995-1996.

ook een keerzijde: de omvang van de beschikbare informatie en de snelheid waarmee deze verspreid wordt, nemen hand over hand toe. Steeds méér rechtspraak wordt gepubliceerd, in databanken opgenomen en/of via CD-ROM toegankelijk gemaakt. Het aanbod van literatuur wordt eveneens groter: ieder jaar verschijnen weer nieuwe tijdschriften en losbladige werken. Daarmee hangt samen dat het recht steeds meer in specialismen uiteenvalt. De Hoge Raad ondervindt van deze ontwikkeling in het bijzonder de gevolgen. Hij kan zich al te veel specialisering niet veroorloven. Met het oog op zijn taken in verband met de rechtseenheid en de rechtsontwikkeling dient hij te beschikken over een goed beeld van de stand van de rechtspraak en de literatuur⁹. De rechtsontwikkelingen buiten de specifieke terreinen waarover zijn rechtsmacht zich uitstrekt - met name die op het gebied van de verschillende bestuursrechters - mogen daarbij niet uit het oog worden verloren, evenmin als die in de ons omringende landen. Tegen deze achtergrond is ook op dit punt een **kwantitatieve** verzwaring van de werklast evident: het kost steeds méér tijd en inspanning om het vereiste overzicht van de uitdijende informatiestroom te behouden. De hiervoor besproken internationalisering van de rechtsorde draagt daartoe eveneens bij.

(e) toenemend verlangen van de samenleving naar verantwoording

53 De samenleving verlangt ook van de rechtsprekende macht in toenemende mate verantwoording. Daarbij gaat het niet meer alleen om de verantwoording in de uitspraken zelf (de motivering). Met zijn motivering legt de rechter in de eerste plaats verantwoording af jegens partijen. De uitspraken van de Hoge Raad zijn echter doorgaans niet alleen van belang voor partijen, omdat zij vaak mede de rechtseenheid dienen en/of de rechtsontwikkeling bevorderen. Dit aspect vergt een nog uitvoeriger en zorgvuldiger motivering. De Hoge Raad dient immers zoveel mogelijk duidelijkheid te scheppen. Voorts is zijn motivering erop gericht "het juridisch forum" van de juistheid van zijn uitspraken te overtuigen. Dit alles heeft altijd al gegolden, maar de nadruk die is komen te liggen op de kernbegrippen van het procesrecht (supra, 51), heeft ertoe geleid dat de Hoge Raad zich genoopt heeft gevoeld zijn uitspraken uitvoeriger te gaan motiveren. Ook de internationalisering van de rechtsorde heeft hiertoe bijgedragen: in zijn motivering dient de Hoge Raad immers tot uitdrukking te brengen dat hij bij zijn beslissing met de relevante internationaal-rechtelijke normen rekening heeft gehouden. Ook hier schuilt een **kwantitatieve** werkdrukvergroting.

De samenleving wil echter meer dan alleen verantwoording in uitspraken. Er is alom een toenemende behoefte aan openheid en informatie. Niet alleen de media vertonen voor alles wat met rechtspraak te maken heeft een toenemende belangstelling. Dit heeft ertoe geleid dat leden van de Hoge Raad - en met

⁹ Aan de bibliotheek van de Hoge Raad moeten daarom bijzondere eisen worden gesteld. De Hoge Raad prijst zich gelukkig dat het departement daarvoor tot op heden begrip heeft getoond.

name de president en de procureur-generaal - steeds vaker wordt verzocht om mondeling of schriftelijk, in de vorm van lezingen of artikelen, informatie te geven over het werk van de Hoge Raad. Op verzoeken om toelichting te geven op een bepaalde uitspraak kunnen en willen zij niet ingaan ('de rechter spreekt uitsluitend door zijn uitspraak'), maar overigens reageren zij op dergelijke verzoeken vanzelfsprekend zoveel mogelijk positief. Het spreekt eveneens vanzelf dat dergelijke lezingen of artikelen niveau moeten hebben. Mede omdat de formatie niet in wetenschappelijke hulp bij dit werk voorziet, leidt ook dit aspect tot een niet te onderschatten taakverzwaring.

(f) specifieke motivering

54 Met het voorgaande moge de behoefte aan uitbreiding verklaard zijn. Maar uitbreiding is niet zonder meer de uitweg. De Hoge Raad is sterk overtuigd van de noodzaak het college met het oog op de eenheid van rechtspraak **zo klein mogelijk** te houden: hij meent dat zo lang mogelijk moet worden vastgehouden aan de huidige opzet die het mogelijk maakt op elk van voormelde drie rechtsgebieden in één kamer recht te doen en is bereid voor die overtuiging offers te brengen. Voorshands kan, naar het oordeel van de Hoge Raad, aan de werkdruk nog het hoofd worden geboden door een **beperkte** uitbreiding welke déze mogelijkheid in stand laat. Eerst als dat niet meer het geval zal zijn, zal naar andere mogelijkheden ter beperking van de werkdruk moeten worden gezocht¹⁰, maar zover is het nog niet.

55 Ter nadere motivering wordt per kamer het volgende aangetekend.

56 Wat de strafkamer en het strafparket betreft, gaat het, behalve om toename van de kwalitatieve werkdruk, ook om een gestage toename van de **kwantitatieve** werkdruk (zie ook infra, 127 e.v.). Met het oog op het groeiend aantal ingekomen zaken is de strafkamer per 1 september 1998 uitgebreid (zie supra, 22) en is ook het strafparket versterkt, en wel per 1 februari 1998 (supra, 17). Daarenboven is, in het voetspoor van de Commissie Haak (infra, 65-67), wetgeving in voorbereiding¹¹. Als deze wetgeving te zijner tijd tot afname van de kwantitatieve werkdruk leidt, blijft de thans voor strafkamer, strafparket en wetenschappelijk bureau voorziene formatie vereist¹². De ruimte die, naar men moet hopen, dan zal ontstaan, is nodig om de strafkamer gelegenheid te geven meer zaken met vijf leden te berechten (zij doet thans, noodgedwongen, meer zaken op de voet van art.102 tweede lid van de Wet op de rechterlijke organi-

10 Eerst dan valt te beslissen in hoeverre nog kan worden vastgehouden aan één van de kenmerken van de Nederlandse cassatie, te weten dat deze in de eerste plaats partijen een - zij het beperkte - derde instantie biedt, waarbij de Hoge Raad in het belang van partijen de kwaliteit van de bestreden uitspraak controleert, zowel op het stuk van de wijze waarop daarin het recht is toegepast, als op het stuk van de motivering. De Hoge Raad is nog een van de weinige hoogste rechters in Europa die (ook) deze controlerende taak nog in volle omvang vervult en zich niet beperkt tot zaken waarin rechtseenheid of rechtsvorming aan de orde zijn.

satie af dan haar lief is) en vooral om aan de toegenomen **kwalitatieve** werkdruk het hoofd te kunnen bieden; met name dit laatste geldt evenzo voor het strafparket¹³. Bij dit alles valt overigens nog niet te voorzien welke invloed de te verwachten toename van zogenaamde megastrafzaken op de werkdruk zal hebben.

57 Wat het aantal zaken betreft, leek de werklust voor de **civiele kamer** zich de laatste jaren te hebben gestabiliseerd, maar in de verslagperiode is de instroom weer toegenomen (infra, 120). Daarnaast is ook de kwalitatieve werklust gestaag gegroeid. De bezetting van de civiele kamer was echter de afgelopen jaren gereduceerd. In 1993 had de kamer een lid afgestaan aan de strafkamer, omdat toen daar de kwantitatieve werklust toenam, terwijl die van de civiele kamer een dalende tendens vertoonde¹⁴. De president van de Hoge Raad maakte in de thans besproken periode deel uit van de civiele kamer. Op hem rust echter een steeds zwaarder wordende bestuurstaak, terwijl hij bovendien in toenemende mate verplichtingen buiten de Hoge Raad heeft te vervullen. De tijd dat de president een volledige taak als lid van de kamer kon vervullen, is definitief voorbij.

Door de hiervoor genoemde ontwikkelingen was de civiele kamer onderbezet. Er viel daarom niet eraan te ontkomen de civiele kamer met één raadsheer uit te breiden. Deze uitbreiding heeft in 1998, mede naar aanleiding van het ongeval van Mr Jansen, haar beslag gekregen (supra, 19).

58 Juist als de civiele kamer, ondervindt ook het **civiele parket** de gevolgen van de kwalitatieve werkdruk. Ook in andere opzichten is de werklust van het civiele parket toegenomen. Tot 1995 namen de leden van het fiscale- en het strafparket een groot aantal van de civielrechtelijke rekestzaken voor hun rekening. In verband met de toenemende werkdruk in de fiscale sector, is deze regeling in 1995 beëindigd. Het civiele parket heeft bovendien van het fiscale een deel van de werkzaamheden in zaken van de ondernemingskamer moeten overnemen. De procureur-generaal wordt gerekend tot (de sterkte van) het civiele parket. Evenals op de president, rust op hem evenwel een steeds zwaar-

11 Wetsvoorstellen tot vervanging in Mulderzaken van beroep in cassatie door hoger beroep (25927) en tot uitsluiting van beroep in lichte overtredingszaken en invoering verplichte schriftuur van een advocaat (26027).

12 Voor het strafparket zal nauwelijks ruimte vrijkomen, omdat in Mulderzaken in beginsel door leden van het fiscale parket wordt geconcludeerd (infra, 144). Voor (de strafsectie van) het wetenschappelijk bureau geldt dat thans een tekort aan assistentie voor de leden van de strafkamer en het strafparket bestaat.

13 Het stemt tot tevredenheid dat een en ander bij de mondelinge behandeling van de in noot 11 genoemde wetsvoorstellen zowel van de zijde van de Tweede Kamer als van die van de Minister is beaamd: zie met name Handelingen Tweede Kamer 4 februari 1999 48-3280 m.k.

14 Zie: *Toelichting op de jaarcijfers 1993-1994*, p.3.

der wordende bestuurstaak. Voorts heeft ook de procureur-generaal in toenemende mate verplichtingen buiten het parket. Zijn overige werkzaamheden, zoals die in het kader van het toezicht op de rechterlijke macht en de ombudsregeling, vergen eveneens steeds meer tijd en aandacht (*infra*, 143 e.v.) Voor het nemen van conclusies heeft de procureur-generaal daardoor nauwelijks meer tijd.

Desondanks is het civiele parket in de verslagperiode in staat geweest zijn taken te vervullen, zij het met behulp van de incidentele bijstand van een raadsheer in buitengewone dienst, tevens waarnemend advocaat-generaal (Mr Bloembergen), en van een advocaat-generaal in buitengewone dienst (Mr Moltmaker). Nu aan deze bijstand deels een einde is gekomen (*supra*, 15), bleek uitbreiding van het civiele parket met één advocaat-generaal noodzakelijk. Deze uitbreiding is inmiddels goedgekeurd, maar het is bij de huidige werkdruk dubieus of hiermee kan worden volstaan.

59 De kwalitatieve werklast van de **belastingkamer** en van het **fiscale parket** is eveneens verzwaard. Daarbij verdient aantekening dat de harmonisatie van het Gemeenschapsrecht het fiscale recht in het bijzonder raakt en dat ook de Nederlandse wetgever zich wat fiscale wetgeving betreft niet onbetuigd heeft gelaten. Bovendien vertoont het aantal ingekomen fiscaalrechtelijke zaken nog steeds een steil stijgende lijn (*infra*, 136). De belastingkamer meent desondanks dat zij, althans vooralsnog, aan uitbreiding kan ontkomen, op voorwaarde dat zij in een groter aantal zaken door een conclusie wordt voorgelicht. Daar de werklast van het fiscale parket de door de kamer gewenste uitbreiding van het aantal conclusies niet toelaat, (ook niet na het wegvallen van de Mulderzaken, *supra* 56) is hiertoe uitbreiding van het fiscale parket met één advocaat-generaal vereist. Ook deze uitbreiding is inmiddels goedgekeurd.

§ 4 Advisering.

§ 4.1 Inleiding

60 Hoezeer (formeel) "een gerecht" als een ander, heeft de Hoge Raad in ons rechtsbestel een bijzondere positie welke van die van de andere gerechten wezenlijk verschilt. In deze bijzondere positie van de Hoge Raad vallen twee aspecten te onderscheiden. Een eerste aspect is dat van zijn specifieke, hiervoor reeds ter sprake gekomen taken (*supra*, 41) en zijn dááruit voortvloeiende verantwoordelijkheden. Het tweede aspect vloeit niet rechtstreeks uit het eerste voort, maar hangt daarmee wel samen: de Hoge Raad heeft een algemene verantwoordelijkheid inzake ons rechtsbestel, de rechterlijke organisatie daaronder begrepen. Dit wordt binnen en buiten de rechtsprekende macht ook zo beleefd. Dit tweede aspect komt met name daarin tot uitdrukking dat ingevolge een aantal wettelijke bepalingen het geven van adviezen hetzij aan de regering, hetzij aan de Minister van Justitie tot de taken van de Hoge Raad en de procureur-generaal behoort. Daarenboven plegen president en procureur-

generaal ook te voldoen aan niet op een dergelijke wetsbepaling steunende adviesaanvragen van regeringszijde. Ten slotte komt het voor dat zij zich, uit hoofde van voormelde algemene verantwoordelijkheid, genoopt voelen ongevraagd van advies te dienen dan wel hun opinie kenbaar te maken.

§ 4.2 Advisering ingevolge artikel 22 RO

61 Ingevolge artikel 22 van de Wet op de rechterlijke organisatie (RO) zijn zowel de Hoge Raad als de procureur-generaal verplicht de regering desgevraagd van advies te dienen.

62 In de verslagperiode hebben Hoge Raad en procureur-generaal éénmaal, gezamenlijk, op de voet van dit wetsartikel van advies gediend. Het advies werd gegeven op 11 november 1997 (advies nr 110) naar aanleiding van de verzoeken d.d. 16 juni 1997 van toenmalig Minister van Justitie Sorgdrager, in overleg met haar toenmalig ambtgenoot van Binnenlandse Zaken, aan de Hoge Raad en de procureur-generaal haar te adviseren over het voorlopig kabinetsstandpunt betreffende het onderwerp "constitutionele toetsing". Over dit onderwerp had de Hoge Raad -korthedshalve wordt de procureur-generaal daaronder begrepen – reeds op 31 oktober 1991 uitvoerig gemotiveerd advies uitgebracht (advies nr 96). In de Toelichting op de jaarcijfers 1991 en 1992 wordt als slotsom van dit advies vermeld "dat constitutionele toetsing door de rechter ware toe te staan, maar voorshands beperkt tot een aantal met name opgesomde artikelen van de Grondwet, waarin – kort samengevat – de klassieke grondrechten zijn neergelegd. Zodanige toetsing zou, aldus het advies, niet bij de Hoge Raad geconcentreerd moeten worden, maar aan iedere rechter dienen te worden opgedragen, zoals thans reeds het geval is met betrekking tot rechterlijke toetsing van de formele wet aan een ieder verbindende bepalingen van internationale verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties (art. 94 van de Grondwet)."

63 In zijn advies van 11 november 1997 oordeelt de Hoge Raad dat de situatie zich sedert het vorige advies niet wezenlijk heeft gewijzigd. De Raad stelt dan ook voorop dat hij – na hernieuwd intern beraad – blijft bij de uitkomsten van advies nr 96. In de sedert het advies van 1991 voortgegangene discussie over het onderwerp constitutionele toetsing ziet de Hoge Raad echter aanleiding om ter aanvulling van dat advies nog een aantal opmerkingen te maken, waarbij de meeste aandacht wordt besteed aan de figuur van de prejudiciële beslissing. Juist daarover bestaat immers nog steeds verschil van inzicht tussen de regering en de Hoge Raad: in 1991 was het kabinet voorstander van een prejudiciële procedure, en ondanks voormeld advies geeft ook de onderwerpelijke adviesaanvraag daaraan de voorkeur. Wel is er verschil in de standpunten van beide kabinetten. In 1991 hield het kabinetsstandpunt in dat een *geconcentreerde* toetsing door de Hoge Raad zou moeten worden ingevoerd *zowel* voor de toetsing aan verdragen als voor de toetsing aan de Grondwet. Het kabinetsstandpunt van 1996 spreekt zich voor wat betreft de toetsing aan de Grondwet

uit voor een *geconcentreerde* toetsing. Klaarblijkelijk gaat het kabinet thans ervan uit dat voor de toetsing aan verdragen het stelsel van *gespreide* toetsing zal blijven gelden. De Hoge Raad blijft van oordeel dat het stelsel van prejudiciële toetsing ernstige bezwaren ontmoet en houdt vast aan zijn voorkeur voor gespreide toetsing, zowel voor de toetsing aan verdragen als voor de toetsing aan de Grondwet. De Hoge Raad voert voor zijn standpunt een aantal gronden aan. Onder meer onderstreept de Hoge Raad dat inmiddels het stelsel van gespreide toetsing aan verdragen en in het bijzonder aan verdragsgrondrechten geheel is ingeburgerd en in de praktijk bevredigend werkt. Bovendien past dit stelsel het beste bij de aard van de grondrechten als middel tot rechtsbescherming van de burger. Het stelsel van de prejudiciële procedure heeft voorts een aantal ernstige bezwaren. In de eerste plaats leidt het – anders dan het kabinet vermoedelijk meent – in de regel tot grote vertraging en staat het uit dien hoofde op gespannen voet met art.6 EVRM. Het stelsel leidt daarenboven licht tot processuele complicaties die het andere stelsel vermijdt. Van de overige overwegingen van de Hoge Raad wordt hier nog slechts vermeld dat naar het oordeel van de Hoge Raad een prejudiciële stelsel dwingt in de richting van een abstracte beoordeling, terwijl het in de praktijk pleegt te gaan om beoordeling van de vraag of *in het gegeven geval* een feitelijke schending van een grondrecht heeft plaats gevonden. De beoordeling daarvan is sterk gebonden aan de beoordeling van de feitelijke situatie. Daarvoor is een gespreid stelsel geschikter dan een prejudiciële stelsel.

§ 4.3 Andere dan artikel 22 RO-adviezen over voorgenomen wetgeving

64 Soms vraagt de Minister van Justitie advies aan de president en de procureur-generaal zonder een beroep te doen op art. 22 RO. In zodanig geval pleegt de president de aanvraag door te leiden naar de kamer(s) van de Hoge Raad die het aangaat, zodat dan niet, zoals wanneer art. 22 RO van toepassing is, de volle raad adviseert, terwijl de procureur-generaal een dergelijke adviesaanvraag doorleidt naar de betrokken advocaten-generaal.

65 Zo hebben de president en de procureur-generaal in een brief van 21 februari 1997 aan de Minister aangeboden het gezamenlijk advies van de Strafkamer en strafadvocaten-generaal over het *Rapport van de Commissie Werkbelasting Strafkamer Hoge Raad* (advies nr 108). Minister Sorgdrager had in haar brieven van 13 december 1996 om een dergelijk advies gevraagd. De voorstellen van de Commissie behelzen in hoofdzaak:

- I. De invoering van verplichte procesvertegenwoordiging door een gespecialiseerde advocaat;
- II. De uitsluiting van het rechtsmiddel van cassatie voor zeer lichte overtredingen;
- III. De invoer van een bij één gerechtshof geconcentreerde tweede feitelijke instantie in zaken op grond van de Wet administratieve handhaving verkeersvoorschriften ("de Wet Mulder") en de uitsluiting van cassatie in die zaken.

66 De strafkamer en de procureur-generaal zijn, na onderling overleg, tot de volgende slotsom gekomen:

- I. De door de Commissie gedane voorstellen worden ondersteund. Het vereiste dat de in cassatie optredende advocaat gespecialiseerd moet zijn, dient te zijner tijd onderwerp van nader beraad te zijn.
- II. Ten aanzien van cassatieberoepen als bedoeld in art. 575, derde lid, Sv. wordt een regime aanbevolen, gelijk aan het voor Wet Mulderzaken voorgestelde.
- III. Het verdient aanbeveling dat zaken die de Wet overdracht tenuitvoerlegging strafvonnissen betreffen zoveel mogelijk op gelijke voet worden behandeld als die waarop de Uitleveringswet van toepassing is.

67 Intussen heeft de Tweede Kamer der Staten-Generaal wetsvoorstellen waarin de voorstellen van de Commissie zijn uitgewerkt (zie noot 11), op 9 februari 1999 in grote lijnen aanvaard.

68 Bij brieven van 4 februari 1997 heeft de Minister van Justitie aan de president en de procureur-generaal exemplaren toegezonden van een aangepast wetsvoorstel met memorie van toelichting tot wijziging van de Wet op de rechterlijke organisatie en enige andere wetten in verband met *de reorganisatie van het OM en de instelling van het landelijk parket*. Bij genoemde brieven werden president en procureur-generaal tevens in de gelegenheid gesteld commentaar op het concept-wetsvoorstel te leveren. Het commentaar, dat bij brief van 25 maart 1997 aan de Minister werd aangeboden, is beperkt tot enige opmerkingen die van rechtstreeks belang lijken te zijn voor een behoorlijke strafrechtspleging en tot enige juridisch-technische kanttekeningen. Het gaat het karakter van deze Toelichting te buiten nader op een en ander in te gaan.

69 Bij brieven van 8 juli 1998 heeft de toenmalige Minister van Justitie de president en de procureur-generaal uitgenodigd om opmerkingen te maken over haar voornemen cassatieberoep open te stellen van de beslissing van de rechter op klachten naar aanleiding van onder meer het opstellen en uitvoeren van een behandelingsplan, bedoeld in de *Wet bijzondere opnemingen psychiatrische ziekenhuizen*, BPOZ. Het bestaande art. 41, lid 14 van de BOPZ bepaalt dat tegen een dergelijke beslissing van de rechter geen gewoon rechtsmiddel openstaat. In hun gezamenlijke brief van 7 september 1998 wijzen de president en de procureur-generaal erop dat, gelet op de al aanzienlijke werkdruk van het civiele parket en de civiele kamer, het openstellen van cassatie bezwaren ontmoet. Deze bezwaren moeten echter wijken voor het belang dat genoemde rechterlijke beslissingen, die diep kunnen ingrijpen in de menselijke autonomie en kunnen nopen tot beantwoording van grondrechtelijke vragen, getoetst kunnen worden door de cassatierechter. President en procureur-generaal kunnen dus instemmen met de voorgenomen wetswijziging, mits tegelijkertijd de in rechtspraak en literatuur reeds geconstateerde gebreken en onzekerheden met betrekking tot de klachtenbehandeling BOPZ worden verholpen.

§ 4.4 Advisering over uitleveringen

70 Een andere bepaling die de Hoge Raad tot adviseren verplicht, is artikel 30 lid 2 jo. artikel 31 lid 4 van de Uitleveringswet. Wanneer de Hoge Raad, na een desbetreffende uitspraak van een rechtbank te hebben vernietigd, zelf de verzochte uitlevering toelaatbaar verklaart, dient hij de Minister van Justitie te adviseren omtrent het aan het uitleveringsverzoek te geven gevolg. Deze taak wordt verricht door de strafkamer. In 1997 heeft de Hoge Raad 7 en in 1998 3 van zulke adviezen aan de Minister uitgebracht.

§ 4.5 Advisering over brieven van wettiging

71 Voorts verdient hier vermelding de bij artikel 1:216 van het Burgerlijk Wetboek voorgeschreven advisering door de Hoge Raad over verzoeken aan de Minister van Justitie om brieven van wettiging van natuurlijke kinderen. Daartoe hoort de Hoge Raad de bloedverwanten van de ouders of doet deze horen door een andere rechterlijke autoriteit. Deze adviezen behelzen ook juridische beschouwingen over de vraag of tot wettiging kan worden overgegaan. De advisering geschiedt door de civiele kamer, soms na een op verzoek van de kamer genomen Conclusie van het Openbaar Ministerie. In 1997 zijn 2 van dergelijke adviezen uitgebracht; in 1998 geen. Op 1 april 1998 is in werking getreden de Wet van 24 december 1997 tot onder meer de herziening van het afstammingsrecht. Bij deze wet zijn de brieven van wettiging en de advisering daarover door de Hoge Raad vervallen. Het bovenvermelde cijfer is niet begrepen in de gegevens vermeld in de hoofdstuk III.

§ 5 De herstructureringsoperatie

§ 5.1 Inleiding

72 In de vorige verslagperiode (1995-1996) zijn de eerste aanzetten gegeven voor plannen voor een ingrijpende verandering in de bestaande *beheers- en bestuursstructuur* van de gerechten. Wezenlijk voor deze plannen was dat het traditionele duale bestuursmodel vervangen dient te worden door het zogeheten *integraal management*. Over die plannen hebben president en procureur-generaal zich toen tot twee maal toe publiekelijk uitgelaten: zie *Toelichting op de Jaarcijfers 1995-1996*, blz.11 en 12 en *Trema 1996*, p. 21 e.v. en 1997, p. 27 e.v.

73 De discussie rond deze plannen heeft midden 1997 aanleiding gegeven tot het instellen van de Commissie Leemhuis¹⁵. Omdat president en procureur-generaal op voorhand beseften dat over het rapport van deze commissie over-

15 KB van 16 juni 1997, Staatsblad 248.

leg met de rechtsprekende macht nodig en wenselijk zou zijn, en omdat zij meenden dat de rechtsprekende macht daarbij zo mogelijk met één stem zou moeten kunnen spreken, hebben zij het initiatief genomen om daartoe een (voorlopig) overlegorgaan in het leven te roepen dat alle geledingen van de rechtsprekende macht zou omvatten. Dat orgaan is er gekomen: het zgn. PBRM (= Provisioneel Beraad Rechtsprekende Macht).

74 Eind januari 1998 verscheen het rapport van de Commissie Leemhuis. De Minister bleek daarover inderdaad overleg met de rechtsprekende macht te willen voeren. Dit overleg kwam evenwel onder grote tijdsdruk te staan door de naderende verkiezingen en kabinetsformatie. Op 9 februari 1998 presenteerde het PBRM zijn eerste reactie op het rapport¹⁶. Hier behoeft niet te worden ingegaan op de inhoud van deze reactie bij het opstellen waarvan president en procureur-generaal nauw waren betrokken en waarvan zij de kerngedachten nog steeds onderschrijven.

75 Het na de verkiezingen aangetreden kabinet heeft inmiddels in december 1998 zijn reactie op het rapport van de Commissie Leemhuis gepubliceerd in de vorm van de in december 1998 naar het parlement gezonden *Contourennota Rechtspraak in de 21e eeuw*. President en procureur-generaal zijn bij de voorbereiding van deze nota in zoverre betrokken geweest dat hun een concept daarvan is gezonden waarop zij commentaar hebben mogen geven. Ook op dit commentaar behoeft hier niet te worden ingegaan, omdat hierna op de inhoud van de definitieve nota nog kort wordt teruggekomen. Wel zij hier herhaald dat de Hoge Raad van oordeel is dat gezien de omvang, maar vooral gezien het voor ons rechtsbestel wezenlijke belang van het wetgevend programma dat in de Contourennota wordt geschetst, gevreesd moet worden dat de daarvoor uitgetrokken tijd veel te krap is bemeten. Goede wetgeving kost tijd.

76 Over de herstructureringsoperatie valt heel veel te zeggen, maar mede in het licht van hetgeen hierna in § 5.2 zal worden opgemerkt, beperkt deze Toelichting zich tot onderwerpen die in het kader van deze verslaglegging van belang lijken.

§ 5.2 Plaats van de Hoge Raad in de herstructureringsoperatie.

77 Hiervoor is reeds enige malen erop gewezen dat de Hoge Raad, hoezeer (formeel) "een gerecht" als een ander, een bijzondere positie heeft welke van die van de andere gerechten wezenlijk verschilt. Vooreerst heeft de Hoge Raad

16 Trema 1998, blz. 49 e.v.

17 Het PBRM, is in de zomer 1998 uiteengevallen. De presidenten van de rechtbanken en de appelcolleges zijn toen een eigen weg ingeslagen en opdrachtgevers geworden van het zgn. project Verbetering Rechterlijke Organisatie (pVRO).

specifieke taken. Hij is in het bijzonder belast met de zorg voor de rechtseenheid en is méér dan de andere gerechten verantwoordelijk voor de rechtsontwikkeling. Daarnaast waakt hij over de kwaliteit van de rechtspraak van de overige gerechten. Voorts zijn hem een aantal bijzondere taken toevertrouwd, waarvan hier van belang zijn: het klacht-, tucht- en ontslagrecht met betrekking tot de leden van de rechtsprekende macht. Tenslotte hebben de president en de procureur-generaal duidelijk een representatieve functie.

78 Tegen deze achtergrond moet de koers worden gezien welke de Hoge Raad na het aantreden van het nieuwe kabinet¹⁷ inzake de herstructureringsoperatie heeft uitgezet. De Commissie Leemhuis had zich niet uitgelaten over de plaats welke zij in de door haar ontworpen structuur aan de Hoge Raad had toegedacht, zodat de Hoge Raad terzake een beleidslijn moest formuleren. Daarbij zijn Presidium en Algemene Vergadering het erover eens dat de Hoge Raad niet deel moet uitmaken van de beheersstructuur aan de top waarvan de Commissie Leemhuis een Raad voor de Rechtspraak (hierna: RvdR) plaatst. Ook beheersmatig moet de Hoge Raad een eigen, aparte positie krijgen.

79 Dit standpunt is vooreerst daardoor ingegeven dat met de bijzondere positie van de Hoge Raad afhankelijkheid van, en ondergeschiktheid aan een RvdR niet valt te rijmen. Daar komt bij dat de Hoge Raad niet gemeten kan worden met dezelfde "werklastnormen" die in de gedachtegang van de Commissie Leemhuis bepalend zullen zijn zowel voor de omvang van de aan de RvdR toe te wijzen middelen, als voor de verdeling daarvan door de RvdR over de "onder hem" vallende gerechten. Deze normen zijn onbruikbaar voor de Hoge Raad wiens werkzaamheden niet met die van de overige gerechten kunnen worden vergeleken. Zijn organisatie vergt specifieke financieringsmaatstaven die zijn toegesneden op zijn bijzondere positie (denk bijvoorbeeld ook aan zijn bibliotheek). Zouden de volgens zulke specifieke maatstaven berekende, voor de Hoge Raad bestemde middelen worden uitgekeerd aan de RvdR, dan zou de Hoge Raad afhankelijk raken van diens bereidheid om deze onverkort uit te keren. Zelfs als terzake voldoende waarborgen zouden (kunnen) worden ingebouwd, strookt een dergelijke constructie niet met de onafhankelijkheid welke de Hoge Raad ook ten opzichte van de overige gerechten moet hebben, terwijl zij bovendien een kans op wrijving binnen de rechtsprekende macht bergt welke, naar het oordeel van de Hoge Raad, valt te vermijden.

80 Deze argumenten zijn door de regering onderschreven: in de Contourennota is uitgesproken dat de Hoge Raad van wege zijn bijzondere positie niet onder de RvdR zal vallen (§4.1) en dat op dezelfde grond voor hem ook de beoogde nieuwe bestuursorganisatie niet zal gelden (§4.2). Het stemt tot voldoening dat de Hoge Raad voor zijn standpunt ook begrip heeft gevonden bij de opdrachtgevers van het project Verbetering Rechterlijke Organisatie.

18 Vergelijk Recht Vooruit 1999, blz. 5 en 6.

81 Het voorgaande doet uiteraard de vraag rijzen hoe in de toekomstige rechterlijke organisatie de beheerspositie van de Hoge Raad moet worden geregeld. Het overleg daarover moet in feite nog beginnen. Voorlopig zijn twee mogelijkheden onder ogen gezien. De ene is handhaven van de bestaande beheerspositie. Deze komt, zoals hiervoor (onder 37) reeds aan de orde is geweest, erop neer dat de Hoge Raad rechtens *duaal* wordt beheerd, doch de facto *integraal* omdat de directeur beheer lid is van het Dagelijks Bestuur. De tweede mogelijkheid is dat te zijner tijd de Hoge Raad ook formeel op integraal management overgaat, maar dat zijn onafhankelijkheid van regering en parlement alsdan wordt gewaarborgd doordat hij de status krijgt van "Hoog College van Staat", en wel in een op zijn bijzondere positie toegesneden vorm.

§ 5.3 Zorg om de toekomst.

82 Hoewel daarbij, zoals hiervoor is gebleken, niet onmiddellijk betrokken, wil de Hoge Raad vanuit zijn algemene verantwoordelijkheid voor ons rechtsbestel hier nog kort ingaan op wat tot nu toe bekend is geworden over de aan de RvdR toegedachte constitutionele positie. De Hoge Raad is dienaangaande bepaald niet zonder zorgen. Het lijkt goed daaraan in dit kader uiting te geven.

83 Achtergrond van deze zorgen is het volgende. Allereerst zoekt de uitvoerende macht naar grotere doelmatigheid. Dat brengt telkens een spanningsveld aan het licht tussen de eisen van doelmatigheid en die van de rechtsstaat. Zo ook hier. Aanzet tot de herstructureringsoperatie zoals deze is begonnen met het rapport Hoekstra, was vooral de wens naar een *doelmatiger* beheersstructuur, een wens die met name voortvloede uit die naar een betere beheersbaarheid van de kosten. Dat is echter al lang niet meer de inzet. Bewustwording van even aangeduid spanningsveld heeft ertoe geleid dat het nu óók - en naar het oordeel van de Hoge Raad: vooral - gaat om de bepaling van de plaats van de rechtsprekende macht binnen ons staatsbestel. Voor het eerst sinds 150 jaar ligt opnieuw de principiële vraag ter tafel hoe de rechtsprekende macht behoort te worden bestuurd en met het oog daarop gestructureerd. Wil men deze vraag zuiver beantwoorden, dan moet men beginnen zich los te maken van het bestaande. Uitgangspunt moet dan zijn dat Nederland een democratische rechtsstaat is. De rechtsprekende macht moet zo worden gestructureerd dat zij haar daaruit voortvloeiende taken optimaal kan vervullen. Wat dat betekent, is scherp onder woorden gebracht door de Commissie Leemhuis, p. 12, en wel als volgt :

"De rechter neemt een belangrijke positie in ten opzichte van de andere staatsmachten door zijn bevoegdheid de uitoefening van hun bevoegdheden te toetsen aan het recht. Om deze toetsende taak te kunnen vervullen is onafhankelijkheid ten opzichte van die andere staatsmachten onontbeerlijk." Deze formulering laat zien dat voor de rechtsprekende macht in een rechtstaat wezenlijk is dat zij, behalve beslechtster van rechtsgeschillen tussen burgers, een toetsende taak heeft ten opzichte van *beide* andere machten. Dat vereist

onafhankelijkheid jegens die beide andere machten. Anders gezegd: een zo groot mogelijke *autonomie*.

84 De bestaande beheersstructuur beperkt die autonomie, verschaft immers via de koorden van de beurs een zekere mate van zeggenschap aan het departement en daarmee controlerecht van het parlement. Moderne "planning & control" verdiepen en verbreden deze zeggenschap steeds verder. Zo ver, dat men zich kan afvragen of de grens van het duale stelsel, dat de zeggenschap beperkt tot financieel beheer en de gerechten vrij laat in hun beleid, met name op het stuk van procesbeheer, niet is of dreigt te worden overschreden¹⁹. Anders gezegd: de ontwikkeling van het bestaande stelsel gaat in feite in de richting van een **beperking** van de autonomie der gerechten. Dat betekent in het licht van het voorgaande (supra, 83) dat, wil bij de herstructureringsoperatie worden aangestuurd op een zo groot mogelijke autonomie voor de rechtsprekende macht, het roer radicaal om zal moeten. Of uit de Contourennota het besef daarvan voldoende blijkt, is de vraag.

85 De Commissie Leemhuis heeft terecht een en ander maal onderstreept hoe wenselijk het is dat de herstructureringsoperatie leidt tot emancipatie van de rechtsprekende macht tot volwaardig deel van de trias politica. De regering onderschrijft dat en poneert in het voetspoor daarvan in de Contourennota dat door het opheffen van de (huidige) scheiding tussen bestuur en beheer en "het toekennen van de beheersverantwoordelijkheid aan de rechterlijke organisatie zelf" de rechtsprekende macht beter in staat zal zijn haar eigen organisatie te sturen. Dit laatste is alleen juist, indien tevens blijkt dat de uitvoerende macht bereid is het roer om te gooien en haar huidige (vergaande) zeggenschap op te geven.

86 De Contourennota stelt terecht voorop dat rechterlijke onafhankelijkheid méér is dan de vrijheid van het beslissende gerecht voor wat betreft de inhoud van zijn beslissing. Rechterlijke onafhankelijkheid, zegt de nota, "omvat daarnaast ook het in onafhankelijkheid kunnen functioneren van de gerechten en de onafhankelijkheid van de rechterlijke organisatie als geheel ten opzichte van de andere staatsmachten". Aldus begrepen veronderstelt rechterlijke onafhankelijkheid een **ministeriële verantwoordelijkheid** die niet meer omvat dan "het adequaat **kunnen** functioneren van de rechtsprekende macht". Dat wil zeggen: een ministeriële verantwoordelijkheid die zich ertoe beperkt ervoor te zorgen dat aan de rechtsprekende macht voldoende middelen ter beschikking worden gesteld. Maar behoort de minister dan niet óók verantwoordelijk te zijn voor de wijze waarop deze middelen worden besteed? Het een volgt niet noodzakelijkerwijs uit het ander. Natuurlijk mag van de rechtsprekende macht worden gevraagd doelmatig met de haar via de minister verschaft middelen

¹⁹ Steeds moet weer eraan worden herinnerd dat uit een oogpunt van rechterlijke onafhankelijkheid alle beheersbevoegdheden, aan wie zij ook zijn of worden toegekend, kritisch moeten worden gezien omdat zij raakvlakken kunnen hebben met de eigenlijke rechterlijke functie, met name als het gaat om aan de rechter toekomende procesbevoegdheden.

om te gaan en daarover verantwoording af te leggen. Maar dat laatste behoeft niet noodzakelijk via de Minister te gaan²⁰; daarvoor behoeft de ministeriële verantwoordelijkheid zich dan ook niet uit te strekken over het beheersbeleid van de RvdR.

87 De Contourennota gaat, als gezegd (supra, 86), terecht uit van een beperkte omschrijving van de ministeriële verantwoordelijkheid. Evenwel, wat dan volgt omtrent die verantwoordelijkheid en de daarbij behorende "toezichts- en sturinginstrumenten", wijst niet op een radicale koerswijziging als voormeld (supra, 84). Integendeel, de Contourennota zegt dat "de ministeriële zeggenschap" wordt "verstevigd". Dit laatste wordt weliswaar beperkt door de toevoeging: "ten aanzien van die aspecten waarvoor verantwoordelijkheid wordt gedragen", maar dat is nauwelijks een geruststelling nu deze aspecten niet eenduidig worden omschreven. Slechts enuntiatief worden enkele bevoegdheden genoemd: benoeming van rechters, bekostigingsmethodiek en informatievoorziening. Wat deze drie bevoegdheden precies inhouden, wordt niet vermeld. Hoe dan ook: een en ander doet toch wel de vraag rijzen of de stellers van de Contourennota bereid zijn te aanvaarden dat de ministeriële verantwoordelijkheid²¹ wordt teruggebracht tot het enkel zorgen voor voldoende middelen.

88 Dat de herstructureringsoperatie zal leiden tot **versteving** van de ministeriële zeggenschap geeft ook anderszins te denken. De huidige rechterlijke organisatie is uiterste los: binnen de gerechten ontbreekt elke hiërarchie, tussen de gerechten elk verband. De herstructureringsoperatie beoogt in plaats daarvan de rechtsprekende macht om te vormen tot een hiërarchisch opgebouwde organisatorische **eenheid**. Binnen de gerechten komt hiërarchie en tussen de gerechten verband omdat zij alle worden aangestuurd door de RvdR. De RvdR krijgt daarbij beslissende bevoegdheden op het stuk van beheer, waarbij men bedenke dat "beheer" in de terminologie van de Contourennota ook "beleid" omvat, met name beleid op het stuk van het zgn. procesbeheer (zie ook supra, 85). Krijgt nu de minister op zijn beurt **beslissende** bevoegdheden ten aanzien van de RvdR, dan leidt dat inderdaad tot een **versteving**, beter: een vergroting van zijn huidige, toch al niet geringe zeggenschap: de formele grens en daarmee de bescherming die het duale stelsel de rechter biedt, is dan geslecht, terwijl het departement niet langer te doen heeft met een uiterst los geheel, maar met een één, strikt hiërarchisch opgebouwde en dus beter "aanstuurbare" organisatie.

89 Tegenover voormelde zorgelijke aspecten staan ook hoopgevende. Met name het op 2 maart 1999 uitgebrachte rapport aan de Koningin inzake het

20 Zie in dit verband ook §10 van de reactie van het PBRM (supra, 74).

21 Nu even afgezien van die voor benoemingen, een punt dat los kan worden gezien van de overige in de tekst behandelde aspecten van de ministeriële verantwoordelijkheid.

advies van de Raad van State van 11 februari 1999, no W03.98.0602. In dit advies bezigt de RvS formuleringen die erop zouden kunnen wijzen dat naar het oordeel van de Raad de ministeriële verantwoordelijkheid ook het zgn. procesbeheer omvat en dat daarom de regering ook terzake van dat beheer het laatste woord zal moeten hebben. In hun rapport aan de Koningin hebben de bewindslieden juist op dit stuk (de wenselijke mate van ministeriële verantwoordelijkheid) afstand genomen van het advies en dit aldus "verstaan" dat de toezichts- en sturingsbevoegdheden van de minister jegens de RvdR zo zullen moeten zijn dat

"de Minister van Justitie ook in de toekomst zijn verantwoordelijkheid voor het goed *kunnen* functioneren van de rechterlijke organisatie en de daarvoor in te zetten publieke middelen op adequate wijze moet kunnen blijven effectueren."

90 Ondanks deze op zich zelf hoopgevende nuancering heeft de Hoge Raad, gezien het belang van de zaak, toch gemeend in deze Toelichting aandacht te moeten vragen voor zijn hiervoor geschetste bezorgdheid.

§ 6 Huisvesting

91 Sinds 1988²² is de Hoge Raad gehuisvest in een complex waarvan het meest representatieve deel bestaat uit het 18de eeuwse Huis Huguetan, dat ligt aan het Lange Voorhout²³. Achter het Huis Huguetan en daarop aansluitend ligt, aan weerszijden van de Kazernestraat, de door de architect Prof.Ir.P.K.A. Pennink ontworpen nieuwbouw. De toegang tot het complex ligt aan de Kazernestraat.

92 Het Huis Huguetan dient voornamelijk als werkruimte voor de leden van Raad en Parket, die daar hun werkkamers hebben. Tevens is daar de zogenaamde Tuinzaal, die vrijwel alleen voor interne bijeenkomsten binnen de Hoge Raad wordt gebruikt, alsmede (in de kelder) het personeelsrestaurant. Bezien vanuit de organisatie als geheel ligt het zwaartepunt echter in de nieuwbouw. Daar vindt men de receptie, de bodekamer, de griffies²⁴, de werkkamers van de leden van het Wetenschappelijk Bureau, een grote en een kleine zittingszaal, een grote en een kleine raadkamer, de bibliotheek enz. De archiefruimte bevindt zich aldaar ondergronds. Deze indeling heeft tot gevolg dat het publiek alleen tot enkele locaties in de nieuwbouw toegang heeft.

22 Zie voor de voorgeschiedenis het jubileumboek van de Hoge Raad "De Hoge Raad der Nederlanden, Een portret, blz. 346 e.v.

23 Het Huis Huguetan behoort tot de zogenoemde categorie I-monumenten, die blijvend deel uitmaken van het rijksbezit.

24 Sedert hier ook de zaken van het parket worden behandeld worden de griffies binnen de Hoge Raad aangeduid als: de administraties.

93 Sedert de Hoge Raad in de tweede helft van 1988 zijn nieuwe behuizing heeft betrokken, hebben zich een aantal veranderingen voorgedaan die samen ertoe hebben geleid dat de huisvesting van de Hoge Raad niet meer aan de eisen voldoet die daaraan, gezien de plaats van de Hoge Raad in ons rechtsbestel, mogen worden gesteld.

-In de eerste plaats is de organisatie sedert 1988 niet onaanzienlijk gegroeid en valt te voorzien dat zij in de komende jaren nog verder zal groeien. In 1988 hadden Raad en Parket samen 46 leden, de formatie voor 1999 komt uit op 50 leden, terwijl artikel 2 van de Wet op de samenstelling van de burgerlijke gerechten, zoals deze bepaling met ingang van 20 november 1998 is gewijzigd, voor de raad 38 en voor het parket 18 leden toelaat. Het Wetenschappelijk Bureau telde in 1988 39 leden, de formatie 1999 voorziet in 55. Ook de omvang van het verdere personeel is toegenomen, onder meer als gevolg van automatisering en een nieuwe organisatie van het beheer. Bovendien doen zich hier de veranderingen voelen die zich sinds 1988 hebben voorgedaan op het stuk van de ARBO-wetgeving.

- In de tweede plaats hebben de werkgewoonten een wijziging ondergaan, met name doordat steeds vaker leden van raad en parket hun individuele werkzaamheden niet meer – zoals gebruikelijk was – in hun eigen studeerkamer thuis willen verrichten, maar daartoe wensen te beschikken over een werkkamer in het gebouw van de Hoge Raad. Bij dit laatste moet worden aangetekend dat, nu het hier gaat om werk dat intensieve concentratie vereist, de mogelijkheden om de werkkamers te doen delen uiterst beperkt zijn.

-Voorts hebben de groei van de organisatie in samenhang met een wijziging die zich sinds 1988 heeft voorgedaan in de opvattingen omtrent de eisen die men uit een oogpunt van representatie aan een gebouw als het onderhavige mag stellen, ook voor knelpunten gezorgd. De voornaamste daarvan zijn: dat de grote zittingszaal – waar niet alleen terechtzittingen worden gehouden, maar ook nieuwe leden worden geïnstalleerd en afscheidszittingen worden gehouden, plechtigheden die mede bezocht plagen te worden door relaties van het komende of gaande lid van raad of parket – naar hedendaagse opvattingen de daartoe vereiste allure ten enenmale mist en dat een representatieve ontvangstruimte ontbreekt. Ontvangsten moeten nu in de hal van de nieuwbouw plaats vinden, maar deze is daartoe ongeschikt.

- Tenslotte: deze hal is ook in andere opzichten niet gelukkig ingericht; de toegang tot de nieuwbouw levert logistieke problemen op en er bestaat een groeiend tekort aan archief- en opslagruimte.

94 De onder 93 geschetste ontwikkelingen hebben de Hoge Raad in 1997 aanleiding gegeven om in overleg met het departement contact op te nemen met de Rijksgebouwendienst. Dit heeft ertoe geleid dat toen besloten is, tezamen met deze dienst, een ruimtelijk programma van eisen op te stellen. In verband daarmee heeft het Dagelijks Bestuur een Huisvestingscommissie ingesteld, bestaande uit de Vice-President Davids, de raadsheer Koster, de Advocaat-Generaal De Vries Lentsch-Kostense en de Directeur Beheer.

95 Deze commissie heeft, op basis van de op 24 november 1997 gedateerde versie van het ruimtelijk programma van eisen, in november 1998 aan het Dagelijks Bestuur een voorlopig rapport uitgebracht. Dit rapport is tot stand gekomen aan de hand van een door de Rijksgebouwendienst (vooral in de persoon van Ir A. Eden, architect) verrichte (eveneens: voorlopige) haalbaarheidsstudie.

96 Bij zijn beraad over dit voorlopige rapport – beraad waarin het DB de Huisvestingscommissie en Ir Eden heeft betrokken – is het DB voorshands ervan uitgegaan dat de huidige huisvesting van de Hoge Raad, met name door zijn situering en de uitstraling van het Huis Huguëtan, van dien aard is dat in beginsel moet worden getracht binnen het bestaande complex een oplossing te vinden voor de hiervoor onder (93) bedoelde, steeds nijpender wordende problemen. Dit zal belangrijke bouwkundige aanpassingen vergen van het bestaande gebouw. De haalbaarheidsstudie bevat goede aanzetten daartoe, maar het plan zal op een aantal punten niet onaanzienlijk moeten worden bijgesteld.

97 Gelet evenwel op toekomstige ontwikkelingen zullen de aanpassingen niet blijvend voldoen, met name op het stuk van werkruimte dreigen dan wederom problemen. Het is thans reeds voorzienbaar dat op een termijn van enkele jaren uitbreiding van de beschikbare ruimte noodzakelijk zal zijn, wat alsdan – nu verdere uitbreiding binnen het bestaande behuizing uitgesloten is – enkel kan door een of meer belendende percelen bij het huidige complex te betrekken. Het DB heeft besloten dat daartoe nu nader onderzoek en studie moeten worden verricht door de Rijksgebouwendienst, in samenspraak met de Huisvestingscommissie. Na overleg met het departement heeft dit tot een dergelijk onderzoek opdracht gegeven. De Hoge Raad vertrouwt dat hij erop mag rekenen dat regering en stadsbestuur alle medewerking zullen verlenen die nodig is om de hiervoor geschetste problemen tot een oplossing te brengen.

HOOFDSTUK II. Het wetenschappelijk bureau*(a) inleiding*

98 Hiervoor is, na een analyse van de toegenomen werkdruk, opgemerkt dat de Hoge Raad van oordeel is dat aan die werkdruk voorshands nog het hoofd kan worden geboden door een beperkte uitbreiding (supra 54). Dat oordeel steunt mede op de goede ervaringen die inmiddels zijn opgedaan met de ondersteuning die het wetenschappelijk bureau aan de Hoge Raad biedt. Tegen deze achtergrond ligt voor de hand dat, gezien de grenzen die aan uitbreiding van de Raad zijn gesteld, in de toekomst een verdere toeneming van de werkdruk in de eerste plaats zal moeten worden opgevangen door uitbreiding en/of reorganisatie van het Wetenschappelijk Bureau²⁵. Daarom leek het gewettigd ditmaal in het bijzonder aandacht te wijden aan dit aspect van het werk van de Hoge Raad.

99 De wijze waarop de ondersteuning door het wetenschappelijk bureau (verder:WB) is ingericht, verschilt van sectie tot sectie en daarbinnen van geval tot geval. De indeling in secties volgt die van de Hoge Raad: een civiele sectie, een strafsectie en een belastingsectie. De werkzaamheden van de leden van het WB verschillen per sectie. Onder (c) volgt een wat uitgebreidere bespreking van de werkzaamheden in de civiele sectie, waarna kort wordt aangegeven in welke opzichten de werkzaamheden in de straf- en fiscale sectie zich daarvan onderscheiden.

(b) voorgeschiedenis

100 In zijn bijdrage aan de bundel *De Hoge Raad der Nederlanden 1838/1988 - Een Portret* dateert Van Dorst, voormalig lid van het WB en tegenwoordig advocaat-generaal bij de Hoge Raad, de oprichting van het WB op 1 september 1978. Deze "oprichting" bestond uit het in dienst treden van een tweetal gerechtsauditeurs die werden toegevoegd aan enige reeds op de Hoge Raad werkzame documentatiejuristen. Gezamenlijk gingen zij bijstand verlenen aan de strafkamer. Niet lang daarna volgde de aanstelling van auditeurs ten behoeve van de belastingsector, weer later gevolgd door die van leden van het WB ten behoeve van het civiele parket.

101 De bij de Hoge Raad ontstane behoefte aan wetenschappelijke ondersteuning had betrekking op twee verschillende terreinen, die nog steeds te herkennen zijn in de werkzaamheden van de aan het bureau verbonden medewerkers. Aan de ene kant bleek dat de toegankelijkheid van de jurisprudentie van

25 Mede met het oog hierop is in de verslagperiode een onderzoek door organisatiedeskundigen gestart naar de vraag of de inrichting en werkwijze van het wetenschappelijk bureau voor verbetering vatbaar zijn.

de Hoge Raad volledig afhankelijk was van wat hetzij extern was gepubliceerd en gedocumenteerd, hetzij intern was opgeslagen in het eigen kaartsysteem of achterhoofd van de betrokken raadsheren en advocaten-generaal. Dientengevolge ontstond de behoefte de documentatie van jurisprudentie op een meer systematische en toegankelijke wijze ter hand te nemen en daarvoor juristen in dienst te nemen. Aan de andere kant werd de Hoge Raad geconfronteerd met een toenemende werklast. Ook om daaraan het hoofd te kunnen bieden werd ervoor gekozen de - tot dan nog geheel op zichzelf aangewezen - raadsheren en advocaten-generaal van wetenschappelijke ondersteuning te voorzien.

102 Twintig jaar later is het WB, dat momenteel 51 leden telt, niet meer weg te denken; juist in een tijd waarin sprake is van een *uitdijende informatiestroom* (supra, 52) vervult het in het werk van de Hoge Raad een onmisbare functie. Het WB wordt in beginsel samengesteld uit jonge juristen die al enige ervaring hebben opgedaan. Zij worden aangesteld als wetenschappelijk medewerker en kunnen na verloop van tijd gerechtsauditeur worden. In beginsel gaat het, naar reeds bij de sollicitaties wordt meegedeeld, om een doorstroomfunctie: als regel geldt dat men na maximaal zes jaar moet vertrekken. Vele voormalige leden van het WB zijn lid geworden van de rechtsprekende macht. Enigen hunner vervullen inmiddels weer een functie bij de Hoge Raad: hiervoor is reeds de advocaat-generaal Van Dorst genoemd, hier kan ook worden gewezen op de advocaten-generaal Van den Berge en IJssink.

(c) *civiele sectie*

103 De civiele sectie van het bureau ondersteunt uitsluitend de leden van het civiele parket. De leden van de civiele kamer hebben vooralsnog geen eigen wetenschappelijke ondersteuning. Dit laatste is een uitvloeisel van en heeft consequenties voor de in de wet vastgelegde werkverdeling tussen raad en parket: het civiele parket concludeert niet alleen in zaken van een bepaalde omvang of moeilijkheidsgraad, maar in **alle** civiele zaken, waarbij de advocaat-generaal in zijn conclusie de zaak zo probeert te presenteren dat de kamer zo volledig mogelijk wordt voorgelicht over de problemen die in de te beslissen zaak aan de orde zijn.

104 Iedere advocaat-generaal beschikt over twee aan hem toegevoegde leden van het WB die hem bij het voorbereiden van zijn conclusies terzijde staan. De samenwerking tussen advocaat-generaal en medewerker is voor een deel afhankelijk van de persoonlijke wensen en capaciteiten van betrokkenen, maar komt in algemene termen op het volgende neer.

105 De medewerker bestudeert een dossier, nadat het aan "zijn" advocaat-generaal is toebedeeld, meestal als eerste. Al dan niet na overleg met zijn advocaat-generaal zet hij zich vervolgens aan het schrijven van een nota. In deze nota komen - ruwweg op de manier waarop doorgaans ook de conclusies zijn

ingericht – achtereenvolgens de feiten, het procesverloop en de door het middel in cassatie opgeworpen klachten aan de orde. De klachten worden behandeld tegen de achtergrond van een onderzoek naar alle relevante jurisprudentie en literatuur. Bij dit werk is in niet geringe mate behulpzaam de toelichting die de cassatieadvocaten in hun stukken plegen te verschaffen. Het belang van een goed onderbouwde en volledige toelichting door de advocaten kan dan ook niet voldoende worden onderstreept. Het onderzoek van de medewerker dat naar zijn aard zo volledig mogelijk moet zijn, kan zich echter niet tot de aldus verschafte gegevens beperken.

106 Aan zijn nota voegt de medewerker alle in zijn ogen relevante documentatie toe; waarbij het met name gaat om boeken, tijdschriftartikelen en jurisprudentie. Omdat het anders om een forse stapel materiaal zou gaan, wordt meestal slechts een kopie van de meest relevante passages bijgevoegd. Dit brengt ons op een belangrijk onderdeel van het werk van de medewerkers: het kopiëren. Voor de één een verafschuwde bezigheid, voor de ander een aangenaam verzetje tussen het dagelijkse denkwerk door.

107 Om zijn werkzaamheden vlot en goed uit te kunnen voeren, beschikt ook de medewerker weer over ondersteuning. Enerzijds gaat het daarbij om zijn computer, waarmee hij op zijn werkplek de bekende juridische CD-roms, en een tweetal interne databanken met gedocumenteerde uitspraken en de bibliotheekcatalogus, kan raadplegen. Daarnaast beschikt de Hoge Raad over een goed voorziene en bemande bibliotheek, waarin behalve boeken en tijdschriften ook steeds meer digitale informatie (op CD-rom of online te raadplegen) te vinden is.

108 Nadat een nota is afgerond gaat deze met het hele dossier en de relevante documentatie naar de advocaat-generaal. Deze concipieert dan zijn conclusie, waarbij hij gebruik maakt van de nota. Vervolgens kijkt de medewerker de conclusie na, waarna in sommige gevallen nog overleg en verdere bewerking plaatsvindt. Ten slotte is de conclusie gereed om te worden genomen. Gelijktijdig levert de medewerker de door hem vergaarde literatuur en jurisprudentie af bij de bibliotheek. Aldaar wordt een 'kastje' gemaakt met daarop het zaaknummer. Iedere raadsheer die betrokken is bij de behandeling van de zaak, kan desgewenst de documentatie in dit kastje raadplegen, zodat hij niet telkens zelf alle relevante achtergronden van de zaak bijeen moet sprokkelen. Aldus profiteert ook de civiele kamer van het werk van het WB.

109 Kort nadat de Hoge Raad vervolgens in de desbetreffende zaak uitspraak heeft gedaan, volgt de laatste etappe voor het lid van het WB dat als medewerker van de advocaat-generaal "op de zaak heeft gezeten": de documentatie van de zaak ten behoeve van het interne documentatiesysteem (databank) van de Hoge Raad. In dit geautomatiseerde systeem is de volledige tekst van het arrest opgenomen en toegankelijk gemaakt met behulp van een trefwoordensysteem, een korte kop, een samenvatting en een opgave van relevante

wetsartikelen. Iedere medewerker doet een voorstel voor trefwoorden, kop, samenvatting en artikelen bij de door hem voorbereide zaken, waarna een uit enkele leden van het WB bestaande commissie deze voorstellen nakijkt en tracht daarbij zoveel mogelijk de continuïteit en eenheid van het systeem te waarborgen. De oorspronkelijke samenhang tussen dit werk en de externe publicatie van arresten (in RvdW, NJ en NJB) is losgelaten. Voor zover bij deze publicaties nog leden van het WB betrokken zijn, verrichten zij deze werkzaamheden in eigen tijd en buiten verantwoordelijkheid van raad en parket.

110 Er bestaan vergevorderde plannen om ook de interne databank beschikbaar te stellen aan derden, in ieder geval aan andere gerechten, maar daarnaast mogelijk aan andere belangstellenden. Ook met de vraag op welke wijze deze openbaarmaking kan plaatsvinden en wat daarvan de consequenties zijn voor de interne werkwijze (bijvoorbeeld anonimiseren), houden enkele leden van het WB zich bezig.

(d) kabinet procureur-generaal

111 Een van de leden van de civiele sectie van het WB wordt telkens benoemd in de functie van kabinetschef van de procureur-generaal. De kabinetschef ondersteunt de procureur-generaal, zodat zijn takenpakket in verregaande mate wordt bepaald door het takenpakket van de procureur-generaal. Men zie over dit onderwerp dus verder de hoofdstukken VI-VIII.

(e) straf- en fiscale sectie

112 Het meest in het oog springende verschil tussen de werkwijze in de civiele sectie en die in de andere secties van het WB is dat bij deze laatste secties sommige leden ondersteuning geven aan leden van de strafkamer respectievelijk van de belastingkamer en andere leden aan de advocaten-generaal die deze kamers respectievelijk bedienen. Dit verschil is een gevolg van het feit dat, anders dan in civiele zaken, niet in alle straf- en belastingzaken schriftelijk wordt geconcludeerd en de betrokken kamers dus in laatstbedoelde zaken niet langs de weg van de conclusie volledige voorlichting krijgen.

113 Het werk voor de strafrechtelijke en fiscale advocaten-generaal binnen deze secties lijkt op dat van de civiele sectie zoals hiervoor beschreven. Voor wat betreft de strafsectie geldt in beginsel dat de advocaten-generaal schriftelijk concluderen in alle zaken waarin middelen zijn ingediend en/of waarin de verdachte ter terechtzitting van de Hoge Raad is verschenen; in de overige zaken volstaat het parket met een mondelinge conclusie. Voor wat betreft de fiscale sectie geldt dat de advocaten-generaal in beginsel zelf uitmaken in welke zaken zij zullen concluderen en dat zij dat enkel doen in zaken welke zij van dien aard oordelen dat een conclusie daarin aangewezen is. In beide secties behoort dan ook tot de taken van de medewerkers van het parket het schrijven van een korte notitie ten behoeve van de selectie van zaken waarin

het parket een (schriftelijke) conclusie zal nemen. In fiscale zaken worden deze notities ter beschikking gesteld aan de fiscale kamervoorzitters ten behoeve van de indeling van zaken.

114 De medewerkers die zijn toegevoegd aan de strafkamer, werken doorgaans samen met een vaste raadsheer. In de eerste plaats schrijven zij een prerapport ten behoeve van de raadsheer die als rapporteur optreedt bij de eerste behandeling in raadkamer van een bepaalde zaak. Anders dan in civiele zaken behoeft de veroordeelde in strafzaken niet een middel te formuleren waaruit blijkt op welke gronden zijn cassatieberoep steunt²⁶. De opsteller van het prerapport moet daarom de bestreden uitspraak op het zich mogelijk voordoen van gebreken onderzoeken en van de uitkomst daarvan verslag doen. In een later stadium zijn medewerkers ook betrokken bij het concipiëren van het arrest. Hun tekstvoorstel voor een arrest, dat vaak in nauw overleg is geschreven met de raadsheer-rapporteur waaraan de medewerker is toegevoegd, wordt het preconcept genoemd. Op een wijze die vergelijkbaar is met de hiervoor beschreven werkwijze van de civiele sectie, is overigens ook de hele strafsectie betrokken bij de documentatie van de nieuwe (strafrechtelijke) uitspraken van de Hoge Raad.

115 Een aparte plaats in het takenpakket van de medewerkers van de strafsectie neemt daarnaast de behandeling van de zgn. Mulderzaken in. Een deel van deze zaken wordt overigens voorbereid door een speciaal daarvoor aangestelde gerechtssecretaris.

116 De werkwijze van de leden van het WB voor de fiscale kamer lijkt op de hiervoor beschreven werkwijze voor de strafkamer. Een belangrijk verschil is het ontbreken van het prerapport. Daarvoor in de plaats treden aan de kamer toegevoegde medewerkers van de belastingsectie op als rapporteur: zij schrijven de notitie en concipiëren een voorstel voor de tekst van de arresten in de door hen behandelde zaken, direct ten behoeve van de Raad. Het documenteren van recente beslissingen van de Hoge Raad is ook voor de medewerkers van de fiscale sectie een onderdeel van het takenpakket.

(f) leden van het wetenschappelijk bureau

117 Het is niet eenvoudig een algemeen beeld te geven van het gemiddeld lid van het WB. Ook hier zou het eigenlijk beter zijn een onderscheid te maken aan de hand van de verschillende secties van het bureau. Algemeen valt het volgende op te merken.

118 De leden van het WB zijn doorgaans vrij jong, en werkzaam in hun eerste of tweede baan. Zonder enige vorm van wetenschappelijke belangstelling voor

26 Het in noot 11 genoemde wetsvoorstel beoogt hierin verandering te brengen

het recht is deze functie niet goed te vervullen en geeft zij ook weinig voldoening. Veel leden van het WB zijn afkomstig uit de wetenschap, anderen hebben gewerkt in de ondersteuning van een andere gerechtelijke instantie of zijn advocaat of belastingadviseur geweest. Een aantrekkelijk element van de werkzaamheden van het WB is de mogelijkheid het recht te beoefenen op wetenschappelijk niveau, maar met tegelijkertijd het oog op een concreet voorliggend geval, waarvoor een concrete oplossing moet worden gevonden. Deze combinatie van wetenschap en praktijk, gevoegd bij de gelegenheid van zeer dichtbij te zien en mee te maken hoe het recht tot stand komt, was en is voor velen een belangrijke reden om voor een functie bij het WB te kiezen.

Voor een groot aantal medewerkers blijkt het WB een stimulerende omgeving, waarbinnen allerlei nevenactiviteiten mogelijk zijn. Verschillende leden van het WB publiceren regelmatig, een enkeling waagt zich aan een promotieonderzoek. Ook andere activiteiten, doorgaans op wetenschappelijk gebied, worden ondernomen.

Een baan als medewerker van het bureau is overigens, zoals al aangegeven, in beginsel niet een baan voor het leven. Na een periode van (gemiddeld) vijf of zes jaar stromen de meesten door, veelal naar rechtbanken, naar de wonderlijke wereld van de feiten.

(g) ten slotte

119 De bijdrage die het WB levert is overigens bepaald niet beperkt tot de hiervoor besproken inhoudelijke aspecten van zijn taak: een zo grote groep vrij jonge mensen houdt de leden van Raad en Parket bij de tijd en, vooral, brengt leven in de brouwerij, gelach en vrolijkheid. Een goed voorbeeld van deze bijdrage is het lied waarmee enkele leden van het WB het kerstdiner van de Hoge Raad in december 1998 opluisterden. Zelfs de beelden op het voorpleintje aan de Kazernestraat leken ervan op te leven.

HOOFDSTUK III. De civiele kamer

120 In de toelichting op de jaarcijfers 1995 – 1996 is opgemerkt dat het aantal binnengekomen civiele zaken zich min of meer had gestabiliseerd en schommelde tussen 400 en 500 zaken per jaar. De jaren 1997 en 1998 geven echter een aanmerkelijke stijging te zien: 531 ingekomen zaken in 1997 en 565 in 1998. Naar het zich thans laat aanzien, zet deze stijgende lijn zich door: in de eerste drie maanden van 1999 zijn reeds 170 civiele zaken binnengekomen.

121 Het totale aantal afgedane zaken is in 1997 gestegen ten opzichte van 1996, doch in 1998 weer gedaald naar een aantal van 427 zaken. Voor deze lichte daling zijn verschillende oorzaken aan te wijzen. In de eerste plaats lijkt de gemiddelde moeilijkheidsgraad en bewerkelijkheid van de instromende zaken toe te nemen. In de tweede plaats had de civiele kamer te kampen met onderbezetting; zo kon een der raadsheren vanaf augustus 1998 niet deelnemen aan de werkzaamheden als gevolg van een zeer ernstig ongeval. Mede dankzij de vervulling van een uitbreidingsvacature kon de kamer toch de toestroom van conclusies van het openbaar ministerie bijhouden (supra, 19).

122 Sinds het najaar van 1998 vindt periodiek werkoverleg binnen de civiele sector plaats. Aan dit overleg wordt deelgenomen door vertegenwoordigers van de civiele kamer, het civiele parket, de civiele sectie van het wetenschappelijk bureau, de kamergriffier en de civiele administratie.

CIVIELE ZAKEN 1997 EN 1998

123

Ingekomen in	1994	461 = 100%	Afgedaan in	1994	512 = 100%
	1995	499 = 108%		1995	468 = 91%
	1996	473 = 103%		1996	422 = 82%
	1997	531 = 115%		1997	472 = 92%
	1998	565 = 122%		1998	427 = 83%

124

Ingekomen		Afgedaan			Openstaand
		uitspr.	roy./intr.	totaal	
1997					
dagv.z.	340	290	32	322	384
rekestz.	191	141	9	150	132
	531	431	41	472	516
1998					
dagv.z.	386	240	29	269	501
rekestz.	179	157	1	158	153
	565	397	30	427	654

125 Antilliaanse/Arubaanse zaken, afkomstig van het Gemeenschappelijk Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen en Aruba (begrepen in bovenvermelde aantallen):

Jaren	Ingekomen	Afgedaan		
		uitspr.	roy./intr.	tot.
1997	39	15	0	15
1998	22	24	0	24

126 Uitspraken door drie resp. vijf leden; met toepassing van art. 101a RO zie de statistiek op de volgende bladzijde.

CIVIELE ZAKEN

*Uitspraken door drie resp. vijf leden; met toepassing van art. 101a RO**

	Totaal uitspr drie leden	Uitspraak door drie leden	Uitspraak door vijf leden	Totaal art. 101a	Uitspraak door vijf leden	Waarvan art. 101a	Totaal art. 101a
1996							
dagv.z	255	63 = 24,7% van 255	192 = 75,3% van 255	32 = 50,8% van 63	192 = 75,3% van 255	7 = 3,6% van 192	39 = 15,3% van 255
rek.z.	136	57 = 41,9% van 136	79 = 58,1% van 136	11 = 19,3% van 57	79 = 58,1% van 136	1 = 1,3% van 79	12 = 8,8% van 136
	391	120 = 30,7% van 391	271 = 69,3% van 391	43 = 35,8% van 120	271 = 69,3% van 391	8 = 3,0% van 271	51 = 13,0% van 391
1997							
dagv.z	290	77 = 26,6% van 290	213 = 73,4% van 290	33 = 42,9% van 77	213 = 73,4% van 290	6 = 2,8% van 213	39 = 13,4% van 290
rek.z.	141	67 = 47,5% van 141	74 = 52,5% van 141	17 = 25,4% van 67	74 = 52,5% van 141	0	17 = 12,1% van 141
	431	144 = 33,4% van 431	287 = 66,6% van 431	50 = 34,7% van 144	287 = 66,6% van 431	6 = 2,1% van 28	56 = 13,0% van 431
1998							
dagv.z	240	52 = 21,7% van 240	188 = 78,3% van 240	28 = 53,8% van 52	188 = 78,3% van 240	6 = 3,2% van 188	34 = 14,2% van 240
rek.z.	157	74 = 47,1% van 157	83 = 52,9% van 157	32 = 43,2% van 74	83 = 52,9% van 157	5 = 6,2% van 83	37 = 23,6% van 157
	397	126 = 31,7% van 397	271 = 68,3% van 397	60 = 47,6% van 126	271 = 68,3% van 397	11 = 4,1% van 271	71 = 17,9% van 397

* art. 101a RO: Indien de Hoge Raad oordeelt dat een aangevoerde klacht niet tot cassatie kan leiden en niet noopt tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling, dan kan hij zich bij de vermelding van de gronden van zijn uitspraak te dier zake beperken tot dit oordeel.

HOOFDSTUK IV. De strafkamer

127 Bij bestudering van de hiernavolgende tabellen valt op dat de afgelopen twee jaren het beeld te zien geven van – wederom – een aanzienlijke toename van het aantal ingekomen rolzaken (gewone strafzaken, uitleveringen en ont-nemingszaken) en van het aantal Wet Mulder-zaken (cassatieberoepen inge- volge de Wet Administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften). Het aantal rolzaken steeg ten opzichte van 1996 met ongeveer 17% (van 2645 in 1996 tot 3092 in 1998). De stijging van het aantal ingekomen Wet Mulder- zaken is nog groter (ruim 35 %) van 813 zaken in 1996 tot 1109 in 1998. Uit tabel I blijkt dat in 1998 van alle voor de strafkamer ter behandeling ingeko- men zaken - ruim 4400 - ruim een kwart bestaat uit Wet Mulder-zaken. De instroom van rekestzaken en herzieningsaanvragen - kwantitatief minder belangrijke categorieën - nam enigszins af.

128 In Tabel II wordt een overzicht gegeven van het verloop van de zaken over de afgelopen drie jaren. De tabel geeft een beeld in vijf rubrieken, te beginnen met, gespecificeerd, het aantal openstaande zaken aan het begin van ieder jaar, vervolgens de totale aantallen zaken welke in de loop van ieder jaar zijn inge- komen. Verminderd met de aantallen ingetrokken zaken en zaken die door de strafkamer zijn beslist (de derde en vierde rubriek) mondt dit uit in de laatste rubriek: de aan het einde van ieder jaar nog openstaande zaken.

129 Bij de rubriek van zaken waarin door de Hoge Raad een beslissing is gege- ven, is de afgelopen twee jaren over het geheel genomen sprake van een betrekkelijk stabiele situatie. Daarbij moet worden bedacht dat de laatste jaren in toenemende mate zogenaamde megazaken de Hoge Raad bereiken die ook tot een kwalitatieve verzwaring van de werklast leiden. Verder wordt de straf- kamer in profijtontnemingszaken en daarmee verknochte beslagzaken met vele moeilijke rechtsvragen geconfronteerd.

130 Afgezet tegen de cijfers van 1992 (= 100%) volgt uit tabel IV dat het aantal afgedane zaken (= besliste + ingetrokken zaken) is toegenomen tot 139%. Dit beeld is voor een belangrijk deel veroorzaakt door de spectaculaire stijging in afdoening van Wet Mulder-zaken.

131 In de tabellen V, VI, VII en VIII zijn de zaken, waarin door de Hoge Raad een beslissing is gegeven, gegroepeerd naar hun herkomst, naar de aard van de beslissing en naar het onderscheid tussen peken en niet-peken. Onder peken worden verstaan: zaken waarin geen middelen zijn ingediend en die na onderzoek na een - in de regel mondelinge - conclusie van het openbaar ministerie uitmonden in een verwerping van het beroep. "Middelen" zijn de argumenten op grond waarvan, naar het oordeel van de indiener van die mid- delen, de in cassatie bestreden uitspraak niet in stand kan blijven. In tabel V valt op dat het aantal beslissingen in zaken die afkomstig zijn van de

economische kamers van de rechtbanken spectaculair is toegenomen, van ongeveer 20 in 1996 en 1997 tot 188 in 1998. Een belangrijke factor is hier het aantal zaken betreffende overtredingen van de Meststoffenwetgeving. Dit soort zaken verklaart voor een deel ook de stijging van het aantal in 1998 ingekomen rolzaken, waarover hiervoor al werd gesproken. Binnen afzienbare tijd is de binnenkomst te verwachten van nog vele honderden zaken die inmiddels door de verschillende colleges in het land zijn beslist, maar waarvan de dossiers nog niet op de griffie van de Hoge Raad zijn binnengekomen omdat de vonnissen en arresten na het instellen van het cassatieberoep nog moeten worden uitgewerkt.

Ten aanzien van tabel VI valt het volgende op te merken. Onder het hoofd gewone strafzaken heeft de rubriek "anders", evenals in de rubrieken uitleveringen, rekestzaken, aanvragen tot herziening en Wet Mulder-zaken, betrekking op "anders besliste" zaken, dat wil zeggen op zaken waarin een andere beslissing door de Hoge Raad is gegeven dan verwerping van het beroep of vernietiging in enigerlei vorm.

Van de behandelde uitleveringszaken heeft een relatief groot aantal tot vernietiging geleid. Uitleveringszaken nemen veel tijd in beslag, mede omdat de Hoge Raad na vernietiging een zaak niet kan verwijzen voor verdere afdoening, maar zelf de zaak verder moet behandelen en afdoen. In enkele gevallen brengt dit een geheel nieuwe feitelijke behandeling mee door de Hoge Raad van het uitleveringsverzoek.

Het aantal aanvragen tot herziening heeft, evenals voorheen, in de meeste gevallen tot niet-ontvankelijkverklaring van de aanvraag tot herziening geleid. De dalende tendens van het aantal Wet Mulder-zaken dat uitmondt in een vernietiging en in terug- of verwijzing, waarvan in het afgelopen verslag sprake was (in 1996 bedroeg het percentage 14% ten opzichte van in 1995 nog 19%), zette in 1998 niet door. Nadat in 1997 het percentage nog was gedaald tot 12, steeg het in 1998 weer tot ruim 21%. Die ontwikkeling hangt samen met de in 1997 totstandgekomen wetswijziging, waardoor veranderingen in de procedure zijn aangebracht. Een groot aantal zaken is vernietigd omdat niet op de juiste wijze was voldaan aan de verplichting tot het doen van de voorgeschreven mededeling aan de betrokkene omtrent het vereiste tot het stellen van zekerheid.

132 In tabel VIII valt het onderscheid te zien tussen de zogenaamde peken en niet-peken. De peken zijn in deze rubriek nog uitgesplitst in "peken" en "overige peken". De laatste rubriek heeft betrekking op zaken waarin geen middelen zijn ingediend, maar waaraan wel een schriftelijke conclusie van het openbaar ministerie ten grondslag ligt, doch welke uiteindelijk hebben geleid tot (peeksgewijze) verwerping van het beroep. Voornamelijk zijn dit zaken waarin door het parket ambtshalve wordt gewezen op knelpunten die al dan niet tot cassatie zouden kunnen leiden; ook betreft het cassatieberoepen van verdachten waarin geen middelen zijn ingediend, terwijl die zaken "meelopen" met zaken van een medeverdachte waarin wel middelen zijn voorgesteld.

133 In tabel IX worden nadere bijzonderheden gegeven betreffende de zogenaamde niet-peken. Dat zijn de zaken waarin middelen zijn ingediend, alsmede zaken welke hebben geleid tot ambtshalve cassatie.

Evenals in voorgaande jaren is een betrekkelijk gering aantal zaken door de Hoge Raad ambtshalve gecasseerd.

In 32% van het aantal zaken waarin middelen zijn ingediend is het cassatieberoep afgedaan met toepassing van art.101a RO (de wettelijk toegestane verwerping met de motivering dat de aangevoerde klachten niet nopen tot beantwoording van rechtsvragen in het belang van de rechtseenheid of van de rechtsontwikkeling). In 1997 bedroeg dat percentage 41.

Wordt een zaak vernietigd dan betekent dat niet in alle gevallen dat de zaak wordt teruggewezen of verwezen en opnieuw moet worden behandeld door de feitenrechter. Daarvan is sprake in ongeveer 11% van de beslissingen (zie tabel VII). In een aantal gevallen (in 1998 7 %) kan de Hoge Raad de zaak zelf afdoen, meestal na verbetering van het geconstateerde gebrek. Ook komt het voor, met name in zaken met betrekking tot overtredingen, dat alsnog wordt geconstateerd dat het vervolgingsrecht door verjaring is tenietgegaan.

In ruim 5% van de zaken waarop tabel IX betrekking heeft, heeft de Hoge Raad in 1996 het cassatieberoep behandeld in 5-formatie, tegen in 1997 9%; de overige zaken zijn in 3-formatie afgedaan. Ook in dit cijfer weerspiegelt zich, zoals reeds is opgemerkt, de toename van de werkdruk.

134 In tabel X wordt de doorlooptijd in maanden aangegeven van de cassatieprocedure in rolzaken (gewone strafzaken, uitleveringen, WOTS-zaken en ontnemingszaken). De tabel heeft betrekking op het jaar 1998.

De doorlooptijd is vermeld vanaf de dag waarop het volledige dossier bij de Hoge Raad is binnengekomen. Voor 1998 is op de tweejaarlijkse bijeenkomst met vertegenwoordigers van de strafkamers van de gerechtshoven besproken dat ernaar wordt gestreefd dat de dossiers binnen acht maanden na het instellen van het cassatieberoep aan de Hoge Raad worden gezonden.

De tabel heeft betrekking op zowel zaken waarin géén, als zaken waarin wél middelen zijn ingediend. Bedacht moet worden dat zaken zonder middelen significant minder tijd in beslag nemen dan zaken met middelen. Dit komt doordat in de zaken zonder middelen het openbaar ministerie op de zitting meestal onmiddellijk mondeling concludeert, waarna de uitspraak wordt bepaald op een termijn van een week. De zaken die binnen 9 maanden worden afgedaan (47%) zullen dan ook vooral deze zaken betreffen.

Het aantal zaken dat een zeer lange doorlooptijd doormaakt (18 maanden of meer) kan worden verklaard door de lopende militaire zaken inzake weigering van militaire dienst waarin de strafvervolgning is geschorst omdat rechtsgangen in verband met de erkenning van gewetensbezwaren worden gevolgd.

Wanneer een dossier is binnengekomen, wordt het eerst door de administratie op volledigheid gecontroleerd. Vervolgens wordt de zittingsdag bepaald. Dit geschiedt op een termijn van gemiddeld 22 weken. In die tijd wordt de zittingsdag aan de verdachte betekend en – indien een advocaat zich als raadsman heeft gesteld – aan de raadsman bekend gemaakt. In die tijd vinden ook

zo nodig controlehandelingen plaats zoals naar het ingeschreven adres bij de Gemeentelijke Basis Administratie of naar detentie bij het Ministerie van Justitie in de Verwijsindex personen strafrechthandhaving (VIPS). Voorts moet in die tijd aan de advocaat die zich als raadsman heeft gesteld, een kopie van het dossier worden verstrekt.

Op de aangezegde zittingsdag wordt in een aanmerkelijk aantal gevallen door de raadsman aanhouding verzocht teneinde meer gelegenheid te hebben om het dossier te bestuderen en cassatiemiddelen te formuleren. In de gevallen waarin aanhouding werd verzocht omdat de raadsman het dossier nog niet had ontvangen, is het tengevolge van personeelsproblemen op de administratie in 1998 niet gelukt om – zoals gewenst zou zijn – de aanhouding beperkt te houden tot twee weken.

In de zaken waarin cassatiemiddelen zijn voorgesteld, wordt op de zitting een dag bepaald waarop het openbaar ministerie een schriftelijke conclusie zal nemen. In het algemeen geschiedt dit op een termijn van 8 à 9 weken.

Vervolgens wordt op de zitting, waarop het openbaar ministerie heeft geconcludeerd, een dag bepaald voor de einduitspraak. Hiervoor wordt in het algemeen een termijn van zes weken gehanteerd. In sommige gevallen moet de uitspraak dan worden aangehouden. Dit doet zich in het bijzonder voor wanneer er veel cassatiemiddelen zijn voorgesteld, de zaak omvangrijk is of de zaak in een 5-formatie wordt beslist. De aanhouding kan veelal beperkt blijven tot enkele weken.

In uitleveringszaken worden kortere termijnen voor het nemen van de conclusie en voor het doen van de einduitspraak bepaald.

Uit het voorgaande kan worden afgeleid dat in 1998 de cassatieprocedure voor een gewone strafzaak, waarin cassatiemiddelen zijn voorgesteld, vanaf de ontvangst van het dossier door de Hoge Raad gemiddeld als volgt verloopt:

- 1 week administratieve controle
- 22 weken tot de zittingsdag inclusief dagaanzegging
- 4 weken aanhouding
- 8 weken conclusie openbaar ministerie
- 7 weken uitspraak
- 42 weken.

Wanneer rekening wordt gehouden met het jaarlijkse reces, komt men al gauw op een kalenderjaar.

In de tabel is dan ook te zien dat 86% van de rolzaken binnen één jaar is afgedaan. In 1995 slaagde de strafkamer er in om 99 % van het aantal rolzaken binnen 12 maanden af te doen, in 1996 was dit percentage 97%. De gevolgen van de eerder beschreven toename van het aantal ingekomen zaken worden hier zichtbaar.

135 Het beeld is over het geheel genomen zorgwekkend. De noodzaak van een snelle aanvaarding en invoering van de supra, 56 genoemde wetsvoorstellen wordt door de ontwikkelingen in de verslagperiode aangetoond. Verder treedt op 1 juni 1999 in werking de Wet van 1 oktober 1998, Stb 591, strekkende tot een technische herziening van de cassatieprocedure waardoor naar verwach-

ting een betere beheersing van de afdoening van cassatiezaken mogelijk wordt. Het in noot 11 genoemde wetsvoorstel 26 027 zal niet onmiddellijk in werking kunnen treden, omdat eerst enige ervaring moet worden opgedaan met de zojuist genoemde Wet van 1 oktober 1998, Stb 591, welke wijzigingen in de cassatieprocedure meebrengt waarop alle betrokkenen zich moeten kunnen instellen, zonder dat zij overvallen worden met weer andere wijzigingen. De inwerkingtreding van de laatstgenoemde wet op 1 juni 1999 brengt voor de strafadministratie van de Hoge Raad interne administratieve en organisatorische veranderingen mee, onder meer op het gebied van de automatisering, waarvan de voorbereiding en uitvoering enige tegenslag heeft ondervonden. Als die zijn overwonnen mag worden verwacht dat de administratie efficiënter de stroom van zaken kan verwerken. Tevens zal dit meebrengen dat de verwerking in de geautomatiseerde administratie van de nodige gegevens het handmatige verwerken daarvan overbodig zal maken. Zo heeft voor het opstellen van de cijfermatige gegevens van de strafkamer voor het huidige jaarverslag de oud-raadsheer Beekhuis wederom zijn diensten verleend, waarvoor hem dank is verschuldigd.

TABEL I*Verhouding tussen enkele soorten besliste zaken*

	1997		1998	
Eigenlijke cassatiezaken	2363	69,22%	2391	66,97%
Rekestzaken	179	5,24%	120	3,36%
Aanvragen tot herziening	97	2,84%	96	2,69%
Wet Mulder-zaken	775	22,70%	963	26,98%
Totaal beslist	3414	100%	3570	100%

TABEL II

<i>Verloop van de zaken</i>	1996	1997	1998
Openstaande aan het begin van het jaar:			
eigenlijke cassatiezaken	1478	1613	2045
Rekestzaken	69	94	69
Aanvragen tot herziening	56	72	75
Wet Mulder-zaken	271	237	503
	1874	2016	2692
Ingekomen:			
eigenlijke cassatiezaken	2645	2920	3092
Rekestzaken	202	163	152
Aanvragen tot herziening	94	101	73
Wet Mulder-zaken	813	1042	1109
	3754	4226	4426
Ingetrokken:			
eigenlijke cassatiezaken	136	125	118
Rekestzaken	13	9	41
Aanvragen tot herziening	3	1	2
Wet Mulder-zaken	1	1	0
	153	136	161
Beslist:			
gewone strafzaken	2249	2229	2235
cassatie in het belang der wet	1	0	0
Uitleveringen	84	87	99
WOTS-zaken	3	4	4
Ontnemingszaken	37	43	53
Eigenlijke cassatiezaken	2374	2363	2391
Rekestzaken	164	179	120
Aanvragen tot herziening	75	96	96
Wet Mulder-zaken	846	776	963
	3459	3414	3570
Openstaande aan het eind van het jaar:			
eigenlijke cassatiezaken	1613	2045	2628
Rekestzaken	94	69	60
Aanvragen tot herziening	72	75	50
Wet Mulder-zaken	237	503	649
Totaal		2016	2692

TABEL III

	1997		1998	
Wet Mulder-zaken na beroep	679	87,61%	857	88,99%
Wet Mulder-zaken na verzet	96	12,39%	106	11,01%
Op een totaal van	775	100%	963	100%

TABEL IV

	Ingekomen Zaken	Waarvan Wet Mulder-Zaken	Afgedane Zaken	Waarvan Wet Mulder-zaken	Openstaande zaken op december	Waarvan Wet Mulder-Zaken
1992	2946 = 100%	171 = 100%	2731 = 100%	123 = 100%	1840 = 100%	101 = 100%
1996	3754 = 127%	813 = 475%	3612 = 132%	847 = 689%	2016 = 110%	245 = 243%
1997	4226 = 143%	1042 = 609%	3414 = 125%	775 = 630%	2692 = 146%	503 = 498%
1998	4426 = 150%	1109 = 649%	3570 = 131%	963 = 783%	3387 = 184%	649 = 643%

TABEL V

Beslissingen in gewone strafzaken gerangschikt naar herkomst van de zaak

	1996		1997		1998	
Gerechtshoven	1483	66%	1294	58%	1341	60%
Gerechtshoven economisch	109	5%	108	5%	98	4%
Rechtbanken	566	25%	725	33%	556	25%
Rechtbanken economisch	24	1%	22	1%	188	9%
Kantongerechten	9		11		1	
Gem. Hof van Just. NA en Aruba	20	1%	43	2%	32	1%
militaire rechter	38	2%	26	1%	19	1%
Totaal	2249	100%	2229	100%	2235	100%

TABEL VI

<i>Beslissingen naar hun aard</i>	1996		1997		1998	
Gewone strafzaken:						
Verwerping van het beroep	1660		1475		1600	
Niet-ontvankelijkverklaring	160		178		159	
Vernietiging, (ver)/(terug)wijzing	126		156		147	
Vernietiging en afdoening	301		410		193	
Anders	2	2249	10	2229	136	2235
Cassatie in het belang der wet:						
Vernietiging en afdoening	1	1	0	0	0	0
Uitleveringen:						
Verwerping van het beroep	44		43		64	
Niet-ontvankelijkverklaring	2		1		0	
Vernietiging en afdoening	38		39		34	
Anders	0	84	4	87	1	99
WOTS-zaken:						
Verwerping van het beroep	3		2		2	
Niet-ontvankelijkverklaring	0		0		0	
Vernietiging, (ver)/(terug)wijzing	0		1		1	
Vernietiging en afdoening	0	3	1	4	1	4
Ontnemingszaken:						
Verwerping van het beroep	23		35		43	
Niet-ontvankelijkverklaring	10		0		0	
Vernietiging, (ver)/(terug)wijzing	0		5		6	
Vernietiging en afdoening	4	37	3	43	4	53
Rekestzaken:						
Verwerping van het beroep	86		97		81	
Niet-ontvankelijkverklaring	26		50		17	
Vernietiging, (ver)/(terug)wijzing	43		24		14	
Vernietiging en afdoening	4		4		7	
Anders	5	164	4	179	1	120
Aanvragen tot herziening:						
Verwerping van het beroep	0		5		2	
Niet-ontvankelijkverklaring	54		70		70	
Gegronde verklaring en verwijzing	16		18		24	
Vernietiging en afdoening	5		1		0	
Anders	0	75	2	96	0	96
Wet Mulder-zaken:						
Verwerping van het beroep	550		537		580	
Niet-ontvankelijkverklaring	158		130		158	
Vernietiging en verwijzing	120		94		210	
Vernietiging en afdoening			8		13	
Anders	18	846	7	776	2	
Totaal		3459		3414		3570

TABEL VII

Beslissingen naar hun aard (rÈsumÈ)

	1996		1997		1998	
Verwerping van het beroep	2366	68%	2194	64%	2372	67%
niet-ontvankelijkverklaring	400	12%	429	13%	404	11%
Vernietiging (c.q. gegrond- verklaring) en (ver)(terug)wijzing	315	9%	298	9%	402	11%
Vernietiging en afdoening	353	10%	466 1)	14%	252 2)	7%
Anders	25	1%	27 2)	0%	140 3)	4%
Totaal	3459	100%	3414	100%	3570	100%

1) c.q. 2) waarvan 157 c.q. 66 maal niet-ontvankelijkverklaring van het O.M. in de
vervolgung, voornamelijk wegens verjaring
3) voornamelijk conversies

TABEL VIII

<i>Onderscheid peken - niet peken</i>	1996		1997		1998	
Peken:						
gewone strafzaken	1330		1309		1251	
Uitleveringen	24		20		31	
WOTS-zaken	2		2		1	
Ontnemingszaken	14	1370	12	1343	17	1300
		58%		57%		54%
Overige peken:						
gewone strafzaken	61		59		70	
Uitleveringen	0		2		2	
WOTS-zaken	0		0		1	
Ontnemingszaken	1	62	1	62	3	76
		3%		3%		3%
Niet peken:						
gewone strafzaken	858		861		914	
Uitleveringen	60		65		66	
WOTS-zaken	1		2		2	
Ontnemingszaken	22	941	30	958	33	1015
		39%		40%		43%
Beslist	2373		2363		2391	
	100%		100%		100%	

TABEL IX

Bijzonderheden betreffende de niet peken

	1996		1997		1998	
cassatieberoep en middelen van het OM	20	2,13%	19	1,98%	24	2,36%
middelen voorgesteld door advocaten	796	84,59%	799	83,40%	885	87,19%
middelen voorgesteld door de verdachte	32	3,40%	32	3,34%	20	1,97%
middelen voorgesteld door beiden	1	0,10%	2	0,21%	3	0,30%
COM afwijkend van de beslissing	107	11,37%	107	11,17%	69	6,80%
beslist met toepassing van 101a RO	368	39,11%	396	41,34%	326	32,12%
beslist m.b.t. deel der middelen	116	12,33%	114	11,90%	161	15,86%
overname COM	1	0,10%	6	0,63%	24	2,36%
overname COM m.b.t. deel der middelen	2	0,20%	5	0,52%	29	2,86%
ambtshalve cassatie, leidende tot verandering	100	10,63%	105	10,96%	103	10,15%
ambtshalve cassatie, leidende tot verbetering	55	5,84%	105	10,96%	78	7,68%
beslist in 5-formatie	73	7,76%	87	9,08%	54	5,32%
Op een totaal van	941	100%	958	100%	1015	100%

TABEL X

Doorlooptijd 1998		<1	<2	<3	<4	<5	<6	<7	<8	<9	<10	<11	<12	<13	<14	<15	<16	<17	<18	>18
Cumulatief		0	1	9	49	134	282	457	770	1150	1480	1807	2090	2268	2348	2384	2400	2407	2413	2425*
niet cumulatief		0	1	8	40	85	148	175	313	380	330	327	283	178	80	36	16	7	6	12

53

282 uitspraken =12% binnen 6 maanden
 1150 uitspraken =47% binnen 9 maanden
 2090 uitspraken =86% binnen 12 maanden

* Bij deze tekst kon nog niet gebruik worden gemaakt van de gecorrigeerde cijfers zoals in tabel VIII, die resulteert in 2391 beslissingen

HOOFDSTUK V. De belastingkamer

136 In de Toelichting op de jaarcijfers 1995 en 1996 is opgemerkt dat het aantal binnengekomen zaken in 1996 aanzienlijk is toegenomen ten opzichte van de jaren daarvóór. Weliswaar is het aantal binnengekomen zaken in 1997 en 1998 iets verminderd ten opzichte van 1996 – in 1997 en 1998 kwamen 1126 respectievelijk 1055 zaken binnen, terwijl dit aantal in 1996 1164 bedroeg – de instroom ligt evenwel nog ruim boven het aantal in 1994 en 1995 binnengekomen zaken (1994: 920, 1995: 875).

137 Het aantal binnengekomen onteigeningszaken en ondernemingskamerzaken (cassatieberoepen tegen uitspraken van de Ondernemingskamer bij het Gerechtshof te Amsterdam) bleef vrijwel onveranderd.

138 Hoewel er geen gegevens worden verzameld die inzicht zouden kunnen geven in de in een jaar per categorie binnengekomen zaken - in de jaaroverzichten van de door de belastingkamer verzamelde statistische gegevens bevinden zich ten aanzien van de onderscheiden rechtsgebieden alleen gegevens met betrekking tot de in een jaar afgedane belastingzaken (zie tabel IV) – kan met enige voorzichtigheid op basis van de afgedane belastingzaken worden geconcludeerd dat er zich in de jaren 1997 en 1998 een stijging heeft voorgedaan met betrekking tot inkomstenbelastingzaken die niet zien op winst uit onderneming.

139 Omdat het aantal afgedane zaken in de jaren 1996, 1997 en 1998 is meegestegen met het aantal binnengekomen zaken, is het aantal nog openstaande zaken per 31 december van die jaren vrijwel ongewijzigd gebleven. In 1997 en 1998 werden 1143 respectievelijk 1068 zaken afgedaan. Het aantal nog openstaande zaken bedroeg per 31 december 1998 1228; in de jaren 1996 en 1997 bedroeg dit aantal 1258 respectievelijk 1241.

140 Uit tabel I blijkt dat in 1997 15 en in 1998 20 onteigeningszaken werden afgedaan. Het aantal in 1997 afgedane ondernemingskamerzaken bedroeg 5. In 1998 werd 1 ondernemingskamerzaak door de belastingkamer afgedaan.

141 De behandeling van een belastingzaak in cassatie – gerekend vanaf de binnenkomst van een zaak bij de Hoge Raad tot aan de uitspraak door de Hoge Raad - nam in 1997 gemiddeld 450 kalenderdagen en in 1998 gemiddeld 428 kalenderdagen in beslag (tabel V) tegenover 422 kalenderdagen in 1995 en 461 kalenderdagen in 1996. Hoewel ernaar wordt gestreefd de gemiddelde duur van de cassatieprocedure zoveel mogelijk terug te dringen, zal de aangekondigde aanpassing van het fiscale procesrecht er naar verwachting toe leiden dat de gemiddelde duur van de cassatieprocedure in de komende jaren toeneemt, aangezien partijen in beginsel de gelegenheid krijgen voor het wisselen van conclusies van repliek en dupliek.

142 Werd in de Toelichting op de jaarcijfers 1995 en 1996 nog geconstateerd dat in de jaren 1993 tot en met 1996 in ongeveer 10% van de belastingzaken de mensenrechten (het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden en het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten) aan de orde zijn geweest, in de jaren 1997 en 1998 is dit percentage verminderd tot ongeveer 6.

ZAKEN BELASTINGKAMER

Ingekomen in	1981	670 = 100%	Afgedaan in	1981	618 = 100%
" "	1991	846 = 126%	" "	1991	798 = 129%
" "	1992	743 = 111%	" "	1992	803 = 130%
" "	1993	767 = 115%	" "	1993	832 = 135%
" "	1994	920 = 137%	" "	1994	574 = 93%
" "	1995	875 = 131%	" "	1995	840 = 136%
" "	1996	1164 = 174%	" "	1996	1016 = 164%
" "	1997	1126 = 168%	" "	1997	1143 = 185%
" "	1998	1055 = 157%	" "	1998	1080 = 175%

TABEL I

	INGE- KOMEN	AFGEDAAN			OPEN- STAAND op 31 december
		Uitspr	Roy./ Intrek.	Totaal afgedaan	
1995					
belastingzaken	848	736	80	816	
onteigeningszaken	18	17	6	23	
ondernemingskamerzaken	9	1	0	1	
totaal	875	754	86	840	
1996					
belastingzaken	1148	902	93	995	
onteigeningszaken	14	11	2	13	
ondernemingskamerzaken	2	8	0	13	
totaal	1164	921	95	1016	1258
1997					
belastingzaken	1106	1042	81	1123	
onteigeningszaken	15	15	0	15	
ondernemingskamerzaken	5	4	1	5	
totaal	1126	1061	82	1143	1241
1998					
belastingzaken	1031*	924**	135***	1059****	
onteigeningszaken	20	20	0	20	
ondernemingskamerzaken	4	1	0	1	
totaal	1055	945	135	1080	1216

* inclusief 23 zaken van de Centrale Raad van Beroep

** inclusief 10 zaken van de Centrale Raad van Beroep

*** inclusief 12 zaken van de Centrale Raad van Beroep

**** inclusief 22 zaken van de Centrale Raad van Beroep

TABEL II

	TOTAAL	DRIE-FORMATIE	VIJF-FORMATIE
1995	736	374 = 50,8%	362 = 49,2%
1996	902	478 = 53,0%	424 = 47,0%
1997	1042	549 = 52,7%	493 = 47,3%
1998	924	526 = 56,9%	398 = 43,1%

TABEL III

	art. 101a RO	gedeeltelijk art. 101a RO	(andere) verkorte afdoening	Normale afdoening (incl. ged. art. 101a RO)	totaal
1995	187	52	115	434 = 59,0%	736
1996	183	64	191	528 = 58,5%	902
1997	199	59	249	594 = 57,0%	1042
1998	228	51	193	503 = 54,4%	924

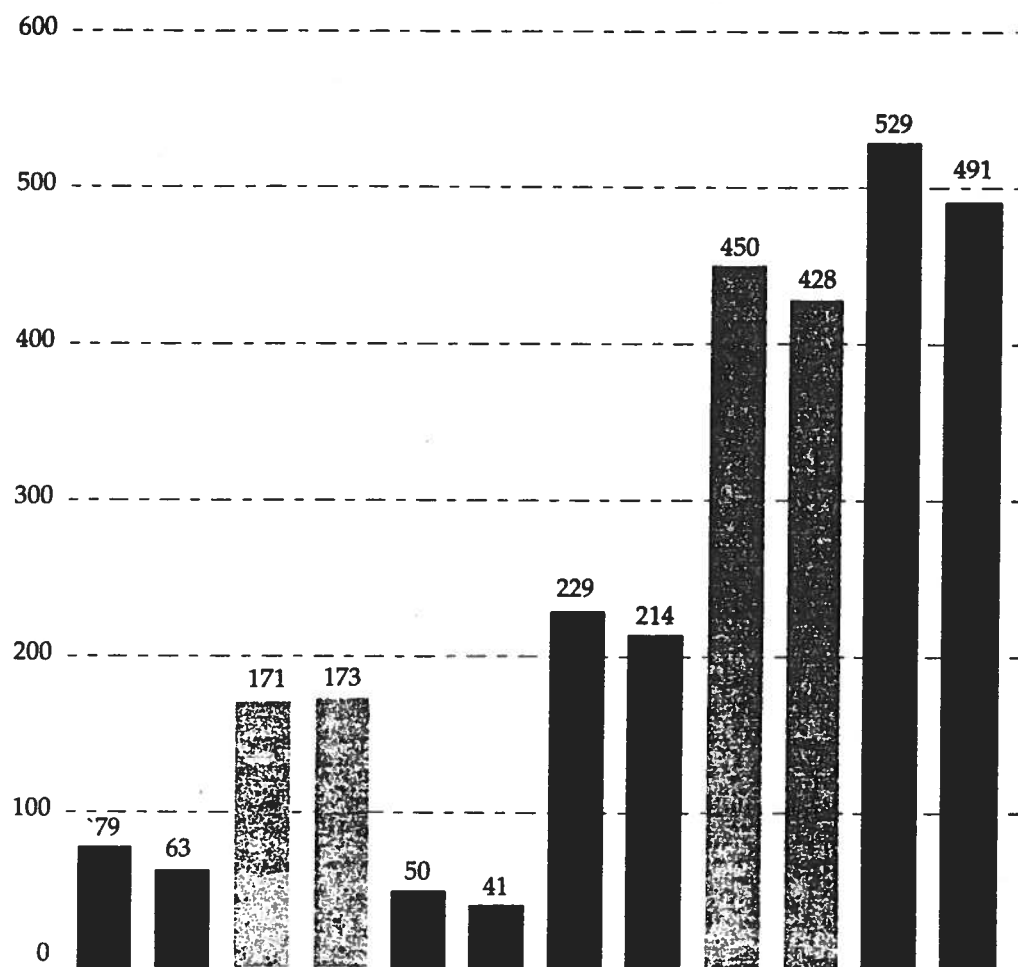
TABEL IV

ONDERVERDELING UITGESPROKEN BELASTINGZAKEN
(MET PERCENTAGES),
DUS ZONDER ONTEIGENINGSZAKEN EN ONDERNEMINGSKAMERZAKEN.

JAAR	1997	199
Vennootschapsbelasting +		
Inkomstenbelasting Winst	204 (19,6)	177 (19,2)
Inkomstenbelasting rest	412 (39,5)	378 (40,9)
Loonbelasting	24 (2,3)	33 (3,6)
Dividendbelasting	5 (0,5)	1 (0,1)
Vermogensbelasting	9 (0,9)	16 (1,7)
Successierecht	24 (2,3)	13 (1,4)
Belasting v. Rechtsverkeer	13 (1,2)	8 (0,9)
Omzetbelasting	86 (8,3)	85 (9,2)
Belasting van personenauto's en motorrijwielen	14 (1,3)	10 (1,1)
Motorrijtuigenbelasting	56 (5,4)	19 (2,1)
Sociale Verzekeringen	28 (2,7)	18 (1,9)
Milieuheffingen	26 (2,5)	13 (1,4)
Onroerende Zaakbelasting	52 (5,0)	32 (3,5)
Overige belasting lagere overheden	62 (5,9)	96 (10,4)
Rest	27 (2,6)	25 (2,6)
TOTALEN	1042 (100)	924 (100)

TABEL V

Gemiddelde doorlooptijd, uitgedrukt in kalenderdagen, van de belastingzaken in 1997 en 1998

A: van hofuitspraak tot ontvangst van het hofdossier door de Hoge Raad

B: van ontvangst van het hofdossier door de Hoge Raad tot toezending van het dossier aan de procureur-generaal.

In deze fase wordt griffierecht geheven (in de belastingprocedure van belang omdat niet (tijdige) betaling leidt tot niet-ontvankelijkverklaring), wordt gelegenheid gegeven bij het instellen van het beroep in cassatie eventueel begane verzuimen te herstellen en wordt gelegenheid gegeven voor het indienen van een verzoekschrift en het houden van een mondelinge toelichting.

C: van toezending van het dossier aan de procureur-generaal tot terugkeer van het dossier van de procureur-generaal

Het dossier wordt voorgelegd aan de procureur-generaal voor beraad over het wel of niet nemen van een conclusie en in het laatste geval voor het opstellen van deze conclusie. Anders dan in civiele en in strafzaken is in belastingzaken een conclusie van het OM niet wettelijk voorgeschreven; in de verslagperiode is slechts in ca. 10% van de belastingzaken geconcludeerd.

D: van terugkeer dossier van de procureur-generaal tot uitspraak door de Hoge Raad

E: van ontvangst van het hofdossier door de Hoge Raad tot uitspraak door de Hoge Raad

F: van hofuitspraak tot uitspraak door de Hoge Raad

KOSTENVEROORDELINGEN

TABEL VI

	natuur- lijk persoon	rechts- persoon	overheid			neen	totaal
			rijk	Gemeente	Rest		
1995	—	—	100 (13,6%)	8 (1,1%)	2 (0,3%)	626 (85%)	736 (100%)
1996	—	—	145 (16,1%)	8 (0,9%)	3 (0,3%)	746 (82,7%)	902 (100%)
1997	—	—	173 (16,6%)	13 (1,2%)	6 (0,6%)	850 (81,6%)	1042 (100%)
1998	—	—	140 (15,2%)	58 (6,3%)	1 (0,1%)	725 (78,4%)	924 (100%)

MENSENRECHTEN**TABEL VII**

	IN HET GEDING	NIET IN HET GEDING
1995	62 (8,4%)	674 (91,6%)
1996	116 (12,9%)	786 (87,1%)
1997	64 (6,1%)	978 (93,9%)
1998	51 (5,5%)	873 (94,5%)

HOOFDSTUK VI Het parket

I Algemeen

143 De samenstelling van het parket bij de Hoge Raad en de wijzigingen daarin zijn reeds besproken (supra, 12 e.v.). Onder 26 e.v. is voorts aandacht besteed aan enkele nevenwerkzaamheden van de leden van het parket.

De belangrijkste en meest omvattende taak van de leden van het parket is het concluderen (supra, 42). In verband daarmee wordt hier herinnerd aan hetgeen supra, 48 e.v. is aangetekend over de groeiende werkdruk. Zie voor de werkdruk van de verschillende, hieronder nader te bespreken secties van het parket supra, 56, 58 en 59. De leden van het parket worden bij de voorbereiding van de conclusies bijgestaan door medewerkers van het wetenschappelijk bureau van de Hoge Raad. In de vakpers worden de meeste conclusies gepubliceerd, zodat in dit verslag met een cijfermatig overzicht wordt volstaan.

144 In strafzaken wordt in alle zaken geconcludeerd (artikel 440 lid 1 van het Wetboek van strafvordering). Dit werd in de verslagperiode aanvankelijk gedaan door 3 en vanaf september 1998 door 4 advocaten-generaal. Voorts wordt (vanaf april 1997) geconcludeerd door één raadsheer in buitengewone dienst, die op verzoek van de procureur-generaal door de president als waarnemend advocaat-generaal is aangewezen. De Wet Mulder-zaken (Wet administratieve handhaving verkeersvoorschriften), waarin overigens geen verplichting tot concluderen bestaat (artikel 18 WAHV) en alleen in de daarvoor in aanmerking komende zaken wordt geconcludeerd, worden in beginsel behandeld door een advocaat-generaal die tevens in zaken voor de derde kamer concludeert. Gaat het om verkeersrechtelijke en daarmee samenhangende vragen, dan wordt door een advocaat-generaal uit de strafsector geconcludeerd.

145 In civiele zaken wordt eveneens in alle zaken geconcludeerd (artikel 418 lid 1 en 429 lid 1 van het Wetboek van burgerlijke rechtvordering). In de verslagperiode werd door de procureur-generaal en 7 advocaten-generaal geconcludeerd. Eén advocaat-generaal in buitengewone dienst concludeert regelmatig in civiele rekestzaken.

146 In belastingzaken wordt alleen in de daarvoor in aanmerking komende zaken geconcludeerd; er bestaat geen verplichting tot concluderen (artikel 24 lid 2 van de Wet administratieve rechtspraak belastingzaken). In de zaken die de derde kamer behandelt, is in de verslagjaren geconcludeerd door de plaatsvervangend procureur-generaal, twee advocaten-generaal en één advocaat-generaal in buitengewone dienst. In cassatieberoepen betreffende arresten van de Ondernemingskamer is geconcludeerd door de plaatsvervangend procureur-generaal en door advocaten-generaal die overigens in civiele zaken concludeerden. In onteigenings- en landinrichtingszaken is door één advocaat-generaal geconcludeerd.

147 Voorts is de procureur-generaal belast met de leiding en representatie van het parket. De procureur-generaal en de plaatsvervangend procureur-generaal hadden zitting in het Dagelijks Bestuur en het Presidium van de Hoge Raad.

148 Tot de taken van de procureur-generaal behoort ook de behandeling van klachten ingevolge de artikelen 14a en volgende van de Wet op de rechterlijke organisatie (de ombudsregeling). In hoofdstuk VIII wordt ingegaan op de in dit kader ingediende klachten en de behandeling daarvan.

149 De verzoeken tot het instellen van cassatie in het belang der wet komen aan de orde in het volgende hoofdstuk. Anders dan in de voorgaande verslagjaren is aan het buitengewone rechtsmiddel van cassatie in het belang der wet een afzonderlijk hoofdstuk gewijd. Gebleken is dat behoefte bestaat aan een nadere uiteenzetting betreffende deze voorziening.

150 De procureur-generaal kan bij de Hoge Raad het ontslag of de schorsing van voor hun leven aangestelde leden van de rechterlijke macht vorderen (artikelen 11 en volgende van de Wet op de rechterlijke organisatie). In de verslagjaren heeft de procureur-generaal één vordering tot ontslag van een rechter in verband met disfunctioneren (ongeschiktheid voor de functie) bij de Hoge Raad ingediend. Nadat door de Hoge Raad een datum voor de behandeling van deze vordering was bepaald, heeft betrokkene zelf ontslag verzocht en is de vordering van de rol gevoerd. Voorts is de procureur-generaal betrokken bij een aantal ontslagkwesties in verband met arbeidsongeschiktheid van rechters. Dit heeft nog niet geleid tot een vordering bij de Hoge Raad. In de regel worden zulke ontslagkwesties wanneer zij zich voordoen, in der minne opgelost.

151 Regelmatig wordt de procureur-generaal geraadpleegd in verband met onverenigbaarheden van nevenfuncties. De procureur-generaal heeft samen met de president van de Hoge Raad ten behoeve van een bijeenkomst van presidenten en procureurs-generaal van de hoogste gerechten van Europa een uiteenzetting gegeven over nevenfuncties en onverenigbaarheden betreffende rechters in vaste dienst. Deze uiteenzetting is gepubliceerd in het januarinummer van het tijdschrift *Trema*, 1999, p. 1-3.

152 Voorts heeft de procureur-generaal bij de presidenten van de verschillende colleges inlichtingen gevraagd omtrent de naleving van de verplichting tot registratie van nevenfuncties, welke sinds 1 januari 1997 in de wet is opgenomen. De naleving van deze verplichtingen door rechters in vaste dienst en rechters-plaatsvervanger, die daadwerkelijk ingezet worden, bleek volledig. Indien van plaatsvervangers nog geen opgave is verkregen, worden zij niet ingezet; op het register wordt zulks aangetekend. Wel bleken zich praktische problemen voor te doen. Een voorbeeld mag worden genoemd. Alle rechters zijn van rechtswege plaatsvervanger in de andere colleges van dezelfde soort. Voorts zijn in sommige arrondissementen alle rechters van de rechtbank kan-

tonrechter-plaatsvervanger in alle kantons van hun arrondissement of in meer andere kantons. Het zijn van plaatsvervanger in meer colleges komt meermaalen voor. In al deze gevallen zou de registratieplicht bij alle betrokken colleges moeten worden nageleefd en bijgehouden. Hierbij zijn fricties opgetreden. Voor de hand ligt dat opgave en bijhouden op een centraal punt - de eigen rechtbank - voldoende zou moeten zijn, mits - bijvoorbeeld langs elektronische weg - raadpleegbaar op de plaats waar de betrokken plaatsvervanger zitting doet. Mede naar aanleiding daarvan is overleg met het ministerie van justitie gevolgd.

153 De procureur-generaal behandelt ook verzoeken om aanwijzing van een ander gerecht op grond van artikel 510 van het Wetboek van strafvordering en op grond van artikel 4 lid 2 van de Wet van 11 december 1980, Stb. 653, houdende uitvoering van het Verdrag inzake de verkrijging van bewijs in het buitenland in burgerlijke en handelszaken (Trb. 1979, 38).

II *Conclusies in civiele zaken*

154 In de door de eerste kamer van de Hoge Raad behandelde civiele rol- en rekestzaken is schriftelijk geconcludeerd, een enkele keer met toepassing van art. 101a van de Wet op de rechterlijke organisatie. Het aantal conclusies in de verslagjaren en de daaraan voorafgaande jaren bedraagt:

	Rolzaken	Rekestzaken	Totaal
1995	294	140	434
1996	264	144	408
1997	280	112	392
1998	255	157	412

III *Conclusies in strafzaken*

155 In alle door de Tweede Kamer behandelde rolzaken waarin cassatiemiddelen zijn voorgesteld is schriftelijk geconcludeerd. In de overige rolzaken werd mondeling geconcludeerd, behalve wanneer een advocaat-generaal aanleiding vond schriftelijk te concluderen of hem door de kamer alsnog om een schriftelijke conclusie wordt gevraagd. Er is voorts schriftelijk geconcludeerd in alle zaken die gericht waren tegen een beschikking, en in de zaken waarin herziening werd verzocht. In de Wet Mulder-zaken wordt schriftelijk geconcludeerd wanneer een advocaat-generaal daartoe de wens te kennen geeft. Het aantal schriftelijke conclusies in de verslagjaren en de daaraan voorafgaande jaren bedraagt:

	Rolzaken	Beschik- kingen	Wet Mulder	Her- zienen	Totaal
1995	1141	129	145	55	1470
1996	1051	165	34	75	1325
1997	1276	185	4	93	1558
1998	1161	125	8	88	1382

Onder de rolzaken zijn de ontnemings-, uitleverings- en WOTS-zaken begrepen.

IV Conclusies in door de belastingkamer behandelde zaken

156 In de door de derde kamer te behandelen belastingzaken wordt slechts geconcludeerd wanneer het openbaar ministerie de wens daartoe te kennen geeft. In onteigenings-, ondernemingskamer- en landinrichtingszaken, wordt steeds, overeenkomstig het wettelijke voorschrift, schriftelijk geconcludeerd. Het aantal conclusies in de verslagjaren en de daaraan voorafgaande jaren bedraagt:

	Belasting	Ondernemings- kamer	Onteigening	Totaal
1995	95	3	17	115
1996	82	9	15	106
1997	70	1	11	82
1998	75	3	19	97

V Exploiten ten parkette

157 Het aantal van dagvaardingen en andere exploiten die tegen de Staat zijn gericht en overeenkomstig de wet ten parkette zijn betekend, heeft in de verslagjaren en de daaraan voorafgaande jaren bedragen:

1995	3108
1996	2484
1997	2879
1998	2747

HOOFDSTUK VII. Cassatie in het belang der wet*I Uitgangspunten*

158 Wanneer partijen cassatieberoep instellen, dienen zij hun eigen belang, zoals zij dat zien. Indien de uitspraak van de cassatierechter op dat beroep mede de rechtseenheid of de rechtsontwikkeling dient, dan is dat dankzij de drijfveer van het partijbelang. Zo gezien dient het (gewone) beroep in cassatie de gerechtigheid in abstracto (waaronder begrepen de toepassing van het recht in het algemeen) slechts via het dienen van de gerechtigheid in concreto. Het door de procureur-generaal bij de Hoge Raad in te stellen cassatieberoep in het belang der wet dient daarentegen – bij de huidige rechtsontwikkeling – uitsluitend de gerechtigheid in abstracto. Het middel strekt ertoe het de Hoge Raad mogelijk te maken om zich, wanneer de drijfveer van het partijbelang hem daartoe geen gelegenheid geeft, toch uit te spreken over rechtsvragen wanneer de beantwoording uit een oogpunt rechtseenheid of rechtsontwikkeling wenselijk is. Vereist is dat beantwoording van de betrokken rechtsvraag wordt geveerd door het algemeen belang. Partijbelang speelt geen rol. De beslissing over de vraag of, in hoeverre en in welke zin dit buitengewone rechtsmiddel moet worden ingesteld, ligt dan ook in handen van een onafhankelijke instantie, de procureur-generaal bij de Hoge Raad, en de uitspraak van de cassatierechter brengt geen verandering in de rechtspositie van partijen zoals die uit de bestreden uitspraak van de lagere rechter voortvloeit. Niettemin zijn het veelal partijen dan wel de advocaten die voor hen zijn opgetreden, die aan de procureur-generaal verzoeken cassatie in het belang der wet in te stellen. Bij het nemen van zijn beslissing laat de procureur-generaal zich leiden door de aard van het bijzondere rechtsmiddel. Daarom wordt bij de voorgaande karakteristiek nog het volgende aangetekend.

159 Het rechtsmiddel is aanvullend. In de gevallen waarin te verwachten is dat de kwestie de Hoge Raad via een door partijen ingesteld cassatieberoep zal bereiken, wordt een verzoek om een vordering in te stellen in de regel afgevoerd. Het verdient veruit de voorkeur dat een opgeworpen vraag door partijen aan de Hoge Raad wordt voorgelegd, omdat partijen dan zelf van weerszijden hun bezwaren in cassatiemiddelen kunnen formuleren en kunnen toelichten welke belangen voor hen op het spel staan, waarna de procureur-generaal zich in zijn conclusie omtrent de voorgelegde rechtsvraag, mede in het licht van die toelichtingen, allicht genuanceerder kan uitlaten dan in het kader van een cassatie in het belang der wet, waarin hij noodzakelijkerwijs een bepaalde oplossing moet verdedigen.

160 Voorts dient te worden bedacht dat het niet gewenst is de Hoge Raad in een rechtskwestie te betrekken als de contouren en de daarbij op het spel staande belangen nog niet voldoende zijn uitgekristalliseerd. Antwoorden die te vroeg moeten worden gegeven, kunnen onbedoeld een gewenste rechtsontwikkeling blokkeren en daardoor de Hoge Raad – in strijd met het rechtsze-

kerheidsbeginsel – tot spoedig “omgaan” nopen. In zulke gevallen is eerst recht reden om, in stede van al aanstonds cassatieberoep in het belang van de wet in te stellen, af te wachten of in de nabije toekomst het partijbelang niet sterk genoeg zal blijken om de vraag in het kader van een gewone cassatie aan de Hoge Raad te doen voorleggen.

161 Een verdere reden om bij het beoordelen van verzoeken tot het instellen van cassatieberoep in het belang der wet terughoudend te zijn is dat de partij die de bestreden uitspraak heeft verkregen, zich niet kan laten horen – evenmin als haar wederpartij - en reeds daarom niet zelden gegrond bevinding van het beroep, hoezeer dat haar positie rechtens onberoerd laat, moeilijk blijkt te kunnen aanvaarden. De ervaring leert dat het ook niet gemakkelijk valt uit te leggen dat gegrond bevinden van het beroep niet zonder meer betekent het ongelijk van de betrokken partij²⁷. Kortom, bij de door de procureur-generaal te maken afweging dient hij te betrekken dat tegenover mogelijke winst voor de rechtvaardigheid en de toepassing van het recht in het algemeen, niet zelden de kans staat dat een geslaagd beroep in concreto zal leiden tot onvrede met het rechtvaardigheidsgehalte van ons rechtsstelsel.

162 Ten slotte speelt bij het beoordelen van verzoeken tot het instellen van cassatieberoep in het belang der wet een rol: (1°) of de beantwoording van de voor te leggen vraag het rechtsvormend vermogen van de rechter niet te buiten gaat – in geval daaromtrent twijfel mogelijk is, wordt het verzoek in de regel afgewezen – en (2°) of de voorwaarden waaraan een gewoon cassatieberoep moet voldoen – voorwaarden die óók gelden voor het cassatieberoep in het belang der wet – zijn vervuld: is dienaangaande twijfel mogelijk – bijvoorbeeld omdat twijfelachtig is of voor de te poneren stelling voldoende feitelijke grondslag kan worden gevonden in de stukken van het geding dan wel in de te bestrijden uitspraak van de lagere rechter – dan wordt het verzoek in de regel afgewezen. Met name op dit laatste lopen vele verzoeken vast. Een belangrijk, zo niet het overgrote deel van de verzoeken betreft uitspraken waarmee de verzoekers het oneens zijn. Voor cassatieberoep in het belang der wet is evenwel in de regel vereist dat in de te bestrijden uitspraak het recht is geschonden, want motiveringsgebreken lenen zich doorgaans niet voor cassatieberoep in het belang der wet omdat veelal niet kan worden gezegd dat het bestrijden daarvan wenselijk is uit een oogpunt van rechtseenheid of rechtsontwikkeling. Doorgaans worden ook verzoeken om in het belang der wet op te komen tegen ten overvloede gegeven rechtsbeslissingen van de hand gewezen.

²⁷ Bij een “gewone” cassatie is duidelijk dat gegrond bevinding van het beroep nog niet betekent dat de eiser tot cassatie zijn zaak gewonnen en de verweerder zijn zaak verloren heeft. Bij een “gewone” cassatie demonstreert de uitspraak van de Hoge Raad in de regel dat de procedure daarmee nog niet afgelopen is: veelal verwijst de Hoge Raad de zaak immers, nadat hij de bestreden uitspraak heeft vernietigd, naar een lagere rechter (supra, 44) en pas als deze heeft beslist wordt duidelijk of cassatie het ongelijk van de verliezer in cassatie betekende. Na cassatie in het belang van de wet volgt echter geen verwijzing. Voor wat de partijen betreft is de procedure immers afgelopen!

II Behandeling

163 Alle verzoeken tot het instellen van cassatieberoep in het belang der wet worden door de procureur-generaal persoonlijk beoordeeld nadat deze nader zijn uitgezocht door zijn kabinetchef of een van de leden van het wetenschappelijk bureau. Op het gebied van het strafrecht vindt steeds overleg plaats met de oudste advocaat-generaal werkzaam in die sector of de advocaat-generaal wiens specialiteit het betreft. Zo gaat het ook met verzoeken op het gebied van het belastingrecht. Verzoeken op het gebied van het civiele recht beoordeelt de procureur-generaal zelf met dien verstande dat overleg plaatsvindt indien het verzoek een onderwerp betreft dat tot de bijzondere expertise van een van de advocaten-generaal behoort. Men zie bijv. HR 13 dec. 1996, NJ 1997, 469 (welke uitspraak heeft geleid tot de Wet van 17 december 1998, tot wijziging Wet Conflictenrecht huwelijk, Stb. 1999, 1).

164 Indien de vordering wordt ingesteld, wordt zulks aan verzoekers bericht. Na de uitspraak krijgen zij in kopie de desbetreffende stukken. Indien de vordering niet wordt ingesteld, wordt dit aan verzoekers gemotiveerd bericht.

III Aantal

165 In 1997 heeft de procureur-generaal 39 en in 1998 35 verzoeken om een vordering tot cassatie in het belang der wet in te stellen ontvangen. In de vorige verslagjaren was dit aantal respectievelijk 57 in 1995 en 43 in 1996.

IV Tegen wiens uitspraken

166 De verdeling van de verzoeken over rechterlijke instanties is als volgt:

	1995	1996	1997	1998
Kantonrechter	4	7	6	3
Rechtbank	40	20	18	20
Gerechtshof	15	17	12	9
Overig	-	1	4	5

Soms betreft een verzoek meer dan één uitspraak of wordt van dezelfde uitspraak door verschillende verzoekers cassatie in het belang der wet verzocht.

167 Cassatie in het belang der wet is niet mogelijk van uitspraken van de Raad van State, van uitspraken van de Centrale Raad van Beroep (enkele uitzonderingen daargelaten), van uitspraken van het College van Beroep voor het Hoger Onderwijs, van uitspraken van de sector bestuursrecht van de recht-

bank (behoudens uitspaken van de Vreemdelingenkamer) en van uitspraken van de Hoge Raad.

V Verschillende rechtsgebieden

168 De verdeling van de verzoeken over de verschillende rechtsgebieden is als volgt:

	1995	1996	1997	1998
Civiele zaken	16	18	11	14
Strafzaken	23	14	11	11
Belastingzaken	-	-	3	1
Overig	18	11	13	9

VI Afdoening

169 Het hiervoor onder (159) gezegde brengt mee, dat bijzondere aandacht wordt besteed aan zaken, waarin voor betrokkenen geen cassatieberoep is opengesteld. Vgl. HR 25 juni 1996, NJ 1996, 714.

170 Juist in deze categorie is de procureur-generaal op een problematiek gestuit waarop hij het Ministerie van Justitie als deel van de wetgever heeft geattendeerd. Het betreft hier de in het verslag over 1995 en 1996 reeds besproken en bij belanghebbenden als onbillijk aangevoelde regeling en toepassing van artikel 591a Wetboek van strafvordering (de verzoeken tot vergoeding van kosten indien een strafzaak eindigt zonder oplegging van een straf of maatregel) en artikel 89 Wetboek van strafvordering (vergoeding van schade geleden ten gevolge van de ondergane voorlopige hechtenis, indien een zaak eindigt zonder straf of maatregel of met oplegging van een straf of maatregel op grond van een feit waarvoor voorlopige hechtenis niet is toegelaten). Ook in deze verslagperiode hebben vele verzoeken van advocaten de procureur-generaal bereikt. Hij heeft deze wederom onder de aandacht van het Ministerie van Justitie als deel van de wetgever gebracht. Op dit stuk behoeft HR 14 november 1989, NJ 1990, 274 geen verdere verduidelijking. Het feit dat de getroffen regeling niet als billijk wordt ervaren en wellicht herziening behoeft, heeft ook druk gelegd op de civiele kamer van de Hoge Raad. Vgl. HR 29-4-1994, NJ 1995, 727, HR 23-12-1994, NJ 1995, 512, HR 1-12-1995, NJ 1996, 180, HR 12-6-1998, RvdW 1998, 123, HR 13-11-1998, RvdW 1998, 213.

171 Genoemd artikel 591a kwam ook anderszins aan de orde. Het betrof het geval dat op grond van art. 41 lid 1 onder b Wetboek van strafvordering ten behoeve van de behandeling van de strafzaak een raadsman was toegevoegd, welke toevoeging, ofschoon niet afhankelijk van de financiële situatie van de verdachte, nadien (zelfs na de vrijspraak) was omgezet in een voorwaardelijke

toevoeging. In de voorgelegde uitspraak werd -kort gezegd- voorbijgegaan aan de mutatie van de toevoeging en geoordeeld dat de raadsman -gelet op de aard van deze toevoeging- geacht moet worden zijn werkzaamheden krachtens toevoeging te hebben verricht, zodat door de verdachte geen kosten zijn gemaakt en dus ook geen grond aanwezig is om deze langs de weg van artikel 591a van het Wetboek van strafvordering kosten te vergoeden. Gelet op de hoogte van de vergoeding welke aan een toevoeging is verbonden werd deze uitspraak door betrokkene onbillijk geacht. De uitspraak kwam de procureur-generaal evenwel juist voor, mede gelet op de parlementaire geschiedenis en het systeem van de wet. Ze lag ook in de lijn van de gevestigde (lagere) jurisprudentie. Dit leidde ertoe dat cassatie in het belang der wet niet opportuun geoordeeld werd. Een en ander is aan betrokkene geschreven. Ook voor dit probleem is de aandacht van het Ministerie van Justitie als deel van de wetgever gevraagd.

172 In de verslagjaren is geen gebruik gemaakt van de in artikel 33g van de Vreemdelingenwet gegeven mogelijkheid cassatie in het belang der wet in te stellen. In 1997 werden 11 en in 1998 6 verzoeken betreffende uitspraken in vreemdelingenzaken gedaan. In 1995 en 1996 werden respectievelijk 16 en 7 verzoeken ingediend. Bijna al deze verzoeken hadden betrekking op oordelen die feitelijk van aard waren of door feitelijke waarderingen bepaald. Voorts waren zij veelal tegen de motivering van de uitspraak gericht zonder daarbij een in het kader van art. 33g van de Vreemdelingenwet toetsbare uitleggingskwestie te raken. Men bedenke hierbij dat ingevolge art. 95 lid 2 van de Wet op de rechterlijke organisatie overigens elk cassatieberoep is uitgesloten van handelingen en beslissingen van de arrondissementsrechtbanken in zaken waarvan zij als administratieve rechter, zoals bij vreemdelingenzaken, kennisnemen. Aldus leenden deze verzoeken zich niet voor een vordering tot cassatie in het belang der wet. Hierbij zij aangetekend dat een aantal verzoeken werd afgewezen omdat de voorgedragen beslissing betrekking had op artikelen die niet in artikel 33g van de Vreemdelingenwet genoemd worden, maar met name op artikelen van de Algemene wet bestuursrecht. Andere verzoeken in deze categorie zijn op grond van het feitelijke karakter van de beslissing afgewezen.

173 De procureur-generaal heeft voorts de aandacht van het Ministerie van Justitie als deel van de wetgever gevraagd voor het probleem dat ontstaat wanneer geen curator kan worden gevonden voor iemand die onder curatele is gesteld. De rechtbank had ter beëindiging van de hierdoor ontstane onwerkbaar situatie de curatele opgeheven.

174 De observaties onder 159 en 160 hierboven hebben tot afwijzing van verzoeken geleid. Dit betrof het verzoek omtrent de uitleg van de grond "ongeschikt zijn" in de zin van art. 1:266 BW voor ontheffing van de wettige ouder(s) uit de ouderlijke macht wanneer sprake is van een draagmoeder. Voorts betrof dit een verzoek dat betrekking had op een uitspraak over het niet

gevolg geven aan een verzoek van een advocaat tot het bijwonen van de politieverhoren.

175 In de categorie bedoeld onder 160 vielen enkele verzoeken van gezinsvoogdij-instellingen, die verband hielden met de bevoegdheden van deze instellingen en de al dan niet bestaande mogelijkheden tegen beslissingen van deze instellingen een beroep op de rechter te doen. Het gaat om betrekkelijk nieuwe wetgeving, waarvan de implementatie in de praktijk nog niet uitgekristalliseerd is. Daarbij komt dat het probleem ook moet worden gezien in het licht van het EVRM en de in de regel openstaande mogelijkheid van kort geding. Het probleem kan ook via een gewoon cassatieberoep aan de Hoge Raad worden voorgelegd, hetgeen in deze omstandigheden, zoals hiervoor uiteengezet is, de voorkeur verdient.

176 Naar aanleiding van een verzoek heeft de procureur-generaal de aandacht van het College van procureurs-generaal gevraagd voor de lange tijd die het uitbrengen van het verslag door de procureur-generaal bij het gerechtshof in beklag-zaken op grond van artikel 12 Wetboek van strafvordering soms vergt. Het College heeft aangegeven dat dit een onderwerp van zorg vormt en dat het zijn aandacht daarop zal richten.

177 In de verslagperiode is geen vordering ingesteld.

HOOFDSTUK VIII. De ombudsregeling

I Algemeen

178 Over de wijze waarop een rechter in de uitoefening van zijn functie zich heeft gedragen, kan door degene jegens wie die gedraging plaatsvond, worden geklaagd. De procureur-generaal bij de Hoge Raad is op grond van artikel 14a van de Wet op de rechterlijke organisatie belast met de behandeling van deze klachten. Deze regeling wordt ook wel aangeduid als ombudsregeling. In een aantal wetten is deze regeling van overeenkomstige toepassing verklaard op leden van andere colleges, zoals bijvoorbeeld: de leden van de Centrale Raad van Beroep, van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven, van het Hof en de Raad van Discipline van de Orde van Advocaten, van de Kamer van Toezicht over de Notarissen en Kandidaat-notarissen, van het College van Beroep studiefinanciering. Met ingang van 1 december 1997 is de regeling ook van overeenkomstige toepassing verklaard ten aanzien van de leden en de plaatsvervangende leden van de regionale (medische) tuchtcolleges en van het centraal medisch tuchtcollege.

179 In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van het aantal op grond van de ombudsregeling bij de procureur-generaal bij de Hoge Raad ingediende klachten en de wijze van behandeling daarvan.

180 Bij ontstentenis van de procureur-generaal, alsmede in geval van een klacht over de procureur-generaal zelf²⁸ worden de klachten behandeld door de plaatsvervangend procureur-generaal.

II Het aantal verzoeken

181 In 1997 zijn 112 en in 1998 108 nieuwe klachten door het kabinet van de procureur-generaal ontvangen. In de vorige verslagperiode was dat aantal respectievelijk 107 in 1995 en 93 in 1996.

182 Vooral door particulieren die in een procedure verwickeld zijn of zijn geweest, worden klachten ingediend. Daarnaast wordt ook geklaagd door advocaten of gemachtigden, al dan niet namens een cliënt. Regelmatig wordt telefonisch informatie ingewonnen over de klachtregeling bij het kabinet van de procureur-generaal. Evenals voorgaande jaren zijn verzoeken om hulp en advies ook als klacht behandeld.

28 Veelal wordt aangenomen dat niet geklaagd kan worden over het optreden van de procureur-generaal in het kader van de ombudsprocedure.

III Klachten waarop de ombudsregeling niet van toepassing is

183 Het komt vaak voor dat klachten worden ingediend over leden van het openbaar ministerie bij rechtbanken en hoven. Officieren van justitie, hoofdofficieren van justitie, advocaten-generaal en procureurs-generaal bij de hoven zijn evenwel geen ambtenaren waarop de klachtregeling ziet. Klachten over deze ambtenaren kunnen bij de Nationale ombudsman worden ingediend, zoals aan klagers is bericht. Ook klachten over het optreden van griffiers (voor zover niet toe te rekenen aan een rechter) en bodes kunnen door de procureur-generaal in het kader van de klachtregeling niet in behandeling worden genomen. In die gevallen wordt de klacht veelal aan de president van het betrokken college gezonden, zodat deze de klacht kan behandelen en afdoen (vergelijk ook hierna XI). De procureur-generaal vraagt dan ter zake geïnformeerd te worden.

184 Voorts werden klachten over het optreden van de politie ontvangen. Dergelijke klachten vallen echter niet onder de klachtregeling. Evenmin is de procureur-generaal bevoegd aangifte van strafbare feiten te ontvangen. De procureur-generaal verwijst voor het doen van aangifte in die gevallen naar de politie of de officier van justitie.

185 Voor leden van de Raad van State gelden de artikelen 14a en volgende van de Wet op de rechterlijke organisatie niet. De Wet op de Raad van State kent een eigen overigens geheel vergelijkbare regeling, waarbij bij de vice-president van de Raad van State kan worden geklaagd.

De klachtregeling geldt ook niet voor leden van het Gemeenschappelijk Hof van de Nederlandse Antillen en Aruba. Een enkele klacht kon om deze reden niet in behandeling worden genomen.

187 Klachten over advocaten kunnen ook niet in het kader van de klachtregeling in behandeling worden genomen. Er wordt voor deze klachten verwezen naar de deken van de Orde van Advocaten. Indien wordt geklaagd over een curator in een faillissement wordt daarnaast verwezen naar de rechter-commissaris.

188 De ombudsprocedure moet worden onderscheiden van die van de artikelen 11 en volgende van de Wet op de rechterlijke organisatie. De ombudsprocedure kan als zodanig niet leiden tot ontslag van de rechterlijke ambtenaar waarover wordt geklaagd. De procureur-generaal stelt zich dan ook op het standpunt dat wanneer iemand hem verzoekt het ontslag van een rechterlijk ambtenaar te bevorderen, dit verzoek als zodanig niet in behandeling kan worden genomen. Wel behandelt hij het verzoek, voor zover dat mogelijk is, als een verzoek ingevolge de ombudsregeling. Dat betekent dat hij de achterliggende reden van het verzoek in het kader van deze regeling toetst.

189 Uitsluitend over gedragingen van rechters in de uitoefening van hun functie kan geklaagd worden. Over het optreden van een rechter in nevenfuncties of nevenbetrekkingen kan dan ook binnen de grenzen van de klachtregeling niet worden geklaagd. Evenmin vallen gedragingen van rechters in de privé-sfeer onder de klachtregeling.

190 Een aantal klachten werd ingediend door anderen dan degene jegens wie de gedraging waarover werd geklaagd, plaatsvond. Die klachten konden om deze reden niet in behandeling worden genomen. Soms is in die gevallen voorts aangegeven dat de klacht ook op andere gronden niet in behandeling kon worden genomen, bijvoorbeeld omdat de klacht zag op een rechterlijke beslissing.

191 Klachten over onder andere ministers, deurwaarders, de Europese Commissie voor de rechten van de mens, de Raad van Toezicht (advocaten), een notaris, een huurcommissie, zijn niet in behandeling genomen. Deze personen en instanties vallen niet onder het bereik van de klachtregeling.

IV Verdeling van de ingediende klachten

De verdeling van de ingediende klachten tegen instanties, waarop de ombudsregeling van toepassing is, is als volgt:

	1995	1996	1997	1998
Kantongerecht	26	20	21	15
Rechtbank	44	30	48	44
Gerechtshof	8	12	14	17
Overige	7	11	11	19

192 Bij deze aantallen moet worden opgemerkt dat sommige klachten betrekking hebben op meer colleges.

V Een vordering bij de Hoge Raad

193 In de verslagjaren heeft één klacht geleid tot een vordering van de procureur-generaal bij de Hoge Raad. Er werd geklaagd over de aankondiging van een kantonrechter dat hij aangifte zou doen van vermoedelijk door partijen gepleegde strafbare feiten (ontrekking van gelden aan beslag, belastingfraude en valsheid in geschrifte). De kantonrechter was zulks gebleken -naar hij stelde- tijdens de mondelinge behandeling in verband met een verzoek tot ontbinding van de arbeidsovereenkomst. De Hoge Raad heeft de klacht, zoals door de procureur-generaal voorgelegd, gegrond verklaard. De Hoge Raad besliste (bij uitspraak van 30 maart 1998) dat, gelet op artikel 6 EVRM (fair

trial), het een rechter niet vrij staat aangifte te doen in geval hem in het kader van een mondelinge behandeling op een openbare terechtzitting door partijen of één van partijen gegevens worden medegedeeld waaruit kan worden afgeleid dat partijen of één van partijen zich aan het plegen van één of meer strafbare feiten hebben of heeft schuldig gemaakt waaromtrent voor de rechter niet een plicht tot aangifte bestaat. De uitspraak inclusief de voordracht en vordering van de procureur-generaal en de motivering van het oordeel van de procureur-generaal is onder andere gepubliceerd in NJ 1998, 554.

194 De ontwikkeling van de klachtprocedure heeft in de praktijk ertoe geleid dat alleen indien bij een klacht een gedragsnorm aan de orde is, die vaststelling door de Hoge Raad behoeft, zoals in de hiervoor besproken klacht het geval was, een vordering bij de Hoge Raad wordt ingesteld. In andere gevallen vinden onderzoek, behandeling en afdoening van klachten, voor zover deze binnen het kader van de klachtregeling vallen, plaats door de procureur-generaal of na verwijzing door deze, door de president van het desbetreffende college. Indien sprake is geweest van een behoorlijke behandeling en afdoening, zijn geen genoegzame gronden voor het doen van een vordering meer aanwezig. Op de inschakeling van presidenten wordt hierna nader ingegaan (infra 202 e.v.).

195 Een aantal klachten is afgedaan na erkenning van de gegrondheid van de klacht en excuses over de gedraging door de beklagde rechter. Een vordering tot het doen van een onderzoek door de Hoge Raad is dan niet opportuun, zodat geen genoegzame grond bestaat.

VI De klacht is reeds eerder ingediend

Een enkele keer is een klacht overeenkomstig de wettelijke regeling afgewezen omdat de klacht een gedraging betrof, die naar aanleiding van een klacht van dezelfde klager reeds eerder was behandeld en afgedaan, terwijl er geen sprake was van nieuwe feiten of omstandigheden, die tot een ander oordeel zouden hebben kunnen leiden.

VII De klacht is onredelijk lange tijd na het ontstaan ingediend

197 In de verslagjaren was in 1997 bij 13 klachten en in 1998 bij 11 klachten sprake van overschrijding van de redelijke termijn. De procureur-generaal stelt zich in navolging van de voor de Nationale ombudsman geldende regeling (artikel 12 lid 1 van de Wet Nationale ombudsman) op het standpunt dat een klacht moet zijn ingediend uiterlijk één jaar nadat de gebeurtenis waarover wordt geklaagd, heeft plaats gevonden. Wordt later geklaagd dan oordeelt de Procureur-Generaal dat het geval van art.14b lid 1 sub b van de Wet op de rechterlijke organisatie zich voordoet. Overigens wordt een klacht zelden alleen

om deze reden niet in behandeling genomen. Er wordt meestal aangegeven dat en waarom de klacht ook op andere gronden niet in behandeling kan worden genomen. Soms komt pas in de loop van de klachtbehandeling aan het licht dat de redelijke termijn bij indiening van de klacht reeds was overschreden.

VIII Rechterlijke beslissingen

198 Evenals voorgaande jaren hebben de meeste klachten betrekking op rechterlijke beslissingen en hun motivering. Niet alleen de einduitspraak is een rechterlijke beslissing, maar dat zijn alle beslissingen die een rechter in de loop van een procedure neemt. Bijvoorbeeld de beslissing of er uitstel wordt verleend, wat er wordt opgenomen in het proces-verbaal en hoe lang een partij ter zitting het woord mag voeren. Rechterlijke beslissingen zijn evenwel in de klachtregeling uitdrukkelijk uitgesloten. Het kan in feite slechts gaan om gedragingen van de rechter die niet tot uiting zijn gekomen in zijn beslissing. Anders dan door klagers vaak wordt gedacht, kan een rechterlijke beslissing niet via de klachtregeling worden gewijzigd. Evenmin kan in lopende procedures worden ingegrepen. De klachtregeling voorziet ook niet in een beoordeling door de procureur-generaal van een procedure of een uitspraak. Daartoe dienen immers de procesregels te worden gevolgd, met name rechtsmiddelen, indien en voor zover deze openstaan. Verplichte procesvertegenwoordiging is voor de juiste toepassing daarvan dan ook, bijvoorbeeld in civiele zaken, in de regel voorgeschreven. Het gaat hier om een afbakening van toetsingsstelsels.

IX Een voorziening bij een andere instantie

199 Indien een voorziening bij een rechterlijke instantie openstaat of heeft opengestaan, van welke klager geen gebruik heeft gemaakt, dan wel ten aanzien van die klacht een uitspraak door een rechterlijke instantie is gedaan, kunnen die klachten in het kader van de klachtregeling niet in behandeling worden genomen. Op deze grond zijn in de verslagperiode met name klachten afgewezen over partijdigheid (en belangenverstrengeling) van een rechter. Een dergelijke klacht had in een wrakingsprocedure of door middel van het aanwenden van een rechtsmiddel aan de orde kunnen worden gesteld. Hierbij wordt nog opgemerkt dat het hebben van een nevenfunctie of van bepaalde betrekkingen met derden (bijvoorbeeld een nog niet vervluchtigd te achten betrekking met voormalige kantoorgenoten) voor de procureur-generaal aanleiding kan vormen de president van het college daarop te attenderen. In het uiterste geval is een onderzoek op de voet van artikel 11 en volgende van de Wet op de rechterlijke organisatie (de ontslagregeling voor rechters) denkbaar.

200 Regelmatig wordt klager verwezen naar een advocaat of het bureau voor rechtshulp voor advies over de (juridische) positie waarin hij verkeert, en over de mogelijkheden die er voor hem zijn bijvoorbeeld om een rechtsmiddel aan te wenden tegen de uitspraak.

X Informatie verzocht aan beklagde of aan president

201 Een enkele keer is een beklagde rechter of president naar aanleiding van een klacht om nadere informatie verzocht. Meestal wordt een klacht evenwel voor onderzoek, behandeling en afdoening aan de president in handen gesteld. In de volgende paragraaf wordt nader ingegaan op deze wijze van klachtbehandeling. Soms is een klacht nog bij een president in behandeling op het moment dat bij de procureur-generaal wordt geklaagd. Deze klacht wordt dan doorgezonden met mededeling aan president en klager dat de behandeling en afdoening door de president wordt afgewacht.

XI Behandeling door president

202 Het in de praktijk gegroeide beleid van de procureur-generaal, zoals in de vorige verslagperiode reeds uiteengezet, om de presidenten bij de behandeling van klachten in te schakelen is voortgezet. In 1997 zijn in verband daarmee 25 klachten naar de president gezonden. In 1998 is dat met 22 klachten het geval geweest.

203 De presidenten wordt, indien de aard van de klacht zich daarvoor leent, verzocht de klacht te onderzoeken, te behandelen en af te doen en daarover de procureur-generaal te informeren. Klager wordt dit bericht. Soms wordt nog aangegeven dat een gesprek met klager wenselijk geacht wordt. Veel onvrede blijkt langs deze weg weggenomen te kunnen worden. Het ventileren en bespreken van de klachten –veelal in aanwezigheid van de beklagde rechter– geeft klagers in de meeste gevallen genoegdoening. Een president schreef naar aanleiding van een gesprek met klager dat dit weer het besef had opgefrist dat partijen niet alleen recht hebben op een juiste (richtige) beslissing maar ook op een behandeling ter zitting op een wijze die tot uitdrukking brengt, dat hun recht gedaan wordt.

204 Als groot voordeel van het inschakelen van de president geldt dat hij op de hoogte is van de feitelijke situatie binnen het gerecht en zondig ook direct kan ingrijpen. In dit verband kan ook gedacht worden aan klachten die strikt formeel niet onder het bereik van de klachtregeling vallen. De procureur-generaal pleegt in zulke gevallen de klacht ter kennisneming aan de president van het college te zenden met het verzoek hem te informeren over de afdoening. Hierbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan klachten over de organisatie van een college, die tot te lange wachttijden of te ver uitlopen van procedures leidt. Voorts kunnen de presidenten zondig gebruik maken van hun tuchtrechtelijke waarschuwingsbevoegdheid jegens de rechters in hun college.

205 De procureur-generaal is overigens niet een beroepsinstantie waar de klacht, nadat de president deze behoorlijk heeft behandeld (al dan niet na een verzoek daartoe van de procureur-generaal) opnieuw beoordeeld wordt. Wel

kan geklaagd worden over de wijze waarop de president zich bij de behandeling van de klacht gedragen heeft. Ook wordt erop toegezien dat de president bij de behandeling van de klacht hoor en wederhoor toepast.

206 Een voorbeeld van een klacht die naar de president werd gezonden, betrof het niet openbaar zijn van een zitting in strafzaken. Na onderzoek bleek dat inderdaad aan de vereiste openbaarheid van de zitting geweld was aangedaan, hetgeen was terug te voeren op een gebrekkige afstemming tussen de bode en de betrokken rechter. Er zijn maatregelen getroffen om een herhaling van het gebeurde te voorkomen. Voorts heeft de betrokken rechter in een gesprek –in tegenwoordigheid van de president- aan klager zijn verontschuldiging aangeboden. Klager heeft te kennen gegeven de klacht daarmee als afgedaan te beschouwen.

207 In een ander geval werd erover geklaagd dat na afloop van de behandeling van een bestuursrechtelijke zaak door de rechtbank de gemachtigde van een gemeente in de zittingzaal was achtergebleven. Anders dan klager dacht, was evenwel geen sprake van een zitting achter gesloten deuren maar bleek dit verband te houden met het feit dat dezelfde gemachtigde ook in de daaropvolgende zaak zou optreden. Een vergelijkbare klacht werd ingediend met betrekking tot de vertegenwoordiger van de Raad voor de Kinderbescherming. Deze trad in dat geval evenwel niet op als partij, maar als adviseur van de rechter. De procureur-generaal heeft in dat verband nog opgemerkt dat het hem wenselijk voorkwam dat indien een zaak bijvoorbeeld voor overleg "op de gang" tussen partijen wordt geschorst, ook de genoemde vertegenwoordiger de zittingzaal verlaat. Ook werd erover geklaagd dat de vertegenwoordiger van de raad voor de Kinderbescherming tijdens zittingen naast de rechter zat. Dit hield verband met de beperkte beschikbare ruimte, zo berichtte de president desgevraagd. De tafels waren in een U-vorm neergezet, waarbij de Raad voor de Kinderbescherming op de plaats van het openbaar ministerie aan een aparte tafel plaats nam. De president onderschreef dat dit een weinig aanvaardbare opstelling was. In het nieuwe gebouw dat binnen korte termijn geopend zou worden, was meer ruimte en is van een naast de rechter zitten van de vertegenwoordiger van de raad geen sprake meer. Overigens is klager bericht dat het de rechter in civiele zaken in beginsel (mits partijen gelijk behandeld worden) vrijstaat te bepalen waar degene die een zitting bijwoont, elders dan naast de rechter plaatsneemt in de zittingzaal.

208 Bij onderzoek door een president naar aanleiding van een klacht over de lange termijn tussen de uitspraak en de verzending van de beschikking waarin die uitspraak was neergelegd, bleek dit een gevolg te zijn van het antedateren van de beschikking. De president heeft aan klager bericht dat hij terecht over de gang van zaken geklaagd heeft en dat betrokken rechter van een en ander in kennis zou worden gesteld en daarover zou worden onderhouden. Een andere klacht over het antedateren van een uitspraak bleek ongegrond.

209 Voorts wordt regelmatig geklaagd over de lange duur van een procedure, het telkens uitstellen van een uitspraak of het uitblijven daarvan. Dergelijke klachten worden aan de betrokken president gezonden, die dan klager en de procureur-generaal informeert over de oorzaak en de termijn waarop een uitspraak, als de uitspraak nog niet is gedaan, kan worden verwacht.

210 Een klacht over het weigeren van inzage van een partij in zijn dossier werd via de president van het desbetreffende college opgelost. Hetzelfde geldt voor een klacht waarvan de oorzaak lag in de moeizaam verlopende communicatie tussen klager en de (griffie van de) rechtbank.

211 Ook gaf een klacht aanleiding tot aanpassing van de standaardbrief van de griffier over de wijze waarop en de vorm waarin een verweerschrift -met name in dat geval uitsluitend door tussenkomst van een procureur- kan worden ingediend.

212 Van een onbehoorlijke bejegening was geen sprake toen een klager die niet als belanghebbende werd aangemerkt en dus niet -hoewel hij dat wenste- werd gehoord, na afloop van de zitting onaangekondigd de zittingzaal binnenging, waarna de rechter mogelijk heftiger reageerde dan gewenst. Gelet op de omstandigheden viel dit echter te billijken. Bij een klacht over de wijze waarop de rechter een partij tot stilte maande, werd geconstateerd dat de gebruikte methode wellicht niet zo gelukkig was geweest. De president heeft daarover met de betrokken kantonrechter gesproken. Klager bleek opgelucht dat hij hierover zijn hart had kunnen luchten.

213 Voor een klacht over het afdoen van een zaak in een lacherige sfeer en het niet serieus nemen van klager werd geen feitelijk aanknopingspunt gevonden. Dat in de uitspraak een sjabloon-overweging voorkomt en dat de griffier vóór de zitting alvast een toewijzende en een afwijzende beslissing in concept op papier gereed heeft om de uitspraak - voor zover nodig naar aanleiding van de zitting aangepast - snel gereed te hebben en deze direct na de mondelinge uitspraak in persoon te kunnen doen betekenen, is -naar de president aan klager uiteenzette- slechts een te billijken praktische gang van zaken. Dat in het beklagde geval dit tot slordigheid in de vorm van een onjuiste geboortedatum heeft geleid, werd door de president betreurd.

XII Geen genoegzame gronden

214 Wanneer er onvoldoende gronden (meer) zijn om een vordering tot het instellen van een onderzoek door de Hoge Raad te doen, wordt de klacht niet (meer) verder in behandeling genomen. Zo is een aantal klachten, zoals hierboven reeds vermeld, op deze grond afgedaan, nadat de beklagde rechter over de desbetreffende gedraging aan klager zijn excuses had aangeboden.

215 Zo werd geklaagd over een rechter die bij aanvang van een zitting met de advocaat van de wederpartij de voetbalslagen van het weekend besprak. Naar aanleiding van de klacht van klager die zich hierdoor uit zijn evenwicht gebracht voelde, is door de president met de betrokken rechter gesproken. De president oordeelde dat de rechter geen ernstig verwijt kon worden gemaakt, al had hij het ter zitting beter niet over voetbal kunnen hebben.

216 Ook werd ontvangen een klacht over het onder druk zetten van een door een raadsman bijgestane partij om een schikking te treffen en over het feit dat toen een schikking niet lukte, volgens klager sprake was van een "koerswijziging" van de rechter in het eindvonnis ten opzichte van een eerder tussenvonnis (van een andere rechter). Voor zover de klacht niet de beslissing van de rechter betrof, werd er geen voldoende genoegzame grond aanwezig geoordeeld om de klacht in behandeling te nemen. Er bleek niet dat de rechter klager onheus bejegend had. Een rechter mag partijen trachten tot een schikking te bewegen onder meer door hen te wijzen op het procesrisico en de oplopende proceskosten, waarbij nog opmerking verdient dat klager werd bijgestaan door een raadsman.

217 Een klacht over de wachttijd van een uur na het aangekondigde tijdstip tegen welke de zaak zou worden behandeld, werd op deze grond afgedaan nu de rechter dit had onderkend en daarvoor reeds tijdens de zitting zijn excuses had aangeboden. Voor onjuistheden in de oproeping die op een administratieve omissie bleken te berusten, werden eveneens excuses gemaakt.

BIJLAGE 1**SAMENSTELLING VAN DE HOGE RAAD PER 1 JANUARI 1999****HOGE RAAD**

De Hoge Raad was per 1 januari 1999 als volgt samengesteld:

PRESIDENT

Mr S.K. Martens

VICE-PRESIDENTEN

Mr R.J.J. Jansen
Mr S. Stoffer
Mr W.E. Haak
Mr H.L.J. Roelvink
Mr F.H.J. Mijnsen
Mr W.J.M. Davids

RAADSHEREN

Mr E. Korthals Altes
Mr C.J.G. Bleichrodt
Mr P. Neleman
Mr G.J. Zuurmond
Mr W.H. Heemskerk
Mevrouw mr G.G. van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp
Mr R. Herrmann
Mr F.H. Koster
Mr C.H.M. Jansen
Mevrouw mr A.E.M. van der Putt-Lauwers
Mr J.B. Fleers
Mr N.A.M. Schipper
Mr F.W.G.M. van Brunschot
Mr G.J.M. Corstens
Mr H.A.M. Aaftink
Mr A.G. Pos
Mr D.H. Beukenhorst
Jhr mr O. de Savornin Lohman
Mr A.M.M. Orié
Mr L. Monné
Mr D.G. van Vliet
Mevrouw mr A.M.J. van Buchem-Spapens
Mr A. Hammerstein

Mr J.P. Balkema
 Mr P.J. van Amersfoort
 Mr P.C. Kop
 Mr P. Lourens

RAADSHEREN IN BUITENGEWONE DIENST

Mr A.E. de Moor
 Mr S. Royer
 Mr N. Keijzer
 Mr J.L.M. Urlings

GRIFFIER/KABINETSCHEF PRESIDENT

Jhr mr W.J.C.M. van Nispen tot Sevenaer

1.2 De Kamers van de Hoge Raad waren per 1 januari 1999 als volgt samengesteld:

EERSTE KAMER (Civiele Kamer)

- Martens
- Roelvink
- Mijnsen
- Korthals Altes
- Neleman
- Heemskerk
- Herrmann
- Jansen, C.H.M.
- Van der Putt-Lauwers
- Fleers
- De Savornin Lohman
- Royer, ibd

kamergriffier: Van Hooff

TWEEDE KAMER (Strafkamer)

- Haak
- Davids
- Bleichrodt
- Van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp
- Koster
- Schipper
- Corstens
- Aaftink
- Orie
- Van Buchem-Spapens
- Balkema
- Keijzer ibd, wnd-AG

kamergriffier: Van de Griendt

DERDE KAMER
(Belastingkamer)**Afdeling A**

- Jansen, R.J.J.
- Van Brunschot
- Van Vliet
- Hammerstein
- Van Amersfoort
- Lourens
- De Moor, ibd

kamergriffier: Van Hooff

Afdeling B

- Stoffer
- Zuurmond
- Pos
- Beukenhorst
- Monné
- Kop
- Urlings, ibd

kamergriffier: een medewerker van het wetenschappelijk bureau

VIERDE KAMER
(Ombudskamer)

- Martens
- Stoffer
- Haak
- Roelvink
- Mijnsen
- Van Erp Taalman Kip-Nieuwenkamp
- Van der Putt-Lauwers
- kamergriffier: Van Nispen tot Sevenaer

BIJLAGE 2**SAMENSTELLING VAN HET PARKET BIJ DE HOGE RAAD**

Het parket was per 1 januari 1999 als volgt samengesteld:

PROCUREUR-GENERAAL

Mr Th.B. ten Kate

PLAATSVERVANGEND PROCUREUR-GENERAAL

Mr J. van Soest (tot 1 februari 1999)

Mr M.R. Mok (per 1 februari 1999)

ADVOCATEN-GENERAAL

Mr M.R. Mok (tot 1 februari 1999)

Mr A.S. Hartkamp

Mr L. Strikwerda

Mr J.W. Fokkens

Mevrouw mr C.L. de Vries Lentsch-Kostense

Mr J.W. van den Berge

Mr A.J.A. van Dorst

Mr A.J.M. Machielse

Mr F.B. Bakels

Mr J.W. IJssink

Mr F.F. Langemeijer

Mr J. Spier

Mr N. Jörg

Mr L.F. van Kalmthout (per 1 mei 1999)

ADVOCAAT-GENERAAL IN BUITENGEWONE DIENST

Mr J.K. Moltmaker

WAARNEMEND ADVOCAAT-GENERAAL

Mr N. Keijzer, raadsheer in buitengewone dienst

Werkverdeling in hoofdlijnen

Civielrechtelijk

- Ten Kate
- Mok
- Hartkamp
- Strikwerda
- De Vries Lentsch-
Kostense
- Bakels
- Langemeijer
- Spier

Strafrechtelijk

- Fokkens
- Van Dorst
- Machielse
- Jörg

- Keijzer, raadshr ibd

Fiscaalrechtelijk

- Van Soest
- Van den Berge
- IIsink

- Moltmaker, ibd

KABINETSCHEF VAN DE PROCUREUR-GENERAAL

Mevrouw mr E.C. van Veen

BIJLAGE 3**SAMENSTELLING ONDERSTEUNENDE DIENSTEN**

De samenstelling van de ondersteunenden diensten was per 1 januari 1999 als volgt:

DIRECTEUR BEHEER:

Mevrouw E.M. Jansen

WETENSCHAPPELIJK BUREAU

Mevrouw mr N. van Wijnen-Vergeer (S)
Mevrouw mr B. Godthelp (S)
Mevrouw mr S. van den Oever (C)
Mevrouw mr W.G. Heesakkers-Kamerbeek (F)
Mevrouw mr Chr.Th.P.M. Zandhuis (F)
Mevrouw mr J.M. Vink (F)
Mr P.G.M. Jansen (F)
Mevrouw mr A.H.E.C. Jordaans-Lindeman (S)
Mevrouw mr R.E.M. Schimmel (C)
Mr C.E. du Perron (C)
Mevrouw mr G.J.M. van Wijk (S)
Mr J.H. van Gelderen (F)
Mevrouw mr E. van Die (S)
Mr H.H.J. Knol (S)
Mevrouw mr E.C. van Veen (P-G)
Mevrouw mr A.M. van Woensel (S)
Mevrouw mr C.D. Loen (F)
Mevrouw mr D. Bogaert (S)
Mevrouw mr A.S.I. van Delden-Brouwer (S)
Mr A.F. Salomons (C)
Mevrouw mr M.H.L.C. Bijvoet (S)
Mevrouw mr M. Munsterman (S)
Mevrouw mr D. Aarts (C)
Mr W.A.J.P. van den Reek (C) (tot 1 februari 1999)
Mevrouw mr M.P.J. Ruypers (C)
Mr J. de Vries (F)
Mevrouw mr I. Reijngoud (F)
Mr A.O. Lubbers (F)
Mr V. van den Brink (C)
Mevrouw mr M.I.W.E. Hillen-Muns (C)
Mevrouw mr M.M. Jansen (S) (tot 1 februari 1999)
Mr W.J. Noordhuizen (C)
Mevrouw mr S.B. Boorsma (F) (tot 1 april 1999)
Mevrouw mr W.A. Jacobs (C)

Mevrouw mr B. Dekker-Barendse (F)
Mevrouw mr M.G. Tarlavski-Reurslag (S)
Mevrouw mr E.S.G.N.A.I. van de Griend (S)
Mevrouw mr J.M. Wijckmans (F)
Mevrouw mr M.I. Veldt (S)
Mr J.A. van Dorp (C)
Mevrouw mr S.J.M.G. Kersemakers (C)
Mr M.J.A. Plaisier (S)
Mevrouw mr J.H. van Woudenberg (C)
Mevrouw mr M. van den Griend-Hoendervoogt (SK) (tot 1 april 1999)
Mr P.E. Bolle (F)
Mevrouw mr I. de Bruin (F)
Mr H.J. Fehmers (F)
Mevrouw mr C.A. Joustra (C)
Mr B.F.A. van Huijgevoort (F)
Mevrouw mr W.A.G.J.W. Ferenschild (S)
Mevrouw mr H.J.M. Smid-Verhage (S)
Mevrouw mr M.J. van Endt (C) (per 1 februari 1999)
Mevrouw mr M.M. Krijnen (C) (per 1 maart 1999)
Mevrouw mr F.G.F. Peters (F) (per 1 maart 1999)
Mr R. van Elst (S) (per 1 april 1999)
Mevrouw mr M.J. Mos (S) (per 1 april 1999)

De tussen haakjes geplaatste letters achter de naam geven het werkterrein aan:

C=civielrechtelijk, S=strafrechtelijk, F-fiscaalrechtelijk, P-G=Procureur-Generaal.

BIJLAGE 4**DE ADMINISTRATIES EN DE ALGEMENE DIENST****ADMINISTRATIE CIVIELE ZAKEN**

Mevrouw L.E.M. Jansen (hoofd)
F.R. van Diggele (eerste medewerker; per 1 maart 1999)
A.A.R. Makdoembaks
Mevrouw L. Sahebodin
Mevrouw N. Salemans-Adita
Mevrouw C.E. Stolk

ADMINISTRATIE STRAFZAKEN

Mr H.H.J. Knol (hoofd a.i. tot 1 mei 1999)
R. Stoop (eerste medewerker)
I. Verboon (secretaris Mulderzaken a.i.; per 17 februari 1999)
Mevrouw M. Ameerali
Mevrouw M.M. Bekker-Meijer
Mevrouw A. Berkhuijsen-van Geemen
P.J. de Bok
Mevrouw drs A.I. Boussak-Leeksa
Mevrouw L. Doppert
Mevrouw M.G. Farinella
Mevrouw A. Genc (per 29 maart 1999)
N.I. Fontijn
P. Krul
Mevrouw L.A.W. Refos
A. Hiddink
Mevrouw W. Huigens
Mevrouw S. Marbus
Mevrouw H.E.J. de Meijer-Oorschot
Mevrouw A.M. van der Most (tot 1 april 1999)
Mevrouw S.B.M. Oedairam
Mevrouw N. Schuiten
Mevrouw E. Schnetz (per 1 mei 1999)
Mevrouw M.J.C. Wiezer-Gossen (tot 1 mei 1999)

ADMINISTRATIE BELASTINGZAKEN

Mevrouw L.E.M. Jansen (hoofd a.i.)
J.K.F. Henzel (eerste medewerker)
Mevrouw A.C. Bal
Mevrouw G.J. Nieveld-Groenbos
Mevrouw P. de Maat-Izeboud

ALGEMENE DIENST**STAFFUNCTIONARIS DIRECTEUR BEHEER**

Mevrouw A.H.C.M. Smeets (tot 1 februari 1999)
L. Spijkerman (per 1 februari 1999)

KAMERGRIFFIERS**CIVIELE KAMER EN BELASTINGKAMER**

J.M. van Hooff

STRAFKAMER

Mevrouw mr M. van de Griendt-Hoendervoogt (tot 1 april 1999)
S.P. Bakker (per 1 april 1999)

BIBLIOTHEEK

Mevrouw mr M. Visbeek, bibliothecaresse
P.G. Zwart (per 1 mei 1999), assistent-bibliothecaris

DOCUMENTALIST

Mr K.Ph.P. Nieborg (tot 1 mei 1999)

SECRETARESSEN KABINET VAN DE PRESIDENT

Mevrouw M. Seffelaar
Mevrouw S.J. Smits-Kampf
Mevrouw D. Schreuders-Valette (per 1 april 1999)

SECRETARESSEN KABINET VAN DE PROCUREUR-GENERAAL

Mevrouw R.C. Koster-Kolwers
Mevrouw M. Palthe

SECRETARISSE DIRECTEUR BEHEER

Mevrouw T.S. Parlevliet

**TIJDELIJK TOEGEVOEGD AAN DE INTERNE DIENST ALS LEIDINGGE-
VENDE**

P. Erwich (per 17 mei 1999)

REPRODUKTIEMEDEWERKER

G. Veenstra

BODE/CHAUFFEUR

H. de Niet
Th.A.A. Timmermans
P.H. Mansveld
G.P. Beij

TELEFONISTE/RECEPTIONISTE

Mevrouw L. Philipsen

BEVEILIGING

VNV Beveiliging

RESTAURANT (VAN HECKE CATERING)

Mevrouw S. van den Braak
Mevrouw I. Biesart
Mevrouw B. Coene-Holtkamp